

KAKAMYRAT ATAYEW

DERDESER

Hekayalar

2013

©Ataýew Kakamyrat. Derdeser. Hekaýalar.
Türkmen dilinde. 2013 ý. 206 sah.

Kitaba Kakamyrat Ataýewiň dürli ýyllarda ýazan hekaýalary girizildi. Olarda durmuş hakykatynyň çeper beýany dürli gylyk-häsiýetli adam obrazlarynyň üsti bilen açylyp görkezilmäge ýygyn edilýär. Hekaýalaryň tematikasy giň. Dili ýeňil, şüwleňli. Şeýle hem kitaba kiçijik miniatýuralar girizildi.

©Ataýew Kakamyrat. 2013

OWADAN GYZYŇ MAŇLAÝY

Hekaýa

1.

Humaýy “satdylar”. Şäher içine.

Sähet bellenen güni ýeňňesi Nurtäç oňa pitjiň atdy:

- Şäherlä äre çykyp dişiň-ä ýyrşarmaz. Şon-a öňünden aýdyp goýaýyn. Obaň gara işinden gaçan bolýansyň welin, gör-de duruber. Ýene oba gowy bolup çykar. Obaň oganlaram gaýratlydyr. Gara zähmeti gören-dä. Şäherlini är edinýänçäňem äniň ýazyp gider. Iş görmedik oglany nädip är edinjek?!

- Beý diým-ä, gelneje! Nä meň bagtymy baglajak bolýañmy?! “Maňlaýyň açyk bolsun” diýmel-ä sen.

Şeý diýip Humaý aglady. Ses edip aglady. Eginlerini silkip-silkip aglady.

Nurtäç ýakasyny tutdy:

- Goýaweri, gyz! Kim seň bagtyňy baglajak bolýa?! Ýamanlygymyz ýog-a saňa. Bagtyňy şäherden tapybilseň biz sendenem beter begenjek. Men-ä ýöne göwnümdäkini diýäýdim.

Humaý azgyryldy:

- Diýme şony!

- Bi nä ýöne heňkirip duran boldu-la, gyz. Biz-ä muňa gowsuny etjek bolup... Bulara pylan zat diýerligem ýog-eý, Hudaýym.

Ýeňňesi hababaýlap çykyp gitdi.

Aglap durka Humaý öz-özüne göwünlik berdi: “Meň şäherli boljakdygyma gözi gidýä. İçini it ýyrtýandyr şumat. Köp bilýä bi heleý”.

Toýdan soňky ilkinji gijäniň Humaýyň gyz bolup ýaşan ömrüniň hakykatdan-da iň soňky günüdigine Kyýas şaýatlyk etdi. Kyýas onuň äri. Indi onuň galan ömri Kyýas bilen.

Bilip bolmaz, birden ikisiniň arasynda soňsuz dawa tursa nä? Nika bozuşmaga çenli baryp ýetseler näme? Kyýas kowsa nätmeli? Ataň öýüne gitmeli? Soňy nähili bolar?

Humaý goşlaryň paýlaşygyny göz önüne getirip bilmedi.

Ilkinji gijäniň gyz bilen aýalyň aralygynda ýatan bir ejizje paýapyldygyna, ol paýapyldan bolsa bir ömürde bary-ýogy ýekeje gezek geçip bolýandygyna, garamatynyňam indiden beýläk gapdalynda ýatan hol kişiniň boýnundalygyna onuň aklyly ýetmedi, düşünmedi. Düşünen bolsa, şol gije gözlerini gyrpman, bir burçda çugtduryp oturardy. Bir zatlaryň pikirini ederdi. Ähtimal, aglardam. Humaý aglamady.

Humaý çaga dogurmaga howlukdy. Sallançakda ýatan akja bäbegi ýanap emdirmäge höwes etdi. Eýse, hiç kesden ejap etmedi. Gyz wagty şu zatalry oýuna getirmäge-de utanardy, gyzarardy. Häzir dogurmak oňa adaty bir hadysajyk bolup duýuldy. Çagany dünýä indirmekde hiç hili agyry görmedi.

Humaý gijelerine ýatmady. Ärini söýdi, ezizledi. Onuň üçin Kyýas iň ýakyn adama öwrüldi. Ýürekdeş adama. Ol Kyýasy mähriban saýdy. Erkek adamy şeýle söýüp bolýandygyna, ony şu wagta çenli aňşyрман

gelendigine oturyp-oturyp geň galdy. “Hakyky är şunuň ýaly bolmalydyr, özüni söýdürmelidir. Şeýledir” diýip pikir etdi.

Humaýyň atasy öýünde gaýtarma bolup gezesi-de gelmedi. Ony welin gaýtardylar. “Gaýdyp gitjekmi” diýip soramadylaram.

Baran güni Nurtäç:

- A gyz, sen-ä tanar ýaly bolmansyň – diýdi. – Näme bilen bakdylar?

Bu sowal Humaýyň süňňüne ýakyn çaydy. Ýüzüne ýagty saçdy. Köňlündäki gussasyny gowzatdy. Ýüregini gürsüldetdi. Ol içki dabarasyny daşyna çykarmady. Uýat hasaplady.

- Göwnüňedir - diýdi.

Nurtäç gyjyt bermäge gepbaşy gözledi.

- Şäherlileň ýaşayşy nähili eken, gyz? Obaça bamy ýa şunça-da ýokmy?

- Obadan-a müň esse gowy.

- Hm... şeý diýýä. Gündeki iýjek nanyňyz-a magazinden satyn alýansyňyz, şeýlemi?

Humaý ýeňňesine düşündi. Ýöne azm urmady. Dişini gysdy. “Her zat-da bolsa gelnejemdir” diýdi. Giňlige saldy.

- Goýup otыр, gyz! Satyn alarysmy? Daýzamyň gül ýaljak tamdyry bar. Günaşadan nan ýapýa özi. Iliň ýanynda bir agzaýma!

Nurtäç iki elini bykynyna urdy. Otagyň ortarasynda abşarylyp durşuna-da, tumşugyny diň-göge tutup:

- Biz-ä tamdyr görmedik çagyryja baramyzda – diýdi.

– Beýle tamdyrlary bar eken-ow. Gizlejek bolýa-da şonam. Bilmeýändir öýdýär.

Humaýyň çydamyna iňňe sanjyldy.

- Garagyň gapylandyr onda seň şony görmedik bolsaň.

- Beterem tamdyryňyz ýok. Hakykaty aýtsaň, janyňa batmaz, hä-ä.

- Garagym gapylarmy?! Magaziniň nanyny iýýäniziň hakykat-da sebäbi. Geple ýalan bolsa!

Humaý dilini dişledi.

Nurtäç çylkasyz gülüp başlady. Gülküsi tutmasa-da, güldi. Güle-güle çym-gyzyl boldy. Arasynda gözlerini süpürişdirip:

- Daýzam günaşadan nan ýapýa diýip göz-görtele edýä-de özem. Ýok tamdyrda nädip nan bişirilýänini bize-de öwretsene, gyz – diýip ýene güldi.

Humaý ýuwaşdan aýgytly gepledi:

- Bir zar diýdirmejek bolsaň, git, indi, gelneje, şu taýdan.

Nurtäç ýürekgysdyryjy ümsümlük bilen Humaý ýeke goýup çykyp gitdi.

Humaýyň içi gysdy. Kyýasy küýseddi. “Torsuk ýaly oglanjyk dogursam” diýip arzuw etdi.

Humaý sabryna suw sepdi. Gaýtarma bolup gezilen ýigrimi alty gün welin asyl wagty bilen ötmänjik geçäýdi.

Ýüregi ýarylaýmanka ol Kyýasa gowuşdy.

Göwresinde çaga galmanlygyna-da kân bir gyýylyp durmady. Onuň ýanynda Kyýas bolsa bolýar. Çagadyr-da. Gyssap duran barmy nä?!

Humaý gaýynenesinden ýaşmagyny syrды welin, olaryň rysgyny aýrylamak bilen boldular. Gaýnatasy bu

işiň ugruna atly-ýaragly çykdy. Eýtdi-beýtdi, üçünji gatdan iki otagly jaý alyp berdi.

Täze jaý Humaýa aýratyn ýarady. Bu ýerde ýaşanmak aladaň ýok. Sopbaş özüň.

Her näçe ýüregi gyssa-da, ol gaýynlaryndan aýra ýaşanlaryny kem görmedi. Bu ýürekgysdyryjy ýekelik hemişe onuň başyny alyp durmaz. Basym çagalary bolar. Onsoň oalryň diýeni geler.

Täze jaýda ýedi aý töweregi ýaşanlaryndan soň, Humaýy ünji astynda alyp, göwrede bir düwünçejik emele geldi. Çaga galdy. Ýöne munuň özi birdenkä şeýle bolaýmady. Muňa çenli Humaýyň takaty agram baryny çekdi. Ahyram ýegşerildi.

2.

Humaý Kyýasa sekiz aýlap çyn aýalyň hyzmatyny etdi. Sekiz aý! Şunça wagtlap är-aýal bolup ýaşansoň, çaga galmasa o nähili bor?! Galjak bolsa, galarça wagt geçd-ä.

Humaýyň kellesine mojuk bir pikir geldi: “Erkegem däldir şu häli görseň”.

Bu pikir onuň ýüregine wehim saldy. Indi çaga dogurman ýaşamalymy? Ölen günün tabydyňy egnine alyp, ses edere-de biri gerekdir. Sallançakda ýatan ak bābegi ýanap emdirmek hakyndaky bolsadysy bitmese Humaý-a şu dünýeden gidibilmez. Gidäýse-de, gözünü açyp gider.

Humaý: “Göwnüme getirmäýin-le şuňňaly zady” diýdi. Tersine boldy. Şol mojuk pikire assa-ýuwaş ynamy artdy. Artyp-artyp, mizemez bir zada öwrüldi.

Humaý ýalňyşýan bolmaýyn diýmedi. Diýjekdi. Ynamyna münkürlük etmäge delil tapmady.

Humaý Kyýasy ýigrenip-de bilmedi. Aslyýetinde ol ärini nämüçin ýigrenmeli? Onuň etmişi näme? Kyýasy Hudaý näletländir. Züýatsyz ötmegi oňa Hudaýyň özi buýrandyr. Adama şundan çökder jeza berip nätek?!

Başga birine äre barsa, Humaýyň çagasy bolar. Hökman! Şuňa däl diýip biljek ýok. Kyýasdan welin çaga önmez. Çaga erkek adamdan önýär-ä. Kyýas erkek däl. Kyýas betbagt adam.

Humaýyň ärine nebsi agyrdy.

* * *

Belanyň başlangyjy şu: Bir oglanjyk oňa aşyk boldy. Magazine baryp gelyärkä. Oglanjyk bolup, oglanjygam däl, Kyýasdan uly bolmasa, kiçi dældigi göz-görtele.

Oglan Humaýyň çörekli sumkasyny ýük gördi. “Getir göterşeyin” diýdi. Ýük görmedik bolsa beý diýmezdi. Humaý ýüz bermedi. Öz-özüne: “Bi ýerçeken nirden çykdy, gyz” diýdi. Dagy näderini bilmän, haýsydyr bir düşnüksiz hiňlenmä maýyl boldy.

- Ýaman gowy sesiň bar, aýdymçy bolmaly ekeniň sen.

Humaý dilini dişinden aňyrda saklady. Ýogsa, onuň jogaby taýyndy. “Seň ejeň aýdymçy bolmaly ekeni” diýýämelidi. Diýmedi. Haçana çenli onuň ýaly köçede gezip ýören işsiz bilen darkaş gurup ýörjek?!

Ol öýüne ýetmäge howlukdy.

Ikinji gezek Humaý oglan bilen bir hepdeden soň gabatlaşdy. Zibil döküp gelyärkä. Oglan hapa atylýan

bedrāni ýük görmedi. Ýük gören bolsa, getir, göterşeýin diýerdi. Diýmedi. Diýäýende-de Humaý oňa bedre götertmezdi.

Oglan adyny aýtdy. “Mergen” diýdi.

- Kim seň adyňy soraýa şumat?!

Oglan sarsmadam.

- Men seň adyňam bilýän. Aýdaýynmy? ...Humaý. Ýaman gowy adyň bar.

Humaý: “Meň adymy nirden bilip ýörkä bi ýerçeken. Masgara janym, biriniň dulunda otyrkam bir haýasyza sataşadym-da. Kyýas bilse öldir meni” diýdi.

Ol oglanyň yhlasyny zor gördi.

Mergen Humaýy güreletmäge ilgezik boldy. Pylan ugurdan okaýan, heniz öýlenemok, özüňiz ýaly meniklije maşgala bolsa öýlenäýmek hyýalymam ýok däl diýen ýaly Humaýyň teý gyzyklanmaýan zatlaryny aýdyşdyrды. Ol welin sesini çykarmady, ne ýagşydan, ne ýamandan.

Ol Mergeni halamady.

Ertesi olar üçünji gezek duşuşdylar. Mergen olaryň göni öýlerine geldi. Günortanlar. Gelşine-de gapyny kakdy. Humaý gapyny sesini çykarman açdy. Kyýas gelendir öýtdi. Mergeni görübem içini çekdi.

- Ertirden bäri daş çykmaýyň-la bir gezegem. Häliden bäri saňa garaşdym men. İçin gysanokmy öýde?

Humaý ýakasyny tutup, oňa git diýdi.

- Kowmasana, seni görmesem ýüregim gysyp, ölüp barýan.

Humaý pyşyrdap gepledi:

- Utanaňokmy biriniň heleýiniň üstüne atalap durmaga... Bar, git, şu ýerden abraýyň barka. Ärim ýatyr öýde.

- Aldama! Ol-a işe gitdi häli. Öýlän başden bärde gelmeýä. Bilýän-ä men.

Mergen gapyny iç ýüzünden ýapdy. Arkasyny diwara ýaplady-da, Humaýa çişerilip seretdi. Humaý dagy nätjegini bilmedi. Ýüzüni kese sowdy. Şunuň ýaly ýagdaý ýüze çykanda näme etmelidigi barada öňünden pikir edip goýmandygyna öküdi. Iki sekuntlyk dymyşlykdan soňam:

- Bar, çyk, gyýw, meni biabraý etmejek bolsaň. Il-gün näme diýer – diýdi. Kesä bakyp durşuna Mergeniň birjik-de sarsmandygynam edil gözi bilen gören ýaly duýdy.

- Ärim biläýse öldir seni.

Şeý diýibem göni oglanyň gözlerine seretdi. Ol onçakly görmeksiz hem däl ekeni. Gözleri ýanyp dur. Humaý onuň garaklarynda yşkyň açlykdan surnugan keşbini gördi. Onuň didelerinden özüniň naýynjar keşbini hem tapdy.

- Gitjek, häzir gitjek.

Mergen hatda gözlerini-de gyrpmady. Örän parahat gepledi. Onuň ýüreginiň gürsüldisi Humaýyň alkymynyň aşagyndan eşdilip ugrady.

Häzir Humaýyň bir-ä gözi gördi, birem gulagy eşitdi. Galan zatlar togtady. Şu pursat ýüregi-de urmasyny kesäýdi öýdýän. Burun-a öz wezipesini unutdy. Aşhanadan gelýän köýen etiň ysyny alybilmese öz wezipesini unutdygy bolýa-da. Başga näm bolsun?!

Soňky wakalara-da düşüner ýaly bolmady. Ýa-ha Mergen ony gujagyna gysdy, ýa-da ol Mergeniň gujagyna gysyldy. Bir zad-a belli, Humaýyň huşy başyndan uçdy. Huşy bar bolsa, Mergeniň boýnundan aslyşmazdy.

Humaý soňuny saýmady. Soňuny saýmaga wagtam bolmady. Wagt bolaýanda-da ol akyly-başly pikir edip biljek däl. Beýnisi işlemeýän adam nädip pikir etsin?! Onuň huşy beýnisini terk etdi.

Humaý öldi. Ýaňyja-da Mergene: “Bar, git, oglan, ilň heleýi bilen nämeiň ba” diýip duran Humaý onuň gujagyna özünü oklady-da, öläýdi. Sojap-sojap dem alyp ýatyşyna hakyt öldi oturyberdi. Gutardy...

...Humaý ýedi minutdan soň direldi. Gözüni açmady. Ýöne direldi. Direlen badyna-da iňledi. Nämeleriň näderejede nähili bolup geçendigini bilesi geldi. Bilip bilmedi. “Nepesimi bir durlaýyn-la” diýdi. Süýndi. Barybir anyk aňşyryp bilen zady bolmady. Kösendi. Çak urdy.

Humaý göwresinde galan çaganyň Mergendendigine şübhe etmedi.

3.

Göwrede çaga galany çyn. Humaý muny Kyýasa ýorganyň aşagynda aýtdy. Gorka aýtdy:

- Kyýas!
- Hm?
- Çaga galypdyr...
- Ä? Nämle diýdiň?

Gara-gara, ümmülmez pikirler Kyýasyň ynjalyksyz beýnisinden bada-bat sypyrylaýyp bilmediler. Bilniksiz terk etdiler. Onuň ini jümşüldedi. Begenjinden. Görmese-de Humaý şuny duýdy.

Kyýas:

- Goýsan-aý, çynyňmy? – diýdi. – Çaga galypmy hakyt? Bildirýämi? Hany menem göreýin... Bir gatyja zat ba welin, şumy? Şudur. Bilýädim-ä men. Oglanjykmyka?

- Bilmedim men-ä.

- Oglandyr, men-ä oglan bolsa gowy görjek. Sen?

- Menem.

Kyýas Humaýy gujagyna gysdy. “Oglanjykdyr. Öňünden bilýän-ä men. Çaga galjakdygynam öňünden bildim. Mynam bilýän. Oglanjykdyr. Ine, gör-de duruber, meň diýenim dogry bolar” diýip, düşnüksiz hümrüdi bilen aýtdy. Humaý oýkanjyrady:

- Gysmasana gaty. Demim gysýa.

Göwrede çaga galany hak. Sag-salamt ýaşalyp ýörülse, ol Humaýa çeker. Humaýa çekse-de, oglan bolar. Olaryň tohumynda gyz dogurýany seýrek. Şujagaz pikir onuň kalbyna umyt saldy, beýnisine ynjalyk berdi.

- Birden gyzjagaz bolaýsa.. Bu-uw, ejem bilen kakamyň-a gözüne görnübilmen. Birhili görülýä-dä birinji çagaň gyz bolsa. Utanylýamy, nämemi? Seň üçinem şeýlemi?.. Zyýany ýok, gyz bolsa-da. Bir zat bolup dursa boldu-da. Bu gezek gyz bolar, ikinji gezek ogul. Dogry dämi?.. Senem ýöne-e gyz dogrup ýörmersiň-ä. Arasynda... hany entek şuny bir göreli. Belki, Hudaý, ogul bolaýady-da. Süýşsene bärlik!

Humaý gyz dogranda-da, oglan dogranda-da tapawudy ýok, onuň kakasy Mergen. Ýöne çaga dil açansoň, Mergene kaka diýmez, Kyýasa diýer. Ähtimal, ol Mergeni tanamazam.

Kyýas bu zatlary bilmez. Humaý bu barada hiç kime hiç zat aýtmaz. İçinde saklar.

Bu syry günä göteren kimin göterip ýörmek oňa bıçak gymmat düşer. Ölýänçä ini münk-münkde bolar.

Bu syry diňe mähek daşy gizligin saklap biler. Humaý özüni mähek daşyna deňemäge gaýrat tapmady. Ýaýdandy.

Bir syry, ýekeje syry içine sygdyryp bilmesä, Humaýyň ojagy ýykylar. Maňlaýgara bolar. Oňa gargarlar. Humaýa hiç kim düşünmez.

Humaý bu syry o dünýä alyp gider. Aýtsa-da, şo taýda aýdar. Magşar gününde. Şondan bärde aýtmaz. Ol äht etdi. “Aýdan günüm taklap janym çykaýsyn” diýdi.

- Humaý!

- Hä?

- Oglan bolsa adyna näme dakarys?

- Waý, bilmedim men-ä. Pikirem etmändirin şony.

- Onda näme dakaly diýsene?! Neme dakaly. Şöhrat dakaýaly, hä?

Gowy ad-a şo?!

- Hawa.

- Wiý, ýa-da Daýanç dakaly. Men-ä gowy görýän şony. Erbet däl-ä. Sen nähili görýän? Ejem dagam gowy görer şol ady. Ýa bolanokmy?

- Bolýa-la...

- Wi-iý, Humaý, birden ekiz oglumyz bolaýsa, hä! Hany elläp göreýin... Ep-eslije bar, how, şu. Ekiz bolaýmasyn?! Bir aýlyk diýdiňmi? Bir aýda şuňňaly bolsa, tüweleme, ganymat, bolubilýä.

Kyýas begenýär. Humaýyň garnyny gaýta-gaýta sypaýar. Häzir onuň gözleri gülýär. Gözedürtme garaňkylygam bolsa, onuň gözleriniň gülýändigini Humaý bilipjik ýatyr. Kyýasyň begenji ýürekden. Ol şu gije uklabam bilmez. Ol kesekiniň çagasyna guwanýar. Özüniňkidir öýdýär. Ol özüni erkek sanyna goşýar. Aýbyny bilmeýär.

Humaý ärini gözli kör saýdy. Onuň betbagtlygyna agysy tutdy. Asyl agladam. Özem ses etmän aglady. Aglan halatyň ses etmek hökmanmy diýsene?!

Ýassykdaşy aglar-da, Kyýas bilmezmi? Bildi. Eginlerini silkip-silkip ýatyşyndan çen tutup bildi. “Samsyjak” diýdi.

- Goý, how, aglabermeli bomy çagam bolýa diýip. Gaýtam begenmeli sen. Men-ä begenip ýatyrn şumat. Bi bolsa... Goý, how!

- Begejimen aglaýan-da men.

Ol Kyýasy ogşady. Çem gelen erinden. Maňlaýyndan, gözünden, ýaňagyndan, boýnundan.

4.

Bäş günden soň Nurtäç geldi. “Baldyzjygymyň içi gysýandyr, bir göreýin-le diýip gaýdyberdim” diýdi. Humaý begenmedem, gyanmadam.

- Gowy edipsiň – diýdi.

Nirtäç jibrinip gepledi:

- Nähile edenim-ä özüm gowy bilýän-le. Öň bilmändirin. Bilen bolsam gaýtmazdym. Atam direlip gelyänem bolsa gaýtmazdym.

- Näm boldy, gyz, beýle?

- Wah, bilmedik bolan bolýa-da. Öldüm-ä men seň tünegini tapjak bolup. Hakyt masgara bolaýdym-da, gyw. Görmedigim görde galandyrla... Özüňiz bir kösenmän tapýaňyzmy, gyz? Ýa daşarygam çykaňzokmy? Çykýanam dälşiňiz siz. Ýaýdanyp duransyňyz. Bir çyksaň münmek işdir. Münseňem düşmek. Ýaňy özüm itiň günini gördüm-ä.

Humaý ýeňňesine çay berdi. Nurtaç täzedden tükezzibana tutduryp ugrady:

- Goňşularyňyzy bir tanaýaňyzmy, gyz? Tanaýan dälşiňiz-le. Siz-ä tanaýan ýok ekeni şu töwerekde. Ýaňy gelyäkäm önümden çykandan sorayan. Sorayan welin birem bilenok-da. “Kyýas bilen Humaýdyr. Göçüp gelenlerine bir ýylam bolanok. Ýaş maşgaladyr” diýip, nâler düşündirip aýdýan welin, gyran degenleň birem bilenok. “Göçüp gelen erin gursun” diýip, arasynda saňa-da gargynýan. “Aýnadan dagyň kellesini çykarmazmyka” diýip, aýagaldygyna äpişgelere-de seredişdirýän. Eger-eger...

Ýeňňesi Humaýyň ýüregine dagyn düşdi. Onuň içini it ýyrtdy. Çydamady.

- Onsoň nätdiň – diýdi.

- Wiý, nätmekden Hudaýjanyň özi saklasyn. Gapjygymda allanäme adres ba. Seň ýazyp beren adresiň. Şo ýadyma düşäýdi. Bir gyzjagazyň eline tutdyrdym welin, şart-murt, derrew getiräýdi. Men, aňkasy aşan aýlanyp ýörüpdirin-dä şu jaýyň daşynda.

Biläýmändirin-dä... Ynansaň bar-a, gyz, şu kösenşime tapmadyk bolsam, göni gaýtjakdym yzyna. Ikiňizem ýüzüňizi Babaly görsün diýjekdim. Kyýasyňam, seňem...

Nurtäç dymyp oturyp bilmäz. Obadan ýöriteläp gelensoň, burny deşilen ýaly sesini çykarman otursa niçik bor?! Onda gep kändir. Ol entek geplär.

Näçe ýokuş görse-de, ýeňňesini diňlemäge Humay boýun boldy. “Mugt gürrüň. Diňläýin oturaýyn” diýdi. Kalba giňlik salmagyň iň arzan emeli şu.

- “Etaž jaýyň tuwaledem içinde bormuş” diýip kän eşidipdim. Heýç ynanamokdym-da şonda. Ine, gözüm bilenem görüp otyryn ind-ä. Bolsa-da, gyz, mynyňyzdan ys-a gelenok. Ýa gireňzogammy?.. Aý, ýok, tuwalede girmän-ä onuň bilmersiňiz, ä? Ýöne ys gelmez ýaly bir zat edensiňiz siz...

Ýeňňesi gürründen gürrüň ýasaýar. Asyl sepinem bildirenok. Bildirmezem. Nurtäjiň şondan başga işi bamy nä?! Bar işi – gaýynlary bilen äriňiň, onsoňam çagalarynyň nanyny, naharyny bişirmek, kirini ýuwmak. Galan işi – gybat. Gybat bolmasa dünýe onuň gözüne türmeden enaýy görünmez. Ýanynda adam bolmasa bi aýdyp oturan gürrüňleri onuň gursagyna sygmaz, içini byjyklar. Nurtäç çydamaz, öler. Şu gutulgysyz hakykat.

- Astyňyz-üstüňiz, dört tarapyňyz biton-la, gyz, sizň. Ölmän nädip ýaşaýaňyz?! Sadagasy gitdigim, adam pahyryň jany gaty berkden-ow. Hiý, gör, myny, bitonyň içinde-de ýaşap ýör-dä, gyz, birenaýy bolup.

Nurtäç aladasyz aýal. Náme diýse-de ondan geň däl, gelşip dur. Ondan kine saklamak aňy ýukalygyň

alamaty. Şuňa akly çatyp durka, Humaý ýeňnesinden göwün etmez. Humaý aňynyň ýuka bolanyny islänok.

- Hakyt pilite-dä, gyz! Bir seret myňa... Hökümet diýýän-ä, şuň dagyn alajyny tapyp bilenokmyka?! Adamlara ýamanlyk diýib-ä edýän däldir ýogsa şuny. Çig kerpiçden salmal-a şuňňaly jaýy dagyn. Ana, obada gül ýaly jaýlary dikeldip ýörler-ä çig kerpiçden. Ýa arzan düşýämikä şu hazan almyş beton-piliteler. Aý, ýok, arzana düşmeli däl. Döýn dälmi Magtym çekimçiň: “Simunt gymmatlaýa, simunt” diýip, ulukjyn alyp ýöreni. Simunttan ýasalýandyr-da şu pilitelerem. Gyran degen höküwmediňem ugry gaçyp ýör öýdýän.

Nurtäç biriniň körpe oglunyň keywanysy. Äri iýjegini-iýjegini getirip dur. Dört çagasy bar, dördüsem ogul. Gaýynlary bilen agzyny alartman ýaşaşyp bilýär. Äri bilen harçaňlaşyp duranyny gören ýok. Emma ärinden nadylsyran bolýar. Oňam sebäbi belli. Ile öýkünýär. Hemme erkekler şeýledir öýdýär. Onuň gyzyl ýaly äri bar. Tapylgysyz. Humaý: “Dünýede şundan mes ýaşaýan ýok – diýdi. – Kem zady ýok, bi heleýiň”. Eýse, onuň ýeňnesi ýaly bolasy gelmedi. Nurtäjiň gününü arzuw etmedi.

- Sagat näçe bolduka, gyz? Bir seret-le... Bu-uw, eýýämmi? Turdum onda men-ä. Üçdäki awtobusa ýetişjek bolaýyn. Salgy bir ber, gyz! Nirden nädip gitmeli? Yzyňy tapmagam gara görgüdir, ýene soraşdyryp ýörmelidir.

Humaý salgy berdi.

- Öýe aýtjak-goýjak zadyň bamy, gyz? Men-ä gitdim.

- Salam aýtsaň bolany. Sag-aman bar, gyz, gitseň. Özüňem gelip dur. Indiki gelende Rõwşen janam alyp gel.

Nurtäç yzyna öwrülip hekgerdi.

- Asyl geläýmen. Kim gelse şo gelsin. Men-ä gelmen. Oba göçýänçäňiz Nurtäjä gapyňyzy açmajak bolar. Şuny bek bilip goýaý.

Humaý ýeňňesiniň oýnudygyna-da, çynydygyna-da düşünmedi. Düşünjegini bolmady. Näme etsin düşünişip?!

Çaky, ýeňňesiniň jaýa pisindi oturmadyr. Ol şuna düşündi. Ýeterlik dälmi şunuň özi?!

Humaý göwresinde çaga galandygyny Nurtäje aýtmady. Aýtsa, kän oturyp, kän ýaňrar öýtdi. “Onsuzam az geplänok” diýdi.

5.

Ertesi günortanlar gapy kakylady.

Kimkä bu?

Kyýas-a dälidir. Şol-a belli. Nurtäjem düýn gelip gitdi. Onuň-a indi “Humaý öýünden gyzył paýlap otyr. Gapysyny kakana bir penje berýämiş” diýiläýende-de geljegine kepil geçip biljek ýok. Düýnki bolup oturyşy şeý diýmäge doly esas berýär.

Onda kim bu?

Humaý çak urdy: “Mergendir”.

Humaý ýaýdandy: “Açmalymy, açmaly dä?..”

Gapy gaýtadan kakylady: tyrk, tyrk, tyrk..

Bu tyrkyldylarda dözümlük ýok. Olarda ümsümligi bozmaga het edýän asudalyk bar. Humaý muňa üns

bermedi. Dözümli kakylsyn, dözümsiz kakylsyn, tapawudy ýok, hemmesiniň soňy bir netijä syrygýar: gapynyň aňyrsynda biri garaşyp dur. Humaý şuna pisint etdi.

Gapy üçünji gezek kakylды:

- Kimsiň?

- Açasana, Humaý, men!

Şol! Humaý: “Aýtdym-a – diýdi. – Bildim-ä şodugny”. Onuň süňni düşnüksiz galpylda duwlandy. Ol muňa pitiwa etmedikden boldy. Heşelle kakdy: “Ýüregi gürsüldäp durandyr şumat. Agzyndan çykaýsam-çykaýsam diýýändir”. Şeýdip galagoplygy ýeňmegiň emelini tapandyryn öýtdi.

- Sen kim?

- Mergen – men. Eýýäm ýadyňdan çykaýdyňmy? Açasana gapyny.

- Açjakgä! Nämüçin geldiň?

- Açaýsana! Bir zat aýtjak. Gorkma!

- Aýdyber näme aýtjak bolsaň. Şo taýdanam eşdilýä.

- By taýda beýdip durmak birhili-dä, Humaý!

- Bar, gyýw, git, ärim gelmeli häzir.

- Ol-a başden bärde gelenok. Bilýän-ä men.

- Gelmese-de açjakgä.

- Açaýsana, Humaý! Derrew gitjeg-ä... Gorkma... Elimi degirsem bar-a, söz bereýinmi, elimi degirsem, heleý boldugym.. Erkek adamyň sözünü berýän, Humaý, ynanaý!

... Humaý ynandy.

Ine-de, Mergen! Humaý öldüren Mergen! Kyýasyň betbagtlygyny ölçeren Mergen! Ol öňküsinden görmegeýleşen ýaly. Onuň görkünde kemlik ýok ýaly.

Humaýyň ýigreneni – jüýkburun. Mergen jüýkburun däl. Humaýyň halamaýany – gür biten gaş. Mergeniň gaşlary gür däl. Humaýyň ýek görýäni süýrikelle. Mergeniň kellesi süýrem däl.

Ähtimal, şu tetelli zatlar onuň üçin Mergene sataşanyndan soň şeýledir. Humaýyň muňa hä diýesi gelmedi.

Mergen iki elini arkasyna tutyp, gapa söýendi. Boýnuny burdy. Oýurgandy. Humaýyň gözlerine göni garap:

- Meň gelmek niýetim ýokdy – diýdi.

Garşysynda durup, bedenindäki üznüksiz saňnyldyny bir ritme düzen Humaýyň: “Onda nämä geldiň?” diýip, heniz bermedik sowaly-na ugrybir jogap berdi:

- Düýn palça gitdim. Neme diýdi, heniz öýlenmänsiň diýdi, basym bir Aý ýaly gelne öýlenersiň diýdi. Göni seň salgyňy berýä. Begenip gaýtdym...

Humaý: “Çypdyrýa – diýdi. – Çaklap urýa. Göwni islänsoň diýen bolaýýa. Palçam ýokdur häli görseň, beýlekem”.

- Men-ä entek oňňaly palçy görmändim. Eşidipdim, ýöne görmändim. Meň beren pulum-a halallap aldy şo. Palçy diýeniň şoňňaly bolaýsa...

- Halallap alanny näbilýän?

- Wi-iý, bilmän näme?! Aýdýan zatlary hakykat.

- Waý, bar, git gyýw! Men seni tanamogam, bilemogam.

- Dur, dur, häzir gitdim, ine, gitdim... Wi-iý, neme, Humaý? ...

Humaý onuň gözlerinde nälaçlyk gördi. Ýöne nebsi agyrmady. Asla nämüçin ol nebsini agyrtmaly?!

- Palçy heleý maňa ýene bir zat diýdi, aýdaýynmy?

Humaý: “Oňly zat aýtmaz bi” diýdi. Mergen onuň: “Aýtma” diýerine garaşyp durmady:

- Näme diýdi, ikiňiz bir-biriňize mynasyp gaty bagtly ýaşarsyňyz diýdi. Goç-goç ogluňyz bolar diýdi.

Humaý arzuw etdi: “Kyýas geläybilsedir şumat”. Şol bir wagtyň özünde-de: “Toba etdim, toba etdim, gelmäwersin, gelmäwersin” diýdi. ‘Geläýesi ýok-la entek” diýip, diwaryň ýüzünde arabaň tigrçeği kysmy sallanyp duran sagada seretdi. Sagadyň peýkamlary onuň göwnüne teselli berdi.

Mergen hut palçynyň özüne öwrüldi. Humaýyň nämeleriň pikirini edýändigine çenli bilip duran boldy.

- Başden bärde gelmeýä ol. Sagat ýaňy on iki bold-a.

Mergen Kyýasa ol diýýär. Ony Humaýyň äri saýmaýar. Onuňça Kyýas Humaýyň ýanynda ýaşap ýören bir biweç keseki. Belki, Mergen özüni Humaýyň äriň ornunda goýandyr... Goýsa goýubersin. Onuň islegi şol. Ýöne ol isleg bitmez. Haýsy bir islän zadyň bolup dur?!

- Bar, gyýw, git, indi.

- Humaý, men ýene gelerin.

- Waý-eý, adamda utanç-haýa bolmasa...

- Gitdim, hâzir gitdim, ine gitdim...

Mergen ynama kast etmedi. Gitdi.

6.

Kyýas düýş görüpdir.

Bir ýerlerde uly köl, kölüň orruk-ortasynda çaklaňja adajyk, adajygyň üstünde-de aýakalryny suwa salyp Kyýas otyr diýýä.

Kyýasyň elinde çeňnek bolup, ol balyk tutmakçy bolýamyş. Çeňnege ilki bir balyk düşüpdur. Asyl ol balygam däl diýýä. Balyk sypatyna giren adamyň hut özümiş. Edil ertekidäki ýaly adam dilinde gürläp ýatyrmyş. Onuň näme diýip gepleýändigini Kyýasyň hakydasynda galmasa-da, adam dilinde sözleýändigini çyn diýýä. Kyýas: “Ertekidäki tylla balygy tutdum” diýip begenipdir.

Çeňnege ikinji balyk düşüpdur. O-da adam dilinde gürläýär diýýä. Kyýas: “Onda bu näme?” diýip geň galypdyr. Geňem galmandyrda, birhili gorkjak bolupdyr. Soňam: “Hä-ä, bildim, bi tylla balygyň dogany bolmaly” diýip, öz ýanyndan çak urupdyr, rahatlanypdyr. Onsoň üçünji balygy tutypdyr. Olam ýaňkylar ýaly adam dilinde gepläp başlapdyr welin, Kyýas: “Bu-da bir dogany” diýipdir. Soň başga-başga düýşler başlanypdyr...

Humaý düýşi gowulyga ýordy.

- Balyk gören bolsaň ogluň boljakdyr – diýdi.

- Men üç balyk dagyn gördüm, how. Göremogam, asyl tutdum. Näçe balyk görseň. Şonça ogluň bolýamyka ýa? Ä?

Kyýas muny howsala bilen aýtdy. Ýöne onuň äheňinde ahmyr duýulmady.

Humaý:

- Şeýle bolaýmasa – diýdi.

- Mysal üçin, men on sany balyk tutsam, on sany oglum bolarmy?.. Aý, ýok, oňňaly bolmaga haky ýok...

- Bilmedim onda men-ä.
- Be-eý, walla!.. Aý, ýok, bolýa...

Humaý: “Şu zatlar gowulyk bilen gutarmaz” diýdi.
Ol Mergeni halys ýürekden ýigrendi.

7.

Kyýas işe gitdi. Humaý penjiräniň öňünde söýenip kân durdy. Näme etmeli? Oýlandy, ölçerdi-de, ol ahyry öýüne gidermen boldy. Ýöne näme üçin? Näçe günlük?

Humaý öz-özüne jogap bermäge gyssanmady. Bu şäherden – bu namutlykdan çykmağa howlukdy.

Ol girelgäniň agzynda Mergene sataşmady. Sataşmandygyna-da begendi. Muny ajaldan gutulan adamyň soňky ömrüne barabar gördi.

Ýoluň iki gyrasy durşuna bagdy. Tomsuna bu baglaryň kölgesi örän goýry bolýardy. Howur ýerden asmana göterilýärkä bu ağaclar gözüne dürtüler durardy. Häzir welin olarda gözilginçlik ýok. Neşelendirilip geýdirilen mahmal donlar ütüm-ütüm edilipdir. Şaharlardaky apbasy ýapraklar selçeňleşipdir. Ýalaňaç çybyklaram bar ýaly... Hawa, gyşam ýetip gelýä-dä.

8.

Atasy öýünde ony ýeňňesi garşy aldy.

Nurtäç saglyk-amanlyk soraşmady.

- Hä-ä, gördüňmi? Bildim-ä men. Ol hazan almyş bitonyň içinde içiň gysjagyny. Şo gün aýtmadymmy? Dowzah-a siziň onyňyz barypýatan. Şäherde köşgüň

bolanda-da, ataň öýünden enaýy dälär. Oba ýeri-dä. Senem şeýdip geliberseň asyl gidesiňem gelmez. Geple ýalanam bolsa!..

Humaýň ýeňňesine hä diýesi geldi. Diýmedi.

- Ejem dagy ýokmy – diýdi.

- Ejeň bilen kakaň-a Kemman agsaklaň hudaýýolusyna gitdi. Soňurak gelerler. Jigileňem okuwda. Resulam işe gitdi. Oň-a bu gün isminidirem. Ertir günortandan bäri...

Humaýň ýüzi asyl-asyl. Gaşlary бүрjеşip dur. Gözleri öçügsi. Nurtäç welin muny duýarly däl. Ýeňňesiniň kütelligine Humaý begenmedi, geň galdy.

...Humaýň: “Şu zatlar oňlulyk bilen gutarmaz” diýen pikiri ýene bir gezek tassyklasy geldi. Ýöne gaýrat tapmady.

...Adamlar ýeriň aşagynda ýylan gäwşese-de bilýärler. Kyýasam bu zatlary biler. Ir-u-giç biler. Onsoň näm bolar?..

Humaý: “Hemmesi düz bor” diýdi. Umyt etdi.

Ýöne eýýämden ol ähli zada kaýyl gelipdi. Ol öz günäsini bimöçber saýdy. Özüni ölüme rowa gördi.

Ol indi ölmäge-de taýyndy.

Sözsoňy ýerine

Ýöne birwagtlar-a Humaý çaksyz owadan gyzdy.

Gujak gerip duran ýyldyzly garaklarynda egsilmez dogum bardy. Gözleriniň ýokarsynda garlawajyň ganatlary allanäme ýazylyp ýatyrdy. Maňlaýyna çyzyk çekmäge aýlar-a däl, ýyllaram milt edip bilmändi.

Humaýyň dodaklaram ýukady, ýumşakdy, ykjamdy,
bal ýalydy. Ýüzünde halka gurap, Aý ýalkym atardy.
Alkymynda, bileklerinde gögerçiniň höwesi bardy...

Ol şeýle gyzdy.

“Gurjakdan-da görmegeý” diýip, adamlar onuň
owadanlygyna baha keserdiler. “Tüweleme, göz
degmesin” diýmek hiç kesin huşunda ýokdy. Olaryň
huşunda başga bir zat bardy: “Şuňa öýlenen-ä gönener,
bagtly bolar”.

Älhepus, owadan gyzdy.

Noýabr, 1992. Aşgabat.

GYZ JIGI

Hekaýa

1.

... Gyz sada jogap berdi:

- Ýok.

- Synanyşybam göreňokmy? – diýip, oglan çingtäp
sorady.

- Synanyşybam göremok.

Oglan geň galdy.

- O nämüçin?

- Näme diýeýin saňa?! Aý, höwes ýok-da.

- Beh!..

- Okuw bolsa, bolanok-da meňki. Birhili ýüregim gysyberýä.

Oglan gyzyň ýüzüne seretmän:

- Göni ýöräbermelimi? – diýip sorady.

- Ýok – diýip, gyz barmagyny çommaldyp, saga ümledi. – Şu köçeden şeýläk sowulmaly.

- Be-e, okuwa bolamok diýdiň-ow.

- Hawa, okuwa bolýan dälidirin.

- Onda işleýänsiň-dä bir ýerde?

- Ýok-la, işlärimmi?!

- Beh, o nä?

- Aý, işläýin diýeňde nirä barjak şu wagat? Hany iş barmy üýşüp ýatan? Okuwsyz bolsaň-a asylym...

- İş diýeniň okuwsyz bolaňda-da tapdyrar-a.

- Tapdyrar. Tapdyrmaz diýjek däl. Ýöne maňa borluk iş näbileýin-dä.

- Oňa nähili düşünmeli?

Gyz ýylgyrdy. Soň ýuwaşja gülüp:

- Nähili düşünseň, düşünibermeli – diýdi. – Özümden-le bary. Höwes edýänje işim bolaýsa diýip, şol...

- O nähili iş?

- Diýen bolaýýan. O-da üýtgeşik bir zat däl-le.

- Nähili?

Gyz ýene ýylgyrdy. Ýene ýuwaşja güldi. Soň şeý diýdi:

- Aýtmaýyn. Aýtsam, üstümden gülersiň.

Oglan çynlakaý sypata girdi. Onuň gözlerinde bilesigelijik ody tutaşýardy.

- Güljek däl. Aýt!

- Neme-dä – diýip, gyz aradan esli salymy geçirip gepledi. – Restoranda-zatda diýýän-dä.

- Näm bolup?

- Hyzmat edýän diýen ýalyrak bir zat-da. Müň sany iş ýokdur-a o taýda.

- Müň sany iş-ä ýokdur-la - diýip, oglan gaýtalady.

- Meň diýýän işim-ä, ana, şo.

Oglan bary-ýogy bir agyz:

Dogry – diýdi. Soň:

- O-da gowja iş – diýip, sözünüň üstünü ýetirdi.

Dymyp, biraz ýörediler.

Töwerekde güýz. Köçeleriň ýakasy, ganawlaryň içi, aýaklaryň asty, бүтін dünýe – ýaprak. Sary-sary ýapraklar!

Günüň çogy tomusdaky ýaly дәl. Öçүgsilenipdir. Ýöne ýitilik bar. Oglan jalbarynyň jübüsünden elýaglygyny çykardy-da, maňlaýynyň, boýnunyň, alkymynyň derini süpürdi. Ýüzünü ýelpedi.

- Adyňam-a bilemok men seň – diýip, ol soňrak täze bir gürrüň tapdy. – Adyňy bir aýt maňa. Eşidip goýaly.

Gyz gözlerini güldürdi.

- Çynymy aýdaýynmy ýa...

- Dagy nä aldaýjakmydyň?

Gyz birazajyk utanyp:

- Seýýara – diýdi. Dagy näderini bilmän, diň-gөгүне garady.

- Seýýara diýsene, Seýýara. Adyňam özüň ýaly owadan eken-aý. Bäh!

Gyz hakykatdan-da görmegeýdi. Horluk, semizlik babatda pylan diýer ýaly дәldi. Ortamiýana. Boýam

şonuň ýaly, ne uzyn, ne gysga. Dodakalary birenaýy neşelendirilipdir. Gözleri onçakly ýeser däl. Tersine, öçügsi görüňär. Şonda-da ol gözlere köp wagtlap, belki-de, ömrüni ötürýänçän seredip oturasyň gelýär. Şu dünýäniň kän-kän ýagşu-ýaman işleri şunuň ýaly gözlerden başlanýan bolsa-da, ahmal. Onuň maňlaýy dar. Gaşlary selçeň. Burny kiçijegem bolsa, görküne birjik-de zeper ýetirenok. Gaýtam aksowult ýüzüniň görmegini artdyrýanam şu kiçijik burun ýaly bolup dur. Bu gyzyň şeýle gözilginç owadanlygynyň başga zatlardan bolmagy-da mümkin. O-da ujy gyradeň gyrkylan gara saçlarynyň egniniň üstüne dökülip ýatmagy. Ýa-da onuň seresap ädim urşunyň, gaýkyldaman ýöreýşiniň görk-görmegine, syratyna oňaly täsir etmegi bolup biläýjek zat.

- Men-ä onda saňa Seýýara diýiberjek indiden beýläk - diýip, oglan sözüniň üstüni ýetirýän äheňde münkürligini syzdyrdy.

- Diýiber.

Seýýara oglana-da çalaja eşdiläýer ýaly sesde ýoň bolan toý aýdymyna hiňlendi:

Gaýgylanma, ýarym, gaýgylanma!

Oglan kesä bakyp, şeý diýdi:

- Entegem giç däl.

- Nämä?

- Okuwa diýýän. Henizem bir pille.

- Hä-ä. Hawwa.

- Synanyşyp bir görmeli-dä onda.

- Islemeýän adam nädip okasyn?!

- Isleg-beýleki diýeniň üýtgäp durýan zat. Onda-da bi ýaşda. Näçe ýaşyňda şuwat?

- On dokuz. Öňümizdäki dekabrdä ýigrimä gidýändä .

- Dekabryň näçesine?

Seýýara gözlerini süzüp, ýadyna saldy.

- On altysyna.

- On altysyna bolsaň, häzir, on altysy...

- Senem dekabrmý?

- Hawwa... Tä-äk, sen menden näçe ýaş kiçi bolýan diýsene, göni iki ýyl ýedi gün kiçi bolýan.

Seýýara ýene gözlerini süzdü.

- Ymm... Dekabryň dokuzynamy sen?

- Hawwa.

- Ýigrimi bir ýaşyňda bolýan-da?

Oglaň onuň soragyna pitiwa etmeýän sypatda gürlädi:

- Hawwa welin bar-a, on dokuz ýaşyňda bolsaň, ylaýyk wagty-da şuwat. Taýynlan-da, indiki ýyl göni gir.

- Aý, okuwsyz aç öläýesimiz ýok-la.

- Şonda-da okuw, okuw bolýandyr.

- Ol-a şeýle.

Dymyp, ýene biraz ýöränsoňlar, Seýýara:

- Sen öz adyňam-a aýtmadyň – diýdi.

- Allak meň adym, Allak.

Gyz diňe birki sekuntndan soň:

- Özüňden tapanok dämi? – diýip sorady.

- Arman ýanymda hiç hili dokumentim ýok-da. Görkezdim welin...

- Gowy adyň-a bar ekeni, owadan adyň.

- Özüm ýaly, ä?

Ikisi-de bir wagtda ýuwaşdan deň güldüler.

Emma Allak o diýen bir görmegeý oğlan daldi. Boýy-syraty-ha hiç neneň dälem welin, şu boýnundan ýokarsynda bir kemlik bar ýaly bolup dur. Sarymtyl, buýra saçy bilen Güne ýanyp, garalan yüzinden, şagalaňly, gyýyk gözleri bilen juda güri gaşlaryndamy, uzyn gulaklary bilen kiçijik dodaklaryndamy, garaz, bir ýerinde-hä nähilidir birhili sazlaşyk ýok.

Allak ahyry penjeginiň gapdal jübsünden owadan gaply çilim çykardy. Gutuda baty-ýogy ýekeje çilim galypdyr. Ol çilimi ernine gysdyrdy-da, gutyny tokgalap, suwsuz ganawa oklap goýberdi. Öňünden çykan ilkinji pyýadadan otluçöp sorap, çilim otlandy.

- Sen näme, okaýañmy ýa işleýañmi bir ýerde? – diýip, gyz sorady.

- Bil-dä özüň.

- Men nädip bileýin?

- Çak ur.

- Çak ursam, okaýansyň.

- Hawwa, bildiň.

- Nirede?

- Uniwersitetde.

Dymdylar. Ýörediler.

- Haýalrak ýöresene! – diýip, Allak gatyrganýan adamyň äheňinde haýyş etdi. - Gaty ýöreyäň. Yzyňa eýerip bilemok halys. Howlугýan ýeriň ýokdur-a?

- Ýok-la – diýip, gyz ädim urşuny haýallatdy.

- Okuwy gutaraňsoň nirede işlemekçi?

- Aý, entek göreris-dä. Bärde galsam gowy boljak welin, oba gidermikäm öýdýän-dä. Oba gaty öwrenişipdirin. Birhili ýüregim gysyberýär.

- Jigileň-zatlaň bardyr-a beýlede?

Allak çilimini ýogyn-ýogyn sorup:

- Hawwa – diýdi. – Üç jigim bar.

- Tüweleme! Seň bile dört bolýa. Senden uly näçesi bar?

- Menden uly ýog-a.

- Wi-iý, şeýlemi? In ulularymy sen?

- Hawwa.

Seýýara sesini çykarman dört ädim ädensoň, ýalta yzyna garap, şeý diýdi:

- Öýlenenmi?

Allak ýüzbe-ýüz duran duşmanyndan gypynç edýän adamyň sypatyna girip:

- Öýlenen bolsam, seň yzyňa düşüp ýörmen-ä – diýdi.

- Öýlenmedik bolsaň, basym öýärler-dä – diýip, Seýýara öňdengörüjilik etdi.

Allak süzgüjine çenli çeken çilimini aýak astyna alyp:

- Sen hemme zady ap-aňsat edip goýaýýaň – diýdi. – Öýlenmek üçin öňünden oňatja nemetmeli bolýa.

- Nämetmeli bolýa?

- Öýlenjek gyzyňy tanamaly-da.

- Bolman nä? Kim tanama diýýä? Sora, ide, tana, öýlen!

- Onsoňam öýlenäýer ýaly taýyn gyzam ýok.

- O nähili ýok? Kän-ä. Dünýede gyzdan kän zat ýok.

Allak ýalandan güldi.

- Aý, ýok, sen hezil berjekgä. Şo-o tutan ugruňa tutup otýrýň.

Seýýara seňrigini ýygýrý.

- Senem biriniň ulusymy ýa senden ulam bamy? – diýip, Allagam öz gezeginde gyzyklandy.

Seýýara başyny ýaýkap:

- Ýok - diýdi.

Olar nobatdaky çatrykdan darajyk köçejige sowuldylar.

- Şümi siziň köçäňiz? – diýip, Allak töwerege göz aýlady.

Seýýara:

- Ýok, indiki – diýdi-de, barmagyny çommaldyp düşündirdi. – Ho duran maşyny görýäňmi? Şoň aňýrsyndan şeýleligine köçe geçýär. Şo köçäň ugrunda.

- Baş-on ädim ýöränlerinden soň Allak gyza garap, morta bir zady diýip goýberdi:

- Saňa öýlenen-ä gönener...

Seýýara birbada düşünmedi.

- Saňa öýlenenä bagtly bolar diýýän.

- Ony nämeden diýýäň? – diýip, gyz biparh gülümsiredi.

Allak elini ýeňsesine ýetirip:

- Aý, biriniň ýeke gyzy bolsaň... – diýdi.

- Biriniň ýeke gyzyna öýlenen bagtly bolýamy?

- Diňe o-da däl.

Has-da darajyk köçä sowlanlaryndan soň Seýýara Allaga bakyp, şeý diýdi:

- Sen indi gaýdyber.

Allak ony saklap:

- Dur entek! Ertir şuwatlar çykgyn. Garaşjakdyryn – diýdi.

Allak gyz bilen wagtlaýynça hoşlaşdy-da, haýal-ýagal ädimläp, yzyna gaýtdy. Sag elini ýygy-ýygydan ýeňsesine ýetirdi. Saçyny sypalaşdyrdy. Çep elini bolsa, esasan jalbarynyň jübüsünden çykarmady. Agyr ýüküň astynda galan ýaly ýegşerilip ýöredi.

Ehe-he-e-e-e-ey,

Gijeler ýatyrmaz näzi gyzlaryň-ň—

diýip, arasynda diňe özi eşidäýer ýaly sesde aýdyma-da hiňlendi. Bogazyny arçap, gakylygyny gapdala tüýkürdi.

2.

Günlerde bir gün Allagyň kakasy giçlik, ýatyljak çagy öýüň içini ala-burugsy edip, çilim çekipdir.

- Senem indi çilimiňi goý! Dünýäň puly gidýä şo artybyňa. Şü öýi halys eýikdirmeyän seň şo artyp çilimiň. Hm...- diýip, Allagyň ejesi ärine igenipdir.

- Goýjakgä! Çekesim gelýä, çekjek! – diýip, kakasy ters gürrüň tapypdyr.

- Çek! Tüssä boglup, ölýänçäň çek! Ýöne aýlygyňy doly getirip berersiň. Eşitdiňmi? Çilime-de puly nirden alsaň, şondan al! Işim ýok – diýip, ejesem beterinden beterini tapypdyr.

- Şon-a şeýtmejek borus – diýipdir kakasam.

- Bökersiňem! – diýip, ejesi haýbat atypdyr.

- Goý, how, indi! Tüket! Nerwini oýnama! – diýip, kakasy küldanda duran çilimini unudyp, täzesini otlapdyr.

Başga bir gün bir saý-sebäp bilen Allagyň ejesi ärine şamlyk nahar taýynlamandyr. Çay demläp, gowurdakly pitini orta alypdyr.

- Senem çayçorba edinip, oňarsyň-da – diýibem, maslahat beriji äheňde Allagyň kakasynyň ýüzüne änedipdir. O-da işden surnugyp gelen adam.

- Çayçorba bilen-ä oňmajak borus – diýipdir.

Ejesi:

- Hä, näme oňman? – diýip, gözüni-gaşyny çytypdyr.

- Oňasym gelenok, oňjakgä! – diýipdir kakasam.

- Ertir nahar atarjak. Şü gün şun bilen nemedäý! – diýip ejesi töwella edipdir.

- Nämetjekgä! Dawaý, naharyň ugruna çyk çaltrak! – diýip, kakasy sesini gataldypdyr.

- Gyýw, gohuň näme?! – diýip ejesi gaty arkaýyn oturypdyr.

- Meň saňa nämä diýdim? Iki gaýtalajak bolma! Diýleni et! – diýip, kakasy bekine tutupdyr.

- Etjekgä! – diýip, ejesi çürt-kesik garşy gidipdir.

- Edersin! – diýip, kakasy şo bir depen ýerini depip durupdyr.

- Etmen! – diýip, ejesem pälinden gaýtmagy kyn görüpdür.

Garaz, kakasy nahar bişirtjekden, ejesem bişirmejekden bolup, ahyrsoňunda taraplaryň ikinjisi diýenini gögerdipdir. Tarapalryň birinjisi bolsa, eline agyr esger kemerini alyp, munuň üçin onuň çiginlerini,

ýagyrnysyny, gözüniň aşagyny we beýleki ýerlerini gögerdipdir.

Laýyk kyrk günden soň başlar ýassyga goýlanda Allagyň ejesi tersine düňderilip ýatan äriň egninden yralap:

- Gyýw, bäreňe öwrülsene! Gepleşip ýataly-la! – diýipdir.

- Meň-ä ýaman erbet ukym gelýä. Ýatjak – diýip, Allagyň kakasy şo bir ýatyşyny üýtgetmän jogap beripdir.

Ejesi biraz dymyp ýatypdyr – da:

- Hm, bilýän, söýgüliň ýadyňa düşýändir seň. Şony göresiň gelýändir. Hm... – diýipdir.

- Han-ow, adamlary ýatmaga goý! – diýip, kakasy gaharynyň gelendigini gep uruş äheňiniň üsti bilen syzdyrypdyr.

Ejesi bes etmändir. Tirsegi bilen äriň böwrüne hürsekläp:

- Bar, git-de, şo söýgüliň ýanynda ýat! – diýipdir.

- Men saňa näme diýdim? Ä?.. Nä ikilenç gaýtalatjak bolýaň? Hä? – diýip, kakasy böküp ýerinden turupdyr.

Ejesi:

- Herrelme! Sesiňi bat beren bolup, adam gorkuzaryn öýtme! Men hakykaty aýdýan. Ýalanmy eýse? – diýip, goýar ýerde goýmandyr.

Şeýle bolansoň, kakasy:

- Hakykaty men aýdyp bereýinmi saňa? – diýip, eline agyr esger kemerini alypdyr.

Allak bilen onuň uýasy Senem aglaşypdyrlar.

Ertesi daň atandan ejesi bilen kakasy itiň içegesi ýaly, täze bir uzynndan bulaşyk dawanyň hersi bir ujundan tutupdyrlar. Tutupdyrlar-da, onuňam çözgüdini çagalaryň hem goşlaryň paýlaşygyndan gözläpdirler. Üleşik olaryň hersini bir ýere zyňypdyr. Senem ejesi bilen şäherde ýaşap başlapdyr. Allak bolsa obada – kakasynyň ýanynda galypdyr.

Soň, bir sähetli gün kakasy Allaga ýüregi sahawatdan hem mähirden eýlenen oňat eje tapyp beripdir. O-da Allaga üç sany jigi dogrup beripdir. Täze jigileriniň ikisi gyzjagaz bolup, olar Allaga meňzäpdirler üçünjisi bolsa oglanjyk bolup, ol Allagyň täze ejesine çekipdir. Şeýdip, ýagşy-ýaman işleriň ençemesi Allagyň gözünüň alnynda bolup geçiberipdir.

Şonuň ýaly ýagşy-ýaman işleriň ençemesine Senemem şaýat bolupdyr. Uzyn-uzyn günleriň birinde ejesi oňa täze kaka tapyp bermekçi bolupdyr. Emma kaka boljak tarap il içinde “Öňki ärimden galan çagasy” diýen gepiň bardygyny, ýaman ýeri-de, şol gepiň kän bir halanyp barylmaýandygyny, eger Senemjik bolmadyk bolanlygynda onda bu meselede hiç hili ikerjiňlenmäniň bolup bilmejekdigini aýdyp, närazylyk bildiripdir. Senemiň ejesi bolsa, heniz başynyň ýaşdygyny, görjeginiň öňdedigini, gül ömrüni dul geçirip bilmejekdigini, şeýdäýmese, dagy başga alajynyň ýokdugyny, onsoňam çaga diýlen zadyň täze ärimdenem bolmak mümkinçiliginiň bardygyny, şol sebäpli-de, näçe eý görýänem bolsa, gyzjagazynyň bu ýerde päsgelçiliginiň güýçlidigini kişiň ýanynda aýtmasa-da, öz ýanyndan ýürejigi bilen boýun alypdyr.

Garasaý, kaka boljak tarapyň närazylygy Senemi çagalar öýüne eltip taşlapdyr.

A Allagyň kakasy bu zatlary mahaly bilen bilmändir. Wagtynda bilenligindemi? Onda onuň Seneme hut özüniň täzeden kaka çykjakdygyna kim şübhe edip biler?! Seneme welin gaty basym eýe tapylypdyr. Dünýeden zürýatsyz ötüp gitmeli bir bende ony gyzlyga alypdyr. Şeýdibem Allagyň kakasy hyrçyny dişläp galypdyr. Ynha, indi näçe ýyldyr, bu töwereklerde henize-bu güne çenli Senemden habar bilýän ýok. Galanyňam wagt görkezer-ä diýýä adamlar. Kim bilýä-dä?

O mahallar Allak dördüni dolduryp, ýaňy baş ýaşyna giden ekeni. Senemem onuň bilen basdaş. “Adyň näme?” diýlen soraga “Şenem” diýip, jogap berip bilipdir. Ýöne Allagyň özi-hä bu zatlary bilenok. Diňe eşitmiş.

3.

Seýýara sözünde durdy.

- Gelmersiň öýtdüm welin, gelýädiň-aý – diýip, Allak aňyrdan seýkin basyp, ýetip gelen gyza garap, dylým-dylým etdi. Onsoň ýuwaşlyk bilen ýöräp ugradylar. Nobatdaky çatrykdan saga sowlup, esli ýöränlerinden soň Seýýara:

- Allak! – diýdi.
- Näme?
- Allak, saňa bir zat aýdaýynmy?
- Aýt!
- Gaty görmezmiň?

Allak geňirgenip:

- Nämäni? – diýdi.

- Aýtjak zadymy?

- Hm, hany, entek bir aýt, göreli. Gaty görüp, näme...

Seýýara ýaýdandy.

- Aýt-da indi, adamlary serim-sal edip goýma-da – diýip, Allak gyssady.

Seýýara aýdyp goýberdi:

- Dün men seni aldadym.

- O nähili?

- Aldadym-da.

Allak böwrüne doňuz diňini saldy.

- Nämä diýip?

- Dün bar-a?

- Hawa?

- Men bar-a?

- Hawa?

- Biriniň ýeke gyzy diýdim – ä?

- Hawa?

- Şonda aldadym. Men detdomskiý.

Dünýäniň güýze gaplanandygy häzir diňe çyplaň adama bildirjekdi. Allak çal penjegini gyzyň egnine atdy. Ol şuş-şuş wagt gyza sorag äheňinde näme-de bolsa, bir zat diýmelidigine düşündi. Nämä sorajagyny welin bilip bilmedi.

- O ýere nedip düşenimi özümem bilemok – diýip, Seýýara aýtdy.

- Nirä?

- Şo ýere, detdoma... nädip düşenimi bilemok. Gaty kiçi ekenim. Detdomam kän bir göz öňüme gelenok. O

ýerden meni ýeke ýaşayan bir aýal alypdyr. Hiç kimi ýok ekeni. Hossarsyz bir zat. Özem ýaman baý. Puly ýere-göge syganok. Ýöne gysyk. Puluny o dünýä alyp gitjek ýaly, şo-ol aňyrsyna basyp ýatyr. Özem öň, ynanmarsyň, iki gezek äre barypdyr. Ikisi bilenem kân ýaşaşmandyr. Aýrylyşypdyr. Aýrylyşmandyram-da, masgara bolup kowlupdyr. Oňam sebabi çagasy bolanok ekeni. Hudaý uran heleý-dä. Özün bilýän-ä, çagaň bolmasa...

Allagy ähli zatdan beter Seýýaranyň geçmişi gyzyklandyrýardy.

- On ýedi ýaşayançam şon elinde boldum – diýip, Seýýara Allagy gyzyklandyrýan gürrüňe geçdi. – Ýöne o heleý ýaman erbet ekeni. Göwnüne ýakmaýan bir iş etseň, bir urýa, bir urýa, Hudaý saklawersin. Ony-muny almak üçin pul sorasaňam urýar. Özem bir dili hapa, iki gulakly eşider ýaly däl. Maňa eje diýeňok diýibem urýardy-da, ynansaň. Onsoň bir gün gaçdym.

- Kim bilen?

Seýýara gülüp:

- Şol aýalyň öýünden gaçdym diýýän – diýdi.

- Onsoň?

- Onsoň kwartirant bolup ýaşap başladym. Jaýyň eýesi ýaş oglan ekeni. Aýaly, çagalary bar. Özem maşynly-zatly. Onam aldadym. Uçilişede okaýan diýdim. Özümem uzakly gün şäherde kaňkap ýöryärdim.

- Puly nireden tapýardyň?

- Ol aýalyňkydan gaçyp gaýdamda ähli puluny alyp gaýtdym-a.

- Onsoň?

- Onsoň şeýdip gezip ýördim. Bir günem pulum gutardy. Aç ölmejek bolsaň bir zat etmeli-dä. Gymmatbaha köýneklem bardy. Hemmesini satyşdyrdym. Ýene pulum gutardy. Onsoň köwüş magazine girdim-de, gyzlaň gymmatbaha köwüşleriniň birini ogurlap goýberdim. Bazara çykarybam satdym. Ýöne sowup ýörseň, pul diýeniň derrew gutarýar-a. Ýene şo magazine bardym. Ýene şo köwüşden birini aldym. Magazinden çykyp barýarkamam tutuldym. Magaziniçi seredip duran ekeni-dä. Her zadam bolsa, şo gezek magaziniň içinde kän adam ýokdy. Ýogsam dagyn, masgara...

- Magaziniçi hiç zadam diýmedimi onsoň?

- Diýmezmi?! Magazini içinden ýapdy-da, içki jaýyna saldy. Menem bir gorkýan, bir gorkýan. “Jan agam, näme etseň et, ýöne urma” diýip ýalbarýan. Hem aglaýan. “Şu gezek zat degme, indi gaýtalaman” diýýän. Ýaman doňýürek ekeni...

- Ýaş oglanmydy ol?

- Aý gaty bir ýaşam däl.

- Onsoň?

Gyz utanjyrady. Az salym dymansoň, ýarym pyşyrdy bilen:

- Zorlady – diýdi. Şonda Seýýaranyň sojaýandygy duýuldy. Ol başardygyndan özüni dürsäp, dowam etdi.

- Ogurlan köwüşüm elime tutdyrды-da, çümmükläp, hapa-hapa sögdi. Soňam kowup goýberdi. “Şu töwereklerde göräýsem hamyňy sypyryn” diýdi...

Allak gyzyň egninden tutup, gujaklady-da, ony köşeşdirmek niýeti bilen:

- Ol aýal soň seni gözlemändirmi? – diýdi.

- Gözlemezmi? Gözläpdir. Milisýä aýdypdyr. Bir gezek ýitenleň syraty asylýan tagtada öz suratymy gözüm bilen gördüm. Boýumyň näçedigini özüm bilemok welin, şolar bilýän ekeni. Suratymyň aşagynda boýy 165 cm diýip ýazypdyrlar.

- Onsoň?

- Onsoň şeýdip ýaşap ýörün. Bir köpügem pulum ýok. Oňa-muňa iş sorap bardym. Käsinde iş ýok. İş bolan ýerde-de dokument soraýarlar. Mekdepleň birinde pol süpürijilik işi bar ekeni. Dokumentem soranoklar. Ýöne direktory haramzada ekeni.

- Hä, näme diýýär?

- Dokumentsizem bolsaň, işe alaýyn diýýä. Ýöne diýýä, men näme diýsem etmeli borsuň diýýä. Niýeti gowy däl-dä. Aňyrrakda sür diýdim. Ýogsam, tekiz pulum ýok.

- Jaý üçin pul tölemeli dälmidin?

- Tölemeli. Ynha, berjek diýip, eýesini aldap ýörün. Pulsyzlygymy bileli bári oňam niýeti gowy däl. Özem azar berýär sen oňly gyz däl diýip. Aý, bir oňatja kwartira tapsam, o taýdanam gaýdaryn-la...

Häzir ýüzünde-gözünde gussa diýlen zadyň jinnek ýaly-da alamatlary bolmadyk Seýýaranyň betbagtylygyna Allagyň agysy tutdy.

- Eger kwartira gerek bolsa men, ine, ertiriň özünde tapyp beräýerin – diýip, ol ejiz adamyň gününe rehimi inýän kişi hökmünde aýtdy. Aýtdy-da, tapyp beräý diýen sözleri eşitmek umydy bilen Seýýaranyň gözlerine seretdi. Elbetde, edil şol wagt Seýýara-da oňa seredip durdy. Gyzyň gözlerinde Allagyň ilki gören zady namutlyk boldy. Soň özüne meňzeşlik gördi.

Göwnüne bolmasa, onuň gözleri-de, burny-da Allagyňka çalymdaşdy. Hut şo pursatdan başlabam bu gyz Allagyň gözüne onuň mundan on ýedi ýyl çemesi ozal ykbalyň emri bilen näbelli ýerlere düşmeli bolan ganybir uýasy Senem bolup görnüp ugrady. Ykbal, belki, Allak bilen Senemi şu gün şu ýerde ýüzbe-ýüz bolmaga emr edendir. Hiç kes şuna heňe gelmejek zat diýip bilmez!

Allagyň içki howsalasy artdy. Ol ýere bakyp, ýaňky aýdanlarynyň tersine gürlledi:

- Aý, ýok, men-ä kwartira tapybilmen... Meň başga-da işim kân-ä. Sen meni bagyşla! Özüň bilýän, okuw döwri hemme zada ýetmek kyn bolýar. Boş kwartira kändir-le. Çynyňy edip bir günjök gözleseň tapdyrar...

Seýýaranyň ýüz keşbi üýtgedi. Ol Allagyň göni bābenegine bakdy-da, gatyrganyp:

- Bolşuň nähil-ä? – diýdi. – Kim saňa şu wagt kwartira tapyyp ber diýýä?

Şu sözleri diýip, gyz, megerem, nähek ynjydylandygyny hereketlerinde-de mälim etmek maksady bilen kesä bakdy.

Allak galpyldady.

- Sen maňa dogry düşün! Men okuw döwri dertalada köp diýjek bolýan. Mydama ýetişiksiz gara günde... Häzirem bir ýere gitmeli-dä... Men gidäýeyin! Bolýamy?

Gyz oňa adatdan daşary geňgalyjylyk bilen seretdi.

Allak jalbarynyň jübesine el urup, ondan esli ownuk pul çykardy. Olary Seýýaranyň eline tutdyrды-da, şeý diýdi:

- Me, al şulary!

Seýýara äm-säm halda:

- Bi näme? – diýdi.

- Al! Ýygna! Gerek bor... Ýöne sen menden gaty görme! Bolýamy? Men indi gelmen. Ýañam aýtdym-a, meň ýaman işim kän... Başga zat üçindir öýdäýme! İşim kän. Ýetişibilemok... Gaty göreňok dämi? Men onda gidäýjek.

- Düşünmedim? Nirä gitjek? Nämüçin gitjek? Ýa men bir zat diýip, göwnüňe degdimmi? Hä? Nämüçin?.. Düşündirip git! – diýip, gyz eňredi.

Howanyň çigrekligine garamazdan, Allak derledi. Çyny bilen burçak-burçak derledi. Ol maňlaýynyň derini eli bilen sylp:

- Ýok, göwnüme degeňok. Oň üçin däl – diýdi.

- Onda nämüçin?

- Aýtdym-a işim kän diýip... Bolýa onda, sag bol! Men gitdim. Menden gaty görme! Bolýa?

Jogaba derek gyz diňe baş atdy. Şundan soň Allak sapandan sypan ýaly boldy. Çalt-çalt ýöräp, gaýralygyna tutdyrды. Hol aňryk baransoň, hyrra öwrülip, yzyna seretdi-de, taýak atym daşlykda henizem sarsman duran gyza tarap gaýtdy. Onçakly golaýa-da gelmän:

- Meň penjegimi bersene! – diýip, boýnuny burdy.

Mart, 1992. Aşgabat.

DERDESER

Hekay'a

* * *

Suhanyň ejesiniň köne derdi gozgady!

Onuň birinji ärine Mämmed diýerler. Mämmed ýarag ujundan öldi. Dul galan gelni Mämmediň inisi Nazarla dakdylar. Nazarlydan basdaş iki gyz, bir ogul dünýä indi. Ony alyp ýatan garahassa keseli boldy. Şeýdip, Suhanyň ejesi ýigrimi dört ýaşlanryndaka ikinji gezek dul galdy. Nazarlynyň belli günleri sowulýança ol gün gezdi. Soňam däliredi. Däliredi diýiläýýä. Däliremedi. Bir edeni, “Men äre çykjak. Maňa är tapyp beriň!” diýip ile çykdy. Eltisi: “Kelläň bir ýerindemi, gyýw! Bolşuň nähili? Utanç bor-a, goý” diýende, “Goýjakgä. Maňa är gerek. Äriňi ber. Onsoň goýaýyn” diýip, galmagal turuzdy. Aýaly ölüp, dul galan Öwezli bir gün çola ýerde oňa söz aýtdy. “Senden är bolmaz. Maňa sen ýaly är gerek däl. Maňa Almaz ýaly är gerek” diýip, köçä çykyp, onam betnam etdi. Soňam: “Sen maňa är bol. Men saňa äre çykjak. Görýäň-ä, men ärsiz galdym-a” diýip, täze açylan mekdebiň ýeke-täk mugallymy Almazyň başyndan musallat bolup indi. Bir günem açyldy. Utandy. Edip ýören işleri üçin özünden utandy. Göwnüne mojuk zatlary saldy. “Meň baran ärim ölýär. Maňa är düşenok” diýdi. “Kysmatdyr bi. Owalynda şeýle ýazylandyr” diýmedi. Özünü adamlardan çetde saklady. “Bi gyrnag-a äre gelen ganym eken” diýýändirler diýip hesrete basyrynyp

gezdi. Il diýeniňem näme, ähli işi diňe sen däl. Il bir gün seniň gürrüňiňi eder-de, ikinji gün özüne täze gep-gürrüň tapynar. Şeýlelikde, keremara ile goşuldy. Äre turup gitmedi. Ärli gürrüňler unudyldy. Soň ýowuz günler başlandy. Aýlar agyr, ýyllar uzyn, gijeler sowuk. Adamlary tutup, äkidýärdiler. Äkidilen adamlar yzyna dolanmaýardy. Onsoň uruş turdy. Munuň hiç yzy gelmedi. Güýzler ýürekgysdyryjy. Gyş günleriniň aldajy sowugy bardy. Aňyrdan joşup gelen ýazlar bolsa göwnüňi gozgamaýardy. Açlykdy. Açlyk adamlaryň çydamynyň çäginä ölçeýärdi. Onsoň uruş gutardy. Zamana barybir zabundy. Suhanyň iki ärini ajala aldyran ejesi şonda ýaman mert durdy. Perzentlerine pena boldy. Kolhoza gatnady. Orak ordy, pagta ýygdy. Gündizlerine çil çekip, gijelerine suw tutdy. Ýadamady, basylmady, gaýrat etdi. Ejizlän mahaly aglap, aýdym aýtdy. Onsoň gyzlaryny äre berip, ogluny oýerdi. Agtyk söýdi, çowluga ýüzi düşdi. Ynha, indem aradan elli ýedi ýyly geçirip, şol köne dert ýene munuň ynjalygyny elinden aldy.

Muny ilki aňsyran ogly Suhan boldy. Juma günü gijara ol bir sebäp bilen garrynyň bolýan otagyna girende ejesiniň terse bakyp, aga çalymdaş heň edip oturanyny gördi.

*Gam kalbyňy daglar, hey,
Göwnüňi pos baglar, hey,
Saç, ýaýyp, kim aglar, hey,
Äri ölmedik bolsa?!*

Suhan gözlerini açalak-ýumalak etdi. Düşünjek boldy. Bolmady. Gulaklaryny keýerdip, yzyna diň saldy.

*Gaýgy-gamyň bolarmy,
Güler ýüzüň solarmy,
Ajal golaý gelermi,
Ýanyňda äriň bolsa?!*

Suhanyň haýýaty göçdi.

- Eje! - diýdi.

Garry hä bermedi. Dowam etdi.

*Çözläp, saçlaryň ýaýsaň,
Döşüne başyň goýsaň,
Gijeler ýatman söýseň,
Äriň ýaňynda bolsa.*

Suhan:

- Beh, beh, eje, eje! - diýip, ejesiniň egninden yralady. Garry egniniň üstaşyry yzyna seretdi.

Suhanyň ejesiniň gözlerini üýtgäpdir! Olarda öňki mysapyrlykdan, rahatlykdan, mylakatdan birjik-de nyşan galmandyr. Oňa derek ol gözlere galagopluk, rehimsizlik, gaýduwsyzlyk inipdir.

Suhan ejesiniň ýitelen gözlerini görüp, erbet düýrükdi. Süňňi bir elhençligi syzdy. “Däliräpdit. Akyly üýtgäpdir. Ahyr ýaşynda däliräpdir. Gözi aýdyp dur” diýen pikir bada-bat beýnisinde at çapdy.

- Näm bolýa, eje? Ýaramajak bolýaňmy?

Garry terse bakdy. Sandyrawuk ses bilen:

- Ejeň ärsiz ötüp barýa, jan ogul, ärsiz! - diýip eňredi.

Suhan ejesine düşündi. Ol ärsiz ötürilen elli ýedi ýylluk ömrüň ýasyny tutýardy.

Garry gaýtadan eňröp başlady:

*Etseň, hyzmatyn etseň,
Tapyň, göwnüňe ýetseň,
Uzak ýollara gitseň,
Äriň ölmedik bolsa.*

“Ine,saňa gerek bolsa! Indi nätmeli? Il-gün näme diýer? Näme etmeli?” diýen sowallar Suhana eýýämden ejir çekdirip ugrady.

-Eý, Hudaý, eý, Alla, eý, toba! Biabraýçylyk. Masgaraçylyk. Barypýatan masgaraçylyk. Özem ahyr ýaşynda. Eý, Hudaý!... - diýip, ol ýarym pyşyrdy bilen samyrdady. Soň:

-Eje, eje! - diýip çykyp gitdi.

* * *

Suhan ejesi barada aýaly Akgyza hiç zat aýtmady. Entek hiç kim bilmänkä nähilidir bir gudrat bilen ejesiniň akylynyň, esasan-da gözleriniň öňki durkuna dolanmagyny isledi. Umyt etdi. Açylar diýdi.

Onuň öýde-de oturasy gelmedi. Başyny alyp, nirädir gaçyp gidesi geldi. Gaçyp baran ýerem mellegiň aýagujy boldy. Mallara seredişdirdi. Oturyp çilim çekdi. Oýa batdy.

Birmahallar, heniz oğlan döwürleri Seýitli bilen eden sene-menesi ýadyna düşdi. Dawanyň nämäniň üstünde turanlygy belli däl, ýöne Seýitliniň diýen sözleri hakydasynda galypdyr:

- Eý, seň bar-a, kakaň ölende bar-a, ejeň däliräpdir-ä. Äre çykjak diýip, masgara bolupdyr-a.

Elbetde, şol gezek Suhan Seýitli bilen gyzyl ýumruğa girişendir. Soňam çola ýerde tenha özi aglandyr. Ýöne bular ýadynda däl. Aldajy gyşlarda enesini emýän guzuýyk ýaly, oraçalarynyň ojağynyň başynda ejesi bilen emişip ýatýandyklary huşunda... Suhan bozuljak boldy.

- Gyýw! - diýip, aňyrdan alakjap gelýän aýalynyň sesine ol ziňk edip gitdi.

- Gyýw, tur, gel bäräk. Ejeň...

- Ýuwaş, how! Häk, seniň sesiň... - diýip, Suhan hemleli gygyrdy. – Gohuň näme?

Suhanyň göwnüne bolmasa, ejesiniň akylynyň üýtgänine Akgyz birhili begenýän ýaly bolup dur. Äheňinde ýakymsyz dabara bar. Bi heleý tohumy şolar ýaly zada heşelle kakýa, hezil edinýä. Bulara tomaşa gerek. Betbagtlygy abraýdan ýeg görýärler.

- Näme, etek alty, ýeň ýedi, öň etegiňi dişläp, ylgap ýörsüň... Begenyňmi? - diýip, Suhan aýalynyň mazaly badyny aldy.

- Begenerinmi, gyz?! Gürrüniň nähili seň? Toba etdim! – diýip, Akgyz ýakasyny tutdy.

Suhan aýalyny dem salym synlap:

- Bar, ondan-a köýnegiň goltugyny çat. Ebtiňi düzet - diýdi.

* * *

Suhanyň, tüweleme, dört gyzy, üç ogly bar. Uly ogluny öýerip, iki gyzyny durmuşa çykardy. Oglundan agtyk gördi. Ikinjisine-de garaşyp ýörler. Ortanjy ogly bir ýyl bäri gullukda. Beýleki çagalarynyň üçüsem mekdep okuwçysy.

Agşama çenli Suhanyň öýünden öränleriň ählisi garrynyň ýolugan derdi barada eştдилer. Ýöne hiç kim onuň gürrüňini etmedi. Öýe sustluk aralaşdy. Çagalaryň şagalaňy peseldi.

Nahardan soň Suhan:

- Ertir ir bilen motoryňy mün-de, Ogulkeyik ejeňlere dep. Ogulkeyik ejeňi alyp gaýt, enem ýaranok diý. Gaýdysynyňam ýüzugra Ogulbolly ejeňlere sowlup geç. Onam alyp gaýt - diýip, uly ogly Atagylyja tabşyryk berdi.

* * *

Garrynyň işdäsi görnetin peseldi. Akgyzyň getirip giden unaşyndan göwünli-göwünsiz içdi.

Akgyz:

- Enesi, bi nä zat iýmänsiň-le? - diýip sorady.

- Ha-aý, jan gelin! - diýip, ol sesini endiredip aýtdy.

- Ärsiz heleýiň nahar bilen kän bir mazasy bolmaz. Asyl bolmaz. Suhan jan ýanyňdaka sen ony bilýänem dälsiň.

Akgyz sesini çykarmady. Unaşly tabagy alyp, çykyp gitdi.

Suhan irgözinden ýatyş düşegine geçdi. Uklamady. Böwrüne diň saldy. Onuň pikirçe, ejesi basym ölmelidi. Ýaşayan zatlaryň ählisine ölmek üçin bahana gerek. Garry segsen bir ýaşady. Henize çenli onuň saglygyndan nalan ýeri ýok. Akylynyň üýtgemegi, ähtimal, onuň ölümüne bahana bolar. Suhan Hudaýdan gaty nägile boldy. “Öňi-soňy ýygnajak bolsa dümew-sümew diýen ýaly bir keseljik bilen ýygnaýmaly dälmidir? Alýanyň şol amanat zadyň. Onam ile masgara edip aljak. Ýa bi ýumruk ýaly görgüsiýamyň çöderräk günäsi-dagy barmyka?... Toba etdim” diýip içini gepletdi.

Akgyzyň mahaly bilen gözüne uky inmedi.

- Gyýw - diýip, ol ýatan yerinden Suhana habar gatdy. – Nememikä bi, wagtlaýynça bir zatmyka ýa nemedýänçä...

Suhan janyýangynly gepledi:

- Men näbileýin-aý, men näbileýin? Men nä palçymy, gurrandazmy, öňümi görüp geldimmi?

Akgyz göwni bir ýaly başga sowal berdi:

- Otörgünem-ä geçdi. Nämedenkä onda?

Suhandan jogap bolmady. Onuň diňe haşşyldap, uludan demini alýan sesi eşidildi.

- Gyýw, nemedäýsek nädýä, ertir dogtora-zada görkezäýsek, ä? - diýip, Akgyz dowam etdi.

- Hä-ä, indi şyhypanylyga ýetip barýakka keselhana salybam görgi baryny görkez oňa.

- Dogtorlar nä diňe keselhana diýer durar öýdýänmi?

- Dogtora galsa, dälihana-da dykar.

- Toba etdim-eý, daş edewersin!.. Be-e, onda nätsekkäk?

“Aý, başa gelenini görmeli bor-da” diýip, Suhan içinden jogap berdi. Ýorgany serpip, aňyrsyna öwrüldi. Akgyz gaýdyp geplemedi.

* * *

Goňşy otagda ýatan Hatyja gelin kân salymlap dymansoň:

- Atagylyç! - diýip, äriniň böwrüne dürttdi.
- How.
- Ukladyňmy?
- Ýok.
- Atagylyç! Eneň öňem şeýle bolýamydy?
- Ýok.
- Nämedenkä ol?
- Bilmedim men-ä.

Sesini çykarman ýene biraz ýatansoň, Hatyja gaýtadan:

- Atagylyç! - diýdi.
- Näme?
- Men-ä gorkýan.
- Kimden? Nämeden?
- Eneňden. Şu gije düýşüme-de girer şo.
- Gorkma, ýaňynda, ine, men bar-a - diýip, Atagylyç

Hatyjany gujagyny gysdy.

Eýsem, Hatyja düýşýnde näme görer? Atagylyjyň pikirçe, ol düýşünde garryny görmeli. Hatyjanyň düýşünde garry märekäniň öňüne çykyp: “Gyýw, oýnatgylar! Siz meni dälirändir öýdýäňizmi? Siz onda barypýatan oýnatgy. Ha-ha-ha! Men-ä dälirämogam. Men-ä ýöne oýun etdim. Siz nädýäkäňiz diýdim.

Bilgeşleinden dälirän boldum” diýer. Adamlar muňa birhili bolarlar. Hiç kimiň ynanasy gelmez. Ýöne garrynyň däliremändigini gepinden-sözünden aňyp, her kim onuň dälirese oňat boljakdygyny öz ýanyndan tassyklar. Atagylyjyň enesem adamlaryň pikirini, islegini bilen ýaly çyndan dälirär. Onsoň saçlaryny penjeläp, böker, gygyrar, adamlary kowalar. Adamlar, elbetde, öz islegleriniň bitenine begenişerler, hezil edinerler. Garrynyň halyna hiç kim gyýýlmaz. Adamlar Atagylyjyň enesiniň betbagtlygyna heşelle kakarlar. Şol adamlaryň içinde, elbetde, Hatyja-da bolar... Onsoň bu düýşi nädip ýormaly? Atagylyç muny Hatyjadan sorady. Hatyja:

-Samsyk - diýdi. – Muň ýadyna düşüp ýören zatlary.

* * *

Köne dert garryny ukudanam kesdi. Suhan giçden soň iki gezek gelip, habar tutdy. Ikisinde-de garry oňa:

- Özüni bilýän heleý ärsiz wagty ne gije, ne gündiz, ýatybilmez. Ýatsa, ukusy haram bor - diýip, jogap berdi.

Suhan ýüzüni sallap, çykyp gitdi. Soň gelmedi.

Garra hiç kim düşünenok. Onuň adamlardan ullakan zat hantamaçylygy ýok. Bitmez ýaly isleg däl. Bir ärjagaz bolaýsa... Boýuna-syratyna guwanyp, barmaklary bilen saçlaryny daraklar ýaly. Boýnundan aslyşyp, jemalyna aşyk bolar ýaly. Gözlerine bakyp, doýmaz ýaly. Garaz, söýer ýaly bir ärjagaz bolaýsa. Ine, onuň bar islegi şü. Ol, ine, şu arzuwyň aýdymyny aýdýar.

Gijäniň birmahallary garry ýadap, oturan ýerinde uka gitdi.

* * *

Ilki ukudan oýanan Suhan boldy. Ol turşuna ylgap, ejesiniň bolýan otagyna bardy. Ejesini görüp, ölendir öýtdi. Ölen bolsa, haýal etmän “Waý, ejem-le” diýip ses etmelidigi ýadyna düşdi. Diwara ýaplanyp oturan ejesine seredip, aljyrady. Bir sekuntndan ol garrynyň dem alýandygyny eşitdi. Ynjaldy. Onsoň öýdäkileriň hemmesine degişli edip:

- Turuň-haw, Gün dogdy - diýip gygyrды-da, daş çykdy.

Atagylyç birki käse çay içdi-de, motoryny otlap, gitdi. Birsalymdanam garrynyň kiçi gyzy Ogulkeýigi alyp geldi.

- Ogulbboly ejem ýok eken. Daň bilen bazara gidipdir. Öýlerine aýdyp gaytdym. Öýlän gelmegi mümkin - diýip, ol motordan düşüp-düşmän habar berdi.

Suhan Ogulkeýigi çete çekip, ejesiniň ýagdaýyny aýtdy.

- Beterinden saklawersin-eý! - diýip, Ogulkeýik içini çekdi. - Haçandan bäri?

- Dek düýnem oňatdy - diýip Suhan aýtdy.

Öýden Akgyz bilen Hatyja çykdy. Olar myhman bilen gysgajyk saglyk-amanlyk soraşdylar. Akgyz Ogulkeýigi öňüne düşürip, öýe girdi. Hatyja çay-nahar aladasy bilen aşhana ýumlukdy.

- Eje, ine, gyzyň-a geldi - diýip, Suhan ejesiniň bolýan otagynyň işiginden ätledi.

Ogulkeýik içeri girip:

- Gurgunmyň, eje? - diýdi.

- Ogulkeýik gyzym gelipdir-ä, Ogulkeýik janym gelipdir-ä - diýip, garry ileri-ileri omzady.

Ogulkeýik hal-ahwal soraşdy.

- Oňat otyrmyň, eje?

- Äý, gyzym, ärsiz heleýiň gününe näbeletmiň?

- Şeý diýä.

Ogulkeýik dagy näme diýerini bilmedi.

- Ärsiz bolsaň ýarpy göwräň ýok ýaly bolýar, gyzym. Siz ony bilýän dälşiňiz. Siziň äriňiz bar. Meň ärim ýok welin, hemmesini bilip otyryn.

- Gaýrat et, eje!

- Gaýrat-a edilendir, gyzym. Gaty edilendir. Hm... Gaýrat edilme kemi-hä galmady. Gaýratyň bizden göwni synyk däl, hm, onam aýdaýyn.

Hatyja çay getirdi.

- Siz, hany, gümür-ýamyryň gapdaly bilen birki käse çay içiň. Menem mallara seredişdereýin - diýip, Suhan turup gitdi.

- Men arkaýyn otyryn welin, bi Hatyja näme name nahar atarýarka? - diýip, onuň yzýany bilen Akgyzam çykdy.

Ogulkeýik ejesi bilen ikiçäk galdy.

- Al, bir käse çay owurtla.

- Ärsiz heleýiň içen çayam suwsan ýerine barmaz eken. Hiç barmaz eken. Guýyň düýbünden alnan ýaly - diýip, garry çayly gürrüňi-de öz heniňe baglap goýdy.

- Janyň sag bolsa bor,eje.

- Sen, gyzym, gürrüni alyp açma. Maňa hä diý. Suhan-a aýdamok. Aýtjagam däl. Etmez. Kejirdir. Seň delalatyň degäýmese, bilýänsiň, Suhandan maňa bir apbasylyk nowa ýok. Şoň üçin saňa aýdýan. Sen maňa hä diý!.. Görýäň-ä ine, meň бүтин ömrüm ärsiz geçip barýa. Menem özüň ýaly heleý. Maňa-da är gerek. Ärsiz ýaşan ömrüň gury nan iýen ýaly...

Ogulkeýigiň gözünden boýur-boýur ýaş döküldi. Ol keçäniň gülüni dyrmalap oturyşyna burnuny çekdi. Bir zatlar diýjek boldy. Diýibilmedi.

- Sen nämä aglaýaň? Aglasam, ine, men aglamaly. Sen meni diňle. - Garry pyşyrdy bilen gürlledi. - Gaýrat edip, maňa bir är tapyp ber. Ölmänkäm är hözirini göreýin diýýän. Oň munsy beýle, muň onsy eýle, bi ejeme ýaramaz-ow diýip dagyn göwnüňe getirme. Är dannaman. Äri bol tapýan dannayandyр. Hm... Erkegiň asyl dannar ýaly zady ýokdyр. Hemmesem birdir. Eşidýäňmi?

Ogulkeýik eşidýärdi. Ol sesini çykarman başyny ýaýkap otyрdy.

Garry köne heňine tutrdyрdy.

*Bir äre göwün berseň,
Är bilen döwran sürseň,
Dünyäň hözirini görseň,
Ýanyňda äriň bolsa.*

Ogulkeýik käsesindäki çayyny içdi-de, çykyp gitdi.

Garry ýene ýeke galdy.”Erkeg-ä erkek bolýar. Ol seň derdiňi bilmez. Heý, aýal dagyn aýala düşünäýmeli dälmidir” diýip, garry pikir edýärdi. “Akgyz-a, näme,

kim bolanda-da keseki bolýar. Ýeri, bi Ogulkeýige näme diýjek. Bir garysyna galyp, gaýrat etse, meň ýumşumy bitirjeg-ä. Men oň ejesi bolup otyryn-a. Ölen günüm-ä bilerler. Äý, onda-da bilmän geçsinler. Ýa bulaň ýüregi daşdanmyka?”

Ogulkeýik näme diýsin! Onsuzam onuň öz derdi özüne ýetik ahyryn. Kiçi ogly dört aý bári ysmaz keseline duçar bolup, galybilmän ýatyr. Ýetişen gyzy ýüzüne gara çekip, gaçyp gitdi. Üstesine, arakkeş äri-de egninden basmasa, goltugyndan göterenok. Onsoň Ogulkeýik näme diýsin!

Ol Suhanyň ýanynda-da oturyp, kän aglady. “Men näme diýeyin, jan dogan! Aýagyny gore salyp otyrka men ony öýüme äkideýinmi? Onsuz meň derdim azmy? Siz indi herzeýilli bir neme... Gaýrat ediň. Ýazgytdyr bi. Owalynda maňlaýyna ýazylandyr. Nätjek?!” diýdi. Ejeleriniň “Är tapyp ber” diýen gürrüňini ol Suhana aýtmady.

Günortanlar Atagylyç Ogulkeýigi öýlerine eltip gaýtdy.

Garrynyň uly gyzy Ogulbolly öýläňler geldi.

- Daň bilen gidişime ýaňy geldim bazardan. Gelsem, habar geldi, ýaranok diýýä diýdiler. Onsoň çayam içmän göni gaýtdym pyýadalap. Çay bir beriň, gyz! Şehit öldüm - diýip, ol ejesiniň bolýan otagyna girdi.

- Gurgun otyrmyň, eje? Tanadyňmy?

- Kim, gyz bi? Ogulbolly? Senmi?

- Hawa, eje, men. Tanadyň.

- Waý, Ogulbollym gelipdir-ä, guzym gelipdir-ä. Hä, ejemi göreýin diýip gaýdyberdiňmi? Halyndan habar tutaýyn diýdiňmi?

- Ýaranok diýdiler...

- Häli Ogulkeýik gelip gitdi. Oňa-ha aýtdym. Indem saňa aýtjak.

- Näme aýtjak, eje?

Garry diňe Ogulbolly eşidäýer ýaly pyşyrdap gepledi.

- Maňa bir är tapyp beriň.

- Hä?

- Maňa bir är tapyp beriň. – Ogulbollynyň birdenka ýüzüni sallanyny gören garry ýalbaryjy äheňe geçdi. – Görýäň-ä, bütin ömrümi dul geçirdim. Meňem göwnüm bar-a. Maňa-da är hözirini görkeziň-ä. Men-ä şu wagta çenli şol umyt bilen ýaşadym.

Ejesiniň çynydygyna, gara çynydygyna, asla henek etmeýändigine gözi ýetensoň, Ogulbolly: “Ýaranok diýýärler welin, bi işigaýdan ýeldirgäpdir-ä” diýip içini gepletli.

- Häli Ogulkeýige-de aýtdym. Siziň göwnüňiz bir ýaly diýdim. Men bärde ärsizlikden ýanyp otyryn diýdim, ýaman horlanýan diýdim. Gaýrat et-de, maňa bir är tapyp ber diýdim. Ýaş-garry diýip, är dannaman diýdim.

- O näme diýdi onsoň? - diýip, Ogulbolly gara çyny bilen gyzyklandy.

- Näme diýer, Ogulkeýikdir-dä. Hiç zadam diýenok. Göwni bir ýaly otyr. Gaýtam aglaýa. Menem aglama diýdim. Ejeň ärsizligine gynanyp aglamaýanyňy bilýän diýdim. Aglajak bolsaň, hol ölen wagtym aglaber diýdim. Häzir şumjarma-da, maňa är tapyp ber diýdim. Oturdy-oturdy-da, sesini çykarman gitdi. Ah, Ogulkeýikden maňa är tapyp beren bolasy ýok-la.

Özüň nemedäýmeseň, direnere gaýry adam galan dälidir. Hä, Ogulbollym?

Ogulbolly näme diýse oňat boljagyny bilip bilmedi. Ýaýdandy.

- Wah, men pylan diýsem, ýalançy-da, eje.

- Beý diýme, guzym. Başy boş är kändir. Taparsyň. Tapyp beräýerin diý.

- Näbileýin-dä...

- Sora, ide. Soraşyp Käbanem tapypmyşlar. Senem taparsyň. Heleýsiz erkekleň ählisine gyran degäýen dälidir. Häli görseň, men ýalyny gözläp ýörenem kändir... Ogulkeýigiň-ä ýüzüne köz degsin. Suhanam ondan idili doňuz däl. Ýaman kejeňek.

Ogulbolly mazaly derçigýänçä ejesiniň ýanynda çay içip oturdy. Diňe şondan soň Suhan bilen Akgyzyň oturan tamyna bardy.

- Gyýw, ýeldirgäpdir-ä ol.

- Şeýle ýaly öz-ä - diýip Suhan agras dillendi.

- Äre çykjak diýip masgara etdi.

Suhan ýalandan geňirgendi:

- Aý, goý-a!... Beh!

- Hawa, maňa är tapyp beriň diýýä. Ömrümi ärsiz öturdim diýip otyr.

- Toba, toba! Daş edewersin! Hudaý saklawersin! Tüf, tüf - edip, Akgyz ýakasyna tüýkürdi.

Suhan aýalyna alarylyp bakdy-da:

- Baý, seňem ýaman pis häsiýetiň bar-ow. Edil ýöne ýöne bolşundanam beter edäýýän - diýdi.

- Aý, jany sagat-la - diýip, Ogulbolly aýtdy. - Ine, hä diýmän birki günden açylar. Öňem bir gezek şunňaly bolupdy. Ho-o, biz ýumruk ýaly gyzkak. Sen-ä

ony bilýän dälşiň. Ogulkeýik bilse, bilýändir. Aý, ýok, olam bilýän dälidir. Meňem çalaja ýadyma düşýär-ä. Kakam ölende ýeldirgedi-dä. Ilk-ä esli wagtlap geplemän gezdi. Soňam birden aklyly üýtgäýdi.

- Soň nädip açyldy? - diýip Akgyz sorady.

- O zatlar ýadyma düşenog-a. Ýne, ine edil şu oturan ýerimizde çagşanja oraçamyz bardy. Senem şo wagt - Ogulbolly Suhana barmagyny çomaltidy - näçe aýlykdygyňy bilemok, özüň-ä emýädiň. Şonda sen-ä oraçamyzyň içinde aglap ýatyrdyň, ejemem işikde aýdym aýdyp otyrды. Onsoň o Bibinabat gelnejem geldi. Bi nemäň ejesi...

- Jepbaryň ejesi - diýip Suhan ýatlatdy.

- Hawa, şo Jepbaryň ejesi gelip, ejeme bar, gyýw, aç öldürmejek bolsaň, çagaňy emdir diýipdi. Ana, şo zatlar-a bilýän. Şo, çaky, ýeldirgäp ýören uçurlary bolmaly.

- Onsoň emdirmi? - diýip Akgyz gyzyklandy.

- Kim bilýä? Emdirendir-le. O zatlar yadyma düşenok... Ýo-o, gorkup oturasy zat ýok-la. Derrew ýöne nemedip, açylar ötäýder. Zäk ýakyp görüň. Ýüzärlik tütediň. Göz degen bolmagy mümkin.

- Men-ä ýaman gorkdum gyz. Dogtora-zada bir görkezeliň diýdim - diýip Akgyz aýtdy.

- Ýo-o, dogtor nämä gerek?! Wagtlaýynça bir neme ol. Ine, nädip açylanyny bilmänjik galarsyňyz.

“Gözem düzelermikä?” diýip, Suhan içinden sorady. “Akly düzelse, gözem hökman düzeler” diýibem içinden özüne jogap berdi. Daşyndan bolsa:

- Belki, agzyňdan Hudaý eşitsin! - diýdi.

- Töwerek-daşyňyz bilenok dämi entek? Bildirmejek boluň. Äý, gowy däl-dä. Pylanyň ejesi däliräpdir diýseler abraýmy? Ýanyna del adam eltmäň. Çagalaram goýbermaň - diýip, Ogulbolly sargyt etdi.

Ikindinler ol gaýdarman boldy. Atagylyç motoryna mündürüp, ony öýlerine eltip gaýtdy.

* * *

Şamlyk nahary garra Hatyja eltip berdi.

- Otur, gyzym, şujagaz yerde - diýip, garry ony saklady. Hatyja oturdy.

- Sen, gyzym, menden zat gizleme, dogryňy aýtr. Ynha, men telim ýyl bäri är tamamkinçiligi bilen otyryn welin, bi sawçylyga gelýän ýok-la? Men ýaly ärsiz heleý dünýede başga-da barmyka?

Hatyja bilemok diýen terzde eginlerini gysdy. Ol garrydan ýaşynýardy.

- Hm, bilemok diýsene... Gyzym, meň ýerimde sen bolan bolsaň näme ederdin? Ärsiz galan bolsaň?

Hatyja ýakasyny tutup, çykyp gitdi.

Garry kime gönükdirilenligi näbelli äheňde sowal yzyna sowa ýagdyryp ugrady.

- Bu dünýäň erkekleriniň içinde ýekeje artykmajy ýokmy indi? Bütün erkek ähliniň içinde indi maňa är boljagy ýokmy? Ýa meň bir ýerim kemmi? Niräm kem? Owadanlygymmy? Haýsy heleý menden owadan? Nämüçin heleýleň hemmesiniň äri bar-da, meňki ýok? Nämüçin?

Garryny hiç kim eşitmeýärdi. Hatyja gapyny ýapyp gidipdi.

“Ejemiň aklynyn üýtgänine, ynha, indi ikinji günüň içi - diýip, Suhan pikir edýärdi. - Düýn bize kim geldi? Düýn-ä hiç kim gelmedi öýdýän. Bu gün kim geldi? Irden Ogulkeýik geldi. Ol hasap däl. Soň kim geldi? Soň... Soň Ogulbolly geldi. Olam hasap däl. Başga kim? Bi gaýraky goňşyň gyzy. O-da öýe girmän, habaryny daşardan aýdyp gitdi. Diýmek, olam hasap däl. Soň? Soň bi goňsulaň kiçi gelni süýt alyp gitdi. O-da hasap däl. Ondan soňam hiç kim gelmedi. Hä-ä, aý, bolýa-da...”

Öňler Suhan öýüniň gelim-gidimli ýer bolmagyny islärdi. Dost-ýarlar bilen öýünde meýlis gurap, oturmagy, şagalaň etmegi küýseýärdi. Ýöne ol diýeni hiç bolmazdy. Ýaman ýeri, munuň sebäbini Suhanyň özi-de bilmeýärdi. Mahal-mahal kellesini tutup, gaýga giderdi. “Nämüçin meň öýüm sowuk? - diýip ol oýlanardy. - Nämüçin meň öýümde meýlisler gurlanok? Arak içmeýänligim üçinmi? Meň özüm arak içmesem-de, öýümde meýlis gurlup, degşilip-gülşülse arak berjeg-ä. Seň öýünde adamlar şatlyk-şowhun edip otursalar, heý-de, olardan zat gysganyp bolarmy? Ýa meni garasöýmeziräk, gysygrak, syrnyhyrak görýälermi?” Niçezar kelle dowse-de, Suhan munuň sebäbini bilim bilmezdi. Häzir welin öýüniň sowuklygyna, gelim-gidimli ýer dældigine oturyp, şükür etdi. Eger-de öýi gelim-gidimli ýer bolan bolsa, onda ol häzir beýdip arkaýyn ýatmazdy. Il içinde biabraý bolardy.

Ähtimal, adamlar Suhany kemis hasaplardylar. Ejesi ýeldirgän-de bolsa, oglunyň aklynyň üýtgemänligine aňsat ynanmazlar. Suhana şübheli bakarlär.

- Eý! - diýip, ol birdenkä aýalyňa ýüzlendi. - Ejemiň başyna janly aýdan däläni?

- Ýok.

- Aýt. Derdini dep et diý-de, aýt! Beladan-beterden, howpdan-hatardan gora diý! Ýoluňa bir janly diý! Gara janly aýt, gara! Eşidýäni?

- Bor. Eşidýän.

Suhan ynjaldy.

Akgyz gaýnenesiniň ýeldirgänini gaty geň gördi. Onuň pikirçe, aklyly üýtgejek adamyň ilki bilen gepi-sözi üýtgemeli. Soň ýuwaş-ýuwaşdan akyl-huşy dagap başlamalydy. Emma Suhanyň ejesiniň aklyly welin birden üýtgedi. Akgyz, ine, şuny geň gördi. Dek dün günortanlaram garrynyň akyl-huşy ýerindedi ahyry. Toba, Toba! Ýeri, äre çykmak nireden kellesine geldikä? Ogulkeýik bilen Ogulbolla-da “Men äre çykjak. Maňa är tapyp berin” diýipdir! Bu ýaşdan soň äri nätjekkä? Şony özi ýaly segseden geçen bir garry adama äre berip goýberseň, näderkä? Ömrüni sallah ötüren, sakgally-sarmykly adama berseň? Özüni boýnuna zyňaýarmyka?... Akgyz gaýnenesiniň nätanys bir gojanyň boýnundan aslyşyp duran görnüşini göz önüne getirdi-de:

“Toba etdim, toba etdim!” diýip, ýakasyna tüýkürdi.

Suhanyň:

- Hä, näme boldy? - diýen soragyna-da:

- Hiç zat - diýip jogap berdi.

* * *

Ýatyljak bolnanda Hatyja Atagylyja şeý diýdi:

- Gyýw, häli bar-a, eneňe nahar eltdim-ä?

- Hawa?

- Şonda maňa näme diýenini bilýäňmi?

- Ýok. Näme diýdi?

- Aýdaýynmy?

- Hany, aýt!

- Neme diýdi, senden bir zat sorajak welin, dogryňy aýt diýdi. Menem bor diýdim. Onsoň aýtdy, dünýäde diýdi, menden başga-da ärsiz heleý barmyka diýdi. Menem bilemok diýdim. Onsoň neme diýdi, meň ýerimde sen bolsaň näderdiň diýdi, ärsiz galan bolsaň diýdi...

- Sen näme diýdiň?

- Sesimem çykarmadym. Turdum-da, gaýdyberdim.

- Onsoň?

- Bolany şo.

- Näme geň gördüňmi?

- Ýo-ok-la.

- Ýeldirgän adamdyr-da. Ýataly...

Hatyjanyň: “Gyýw, ýogsa-da, birden sen ölüp, men dul galaýsam nätmeli bolaryn?” diýip sorasy geldi. Ýöne çekindi. Atagylyç bolsa ol hakynda eýýäm pikir edip ýatyrdy. Dogrudan-da, Atagylyç ölüp, Hatyja dul galas, nätmeli bolar?

* * *

Giçden soň Suhan ejesinden habar tutdy. Garry ýatmandyr.

- Eje, henizem ýataňokmy? Çyrany öçüräýeýin?

- Çyra bilen işiň bolmasyn. Hany, gel, meň ýanymda otur entek.

- Oturdym, eje, aýdyber.

- Aýtsam, köşek, häli Ogulbolly bilen Ogulkeýige-de aýtdym. Olaň-a etmejegini bilipjik durun. Ýöne sen edersiň. Ederiňe tutsaň, edäýmeli sen.

- Näme ol, eje?

- Men bir ömrüni ärsiz ötüren heleý. Ölüm pilläm tutmanka, är ysyndan ganar ýaly birini tapyp ber maňa, ogul!

- Utanaňok-maý, eje! Ýa indi bar bolubulşiňmi şü?

- Tapyp ber, ogul! Häli Ogulbolly bilen Ogulkeýige-de aýtdym. Olardan maňa nowa ýok, ogul. Sen gaýrat et!

- Il görse, eşitse, näme diýer, eje? Seň gürrüňiň nähili? Sen utanman, şey diýip otursaň, men ile nädip çykaýyn? Maňa nä abraý gerek dälmi? Men ýene iki ogul öýermeli. Iki gyz göçürmeli. Sen bu zatlary bileňokmy?

Garrynyň äheňi üýtgedi.

- Hä-ä, gyzlaryňa är tapmaly-da, maňa tapmaly däl? Şeýlemi?

- Saňa gep düşündirip bolmaýa, eje! - diýip, Suhan uludan dem aldy.

Haýbat atany bilenem bolmajagyny bilip, garry ýalbarmaga başlady:

- Suhan jan, gyzlaryňa är gözläňde maňa-da gözläý birini. Iki gyrnaga är tapan, üçünjinem aril eder-ä. Seň üçin men keseki däl-ä. Ejeň-ä men...

Ogullaryň garran ene-atasyny arkasyna alyp, dagyň aňyrsyndaky gowaga taşlap gaýdýandyklary hakyndaky erteki Suhanyň ýadyna düşdi. Ol ýumrugyny düňküldedip, taýly gezek ýere urdy-da, atylp çykyp gitdi.

Garry sesini endiredip, öňki heňine başlady:

*Ärsiz günüň ötmez hiç,
Sabry-kararyň ýetmez hiç,
Dünyä seni utmaz hiç,
Ýanyňda äriň bolsa.*

*Tylla günüň batarmy,
Ýürekde gam ýatarmy,
Ajal ýakaňdan tutarmy,
Ýanyňda äriň bolsa?*

“Çyndanam ärsiräpdir” diýip, Akgyz oýlanýardy. Suhan bolsa ejesiniň sesini eşitmezlik uçin başyna ýorgany бүрәп ýatyrdy.

Tüweleme, garry dokuzynjy onlugyň içinde. Töwerekde onuň deň-duşy gaty seýrek. Umuman-a, bi çaklarda o ýaşlara ýetýänem ýok. Garaz, garry bir çene baryberipdir. Indi Hudaýyň beren amanadyny abraý bilenjik yzyna tabşyraýsa-da kem boljak däl. Dünýäniň azap-eşretinden bir ömre ýeterlik gördi. Başga näme gerek?

Suhan başga zat gerek däl diýdi. Ýüreginiň garşysyna gitmäge onda erk ýokdy. Adamyň özüni dünýä getiren ejesiniň ölümni isleýän halaty-da bar eken.

* * *

Suhanyň kiçi ogly Nurgylyç ýaňy ymyzgan ejesini oýaryp, şeý diýdi:

- Eje, meýdan etjek!..

Ol ejesi bilen daşaryk çykdy. Daşarda esli eglenip, öýe girenlerinde Nurgylyç enesiniň ýanynda ýatarman boldy.

- Öňki ýatýan ýeriňe nä suw çykdymy? - diýip, Akgyz onuň al-petinden aldy.

- Enemiň jaýynyň çyrasy ýanyp dur. Ýagty.

- A çyrasy ýanyp duran bolsa nädip ýatjak? Çyra gözüňe düşüp, ýatybilmersiň-dä.

- Ýataryn.

- Ýatyber şu taýda.

- Çyrany ýak onda.

- Haý, keçe ýerýuwdan!

- Goýber, enesiniň ýanynda ýatsyn - diýip, Suhan aýtdy.

Nurgylyç enesiniň otagyna dünk ýasady. Ol ýerde eneli-ogul şeýleräk gürrüň etdiler:

- Nurgylyç jan, sen maňa är bolaý!

- Hä?

- Sen maňa är bolaý!

- O nähili?

- Men-ä seň gelniň bolaýyn, senem meň ärim!

- Aý, sen garrapsyň-a, ene.
 - Hm, garramda näme?! Men saňa hyzmat ederin.
 Aýdym aýdyp bererin. Men saňa tahýa-da tikip berjek.
 - Tahýa näm bolýa?
 - Tahýamy? Tahýany, ine, men tikip bolaýyn. Onsoň görkezäýerin. Bolýamy?
 - Haçan tikjek ony?
 - Ine, häzir. Men tahýa tikmäge ýaman ökdedirin.
 Gaýma gaýamakda, keşde çekmekde, nagyş salmakda öňüme bir heleý düşmez.
 Nurgylyç başyny enesiniň dyzyna goýup ýatdy.
 Derrewem uklady. Garry pessaýdan sandyrawuk ses bilen aýdym aýtdy:

*Gam-gussany syndyrar,
 Müň gaýgydan dyndyrar.
 Yşk-ataşdan gandyrrar,
 Ýanyňda äriň bolsa.*

Garry Nurgylyjyň üstüne donuny çekdi.

*Üşese don ýaparsyň,
 Gözlerinden öpersiň,
 Şatlygňy kim aparsyn,
 Ýanyňda äriň bolsa!*

Onuň ýadyna tahýaly gürrüň düşdi.
 - Akgyz, aýu, Akgyz!
 Akgyz bilen Suhan ylgaşyp, garrynyň ýanyna geldiler.

- Siziň tapyp beren äriňiz derkaryma däl. Ine, gül ýaljak ärim bar. Özüm tapdym... Häлки diýenlerimem yzyna gaýdyp alýan - diýip, garry gujagynda derläp ýatan Nurgulyjy görkezdi.

Suhanam birmahallar, ho-ol tirsek boýly oglanjykka şeýdip, enesini emýän guzuýyk ýaly, ejesi bilen gyslyşypjyk ýatardy...

- Hä-ä, bolubilýä - diýip, Akgyz yzyna döndi.

- Nirä barýaň, gyýw? - diýip, garry Akgyzy saklady.

- Dur entek.

- Hä, näme?

- Sen maňa tahýalyk keteni bilen keşde çekilýän iňne tapyp ber. Iňňäňem sapyp getir. Eýesiz galmyş, gözlem halys çöňňeläýipdir. Elimem sandyrajak bolýa. Hemişeler dagyn sapagymyzy iňňäň gözünden seretmänem geçirerdik-le.

- O zatlary nämetjek? - diýip, sadylla bolup duran Suhan sorady.

- Näme edilýändir? - diýip, garry ilki-hä ör-gökden geldi. Soňam ýylgyryp: – Ärime tahýa tikjek... Men entek muňa dolagam dokap berjek – diýdi.

Akgyz el ýaly keteni bilen iňne sapyp getirdi.

- Iňňä bir häzir bol. Bir ýeriňe çümdürip oturyberme - diýibem tabşyrdy.

Suhanyň ejesi keşde çekmäge başlady.

Aprél, 1996ý. Mary

DÖREÝIŞ

Hekäýa

...Aglap bilmeyän adam betbagtdyr...

...Gözüaş dökmeyän adamyň ömri-de gysga bolýar...

/Kitaplardan/

* * *

Oglanjygy ýene-de urdular. Ýene-de aglatmakçy boldular. Ol welin gözüaş dökmäge döwtalap däldi. Şuňa göz ýetirdikleri saýy beter urdular. Ýumrukladylar, taýakladylar, depgilediler. Eger-eger... Nädäýersiň hamsygaýsa. Asyl aglamaga milt etmese nä. Günde urlup ýörendenem bolsa, ahmal, kim bilýä?!

* * *

Oglanjygyň bir oturgyjy bar. Oturgyjyň üsti örän ýumşak bolup, ol näçe otursaň-da, otyrýeriňi agyrtmaýar. Bu hili oturgyç üçünji klaslylaryň içinde diňe oglanjykda bar. Başga hiç kimde ýok. Dogry, Senem mugallymanyň oturgyjy hem biraz täzeräk diýäýmeseň, edil şunuň ýaly. Yöne ol hasap däl. Ol mugallymyň oturgyjy. Mugallym ýumşak oturgyçda oturmaly. Oňa gaty oturgyçda oturmak bolmaýar. Gaty oturgyçlarda, goý, okuwçylar otursyn! Elbetde, edeýin diýseň, hemme okuwçyny-da ýumşak oturgyçly edip

bolýar. Ýöne ol nämä gerek?! Mugallym bilen okuwçynyň oturgyjy tapawutly bolsa ýagşy!

Aslyýetinde bu ýumşak oturgyç goňşy klasyň mugallymynyň oturgyjy. Oglanjyk munuň yşgynda köp gezdi. Azyndan baş gezek dagy düýşüne-de girdi. Mekdepdäki seýrek zatlaryň hatarynda goýaýmaly bu ýumşak oturgyç düýşe-beýlekä girmänem bilerdi. Onuň üçin Senem mugallymanyň oturgyjyny alaymalydy. Ýöne beýtmek göz-görtele boljakdy. Onsoňam töwerek-daşyň ýaranjaňdan doly. Baryp, Senem mugallyma şugullaýsalar dat gününe. Garaz, ogurlamak üçin goňşy klasyň mugallymynyň oturgyjyndan amatlysy ýok. Oglanjyk ahyr bagta töwekgellik etdi. Emelini tapagetdin, bir gün şol oturgyjy ogurlap goýberdi. Ogurlap goýberdi-de, bir zada düşündi: bu oturgyç gideňde äkidip, geleňde getirip, ýanyňdan goýman göterip ýöreniňe degýär. Degmesine degýär welin, arman ony göterip ýörüp bolanok-da.

Ine, hemmesi-de şu oturgyçly wakadan soň başlandy.

Oglanjyk säher bilen gelşine klasa girdi. Görse, oturgyjy ýok. Ýerinde köne, gaty oturgyç goýupdyrlar. Ol dergazap bolup gygyrdy:

- Hany meň oturgyjym?

- Begjik aldy, berjekgä diýýä indi – diýip, oňa jogap berdiler.

Bu jogap buşluk äheňinde ýaňlandy. Emma okuwçylaryň oglanjykdan söýünji hantamalygy ýok. Olar oglanjygyň Begjik bilen garpyşmagyny isleýärler,

tomaşa küýseýärler. Garpyşyk söýünjiniň ornuny tutýan bolsa bildiňmi?

Begjik oturgyjy çyny bilen alana meňzeýär. Ini welin münk-münkde. Üstünde oýkanjyrap oturşyndan belli. Özem öler ýaly gorkýar. Gorkmaýan oglan heniz özüne ýagşydan-ýamandan habar gatylmanka:

- Berjekgä. Diňe sen oturmalymy ýumşak oturgyçda – diýmez-ä. Garaz, Begjigiň gep urşundaky gowşaklyk oglanjygyň dogumyny artdyrdy:

- Getir meň oturgyjymy – diýip, ol süründi.

- Berjekgä...

- Bermeseň bar-a, men bar-a...

- Berjekgä. Menem oturyp göreýin bir gün.

Garpyşdylar. Garpyşyk gutaraýmanka golaýdan bir ýerden Senem mugallymanyň çakyr sesi eşidildi. Çaky, klasa girmäge jaň bolupdyr.

- Salam oturyň!.. Tä-äk, hany, matematika kitaplaryňyzy çykaryň. Bir ýüz... Bir ýüz on dördünji sahy... Gyýw, size näm boldy? Geç tagta... Ikiňem geç... Näm boldy?

Oglanjyk ýumruklaryny düwdi. Ykjamlandy. Mugallymanyň gözlerine göni seredibem:

- Meň oturgyjymy alypdyr – diýdi.

Begjik sesini çykarmady, burnuny çekdi. Senem mugallyma gözlerini çerreldip oglanjyga bakdy:

- Onsoň?

- Onsoň oturgyjymy alypdyr-da, üstünde otыр. Menem getir bärlik diýdim. Biýem berjekgä diýdi. Menem berersiň diýdim. Biýem bermen diýdi. Menem...

Mugallyma Begjige tiňkesini dikdi:

- Şeýlemi?

- Ýo-ok, men-ä myň oturgyjynam alamok. Ýöne oturyp göreýin-le diýdim. Biýem özüniňkini bermedi. Mollumyňkyny alaý diýdi. Şoňkam ýumşak diýdi.

Senem mugallyma oturgyjna seretdi. Geň galyp, seňrigini ýygyrdy.

- Onsoň?

- Onsoň menem aljakgä diýdim. Biýem meni urdy. Şoň üçin. Aljakgä diýenim üçin. Molluma aýdarnam diýdim. Aýtsaň aýdyp geç diýýä. Mollumdan gorkýan ýok diýýä.

Oglanjyk tasdanam gaty sesi bilen: “Aldaýa” diýip gygyrypdy. Agzyny açan bolsa gygyrardym. Ýöne agzyny açmaga ýetişmedi. Mugallymynyň gurşun ýaly agyr elleri ony birhowa saňsar edip goýdy.

- Gorkaňokmy?.. Gorkaňok-da onda?.. Ine, gorkmasaň!.. Me, gorkmaýan bolsaň!..

Senem mugallymanyň haýbatdan ýasalan sözleri ebeteýsiz, gödek ýumruklar bilen bilelikde oglanjygyň ozaldanam gyzyp duran gulaklaryny gazalamaga başlady. Oglanjyk yhlas bilen olary sanamaga durdy: bir, iki, üç, dört, baş, alty.. Hasap bulaşdy. Indi mugallyma iki eli urýardy.

- Gorkmaýan ekeniň-dä onda sen... Şondan jikjerýänsiň sen... Ine, jikjersen... Ine, gorkmasaň... Wah, bir jikjersene ýene-de...

Senem mugallyma ýalbartjak bolýar, gorkýan diýdirjek bolýar. Şeý diýdirip, okuwçylaryň öňünde oglanjygyň adynyň yzyna gorkak lakamyny ýelmejek bolýar. Häzir gözüni ýaşdan dolduraga-da, boýnuňy burup: “Gorkýan, mollum! Bagyşla, mollum!

Bilmändirin! Ýalňşypdyryn! Indi gaýtalaman mollum!” diýäýseň, mugallyma urmasyny goýar. Onsoň: “Hä-ä, ýumruk göreňsoň, baý, toba gellersiň-ä” diýip heşelle kakar.

Oglanjyk mugallymadan eýmenmänem duranok, dogrusy. Ýöne ol toba gelmez, gorkýan diýmez, ýalbarmaz.

Gapy kakylady. Senem mugallyma çykyp gitdi. Eglendi. Bir salymdan gelip, sapak geçip başlady.

“Zyýany ýok. Barybir hiç kime bermen oturgyjymy. Hany, göreli bakaly, jaň bir bolsun” diýip, oglanjyk burçda, açak üstünde durka karara geldi.

* * *

Arakesme mahaly oturgyjy Begjigiň özi meýletin getirip berdi. Her näme-de bolsa, oglanjygyň ony ýenjesi geldi. Ýöne het edibilmedi. Soňuny saýdy. Berk düwlen kinniwanja barmaklary öz-özünden gowşady. Gykylyk welin, Begjik bilen bolmasa-da, barybir bolup geçdi.

- “Ene diliňizi” çykaryň – diýip, gapynyň iç ýüzünde kellesi görnenden Senem mugallyma wyzyrdap başlady. – Öýe näm iş tabşyrypdyk geçen sagat? Hany kim aýtjak?... Ýok, sen geçen gezegem aýdyp berdiň. Başga, başga, hany kim?... Ýok, senem däl. Başga aýtjak ýokmy? Hany?..

Mugallyma klas žurnalynyň üstüne abandy:

- Mm... Häzir, häzir. Başga aýtjak ýok bolsa... Häzir aýdyp berýä... Häzir... Mm... Aýdyp berýä...

Mugallyma oglanjygyň adyny tutdy. Oglanjyk gozganjyrady. Kynlyk bilen ýerinden galdy.

- Hawa, näme tabşyrypdyk öýe?

“Pylanynjy sahypadaky pylan teksti okap, gürrüň edip bermeli” diýip, yzky partada oturan oglan pyşyrdap gepledi. Oglanjyk onuň kömek edesi gelip däl-de, ýaranjaňlyk üçin aýdanyny belledi.

- Hawa, diňleýäs, aýdybermeli!

Oglanjyk pyşyrdyny gaty sesi bilen gaýtalady.

- Täk, hawa, dogry, gaty dogry!.. Hany indi okabam ber şo teksti doska geçip.

Oglanjyk içinden paýyş sögündi. Sahabynyň daş ýüzüne “Ene dili 3 klas” diýlip ýazylan kitabyny eline alybam göwünli-göwünsiz öňe çykdy. Mugallyma kitaba seredip, allaniçigsi boldy.

- Bu-u-uww, dur, dur, hany, göreýin şo kitabyňy... Baý-bu-uww, meň paýlan kitabymmy şü?

Oglanjyk külbikesini dişläp, baş atdy.

- Beremde täzeje dämidi bi? Köne kitaba-a beremok men size! Ýa berdimmi?

Şeý diýip, mugallyma ýüzüni okuwçylara öwürdi. Klas hor bolup jogap berdi: “Ýok!”

Oglanjyk içinden olara-da sögündi.

Senem mugallyma ýeňil gopup, ikinji hataryň birinji partasynda ýeke oturan gyzjagazyň önündäki kitaby eline aldy.

- Gel, bäräk!.. Seret şuňa! Ikisem bir günde çykan kitap. Seret, seňki nähili, myňky nähili?.. Nämetdiň bi kitaby? Zawutýaga çümdürip çykardyňmy?..

Yzdan oğlan hikirdisi eşdildi. Ýognaslygyndan çen tutup, oğlanjyk bu hikirdiniň Töräniňkidigini ýere garap durşuna aňlady.

Ol mugallyma hakykaty aýtmady. Onuň-da iki sany düýpli sebbäi bardy. Birinjiden-ä, бүтін класыň böwregi bökjekdi. Hemmeler içi byjyklanan ýaly, hezil edip güljekdi. Ikinjiden bolsa, hakykat mugallymanyň çakyndan has ýowuzdy: oğlanjygyň birinji klasa gatnaýan jigisi Paşsy bu kitaby haýsydyr bir maksat bilen solýarkalay bedrä sokup çykarypdyr. Henizem ejesi göräýipdir. Görmedik bolanlygynda, soňunyň başgaçarak gutarmagy-da mümkin ekeni. Birinji klas okuwçysy dagyn kitabyň gadyryny biläýjek ýaly welin...

Mugallyma oğlanjygyň kitabyňy burnunyň golaýyna tutup, ysyrandy:

- Aä, ýok, zawutýag-a däl! Solýarkaň ysy gelýän ýaly-la myndan, ä?!

Bu gezek hemmeler gülüşdiler. Olaryň gülküsi oğlanjygyň boýnunyň ýüzündäki damarlaryny taýak ýaly etdi. Emma ol dymdy. Ýogsa, mugallyma:

- Bol, geple, diliňi ýuwutmadyk bolsaň – diýip näler gyssadam. Ol welin bela başyndan sowulýança lal açypdy. Teý-ahyr bolmansoň, nobat ýumruga ýetdi. Senem mugallyma dişlerini şakyrdadyp: “Senden soň jigiň okamaly bu kitaby” diýip, bir urdy. “Ondan soň jigiň jigisi okamaly bu kitaby” diýip, iki urdy. Köp urdy. Gepledip bilmedi.

Oğlanjyk teksti okamaly-ha bolmady. Tumşugyny diň-göge tutup, ol şuňa begendi.

* * *

Oglanjyga-da urmak gezegi ýetdi. Jaň bolup, Senem mugallyma klasdan çykdy welin, ol Töräniň ýakasynan ebşitläp tutdy.

- Ýaňy nämä güldüň?

- Kim güldi?

- Sen güldüň.

- Nämä güldüm?

- Maňa güldüň.

- Ýo-ok, men-ä...

- Bilmedik bolan bolm-eý.

- Men-ä gülemogam.

Oglanjyk Begjigi şaýat tutundy:

- Güldümi, gülenok ýaňy, bol aýt!

- Güldi, özem bilgeşlinden güldi.

- O nä allayaň-eý?!

- Güldüň-ä ýaňy. Birinji bilen gülen sen-dä.

- Allama-ow.

- Güljegňe gülüp, o nä indi heleýleýäň-eý?!

Oglanjyk Töräniň üstüne süründi:

- Aýdyp dur-a, ine, güldüň diýýär-ä.

- Men-ä saňa-da gülmedim o gezek.

- Onda kime güldüň?

- Nemä güldüm...

- Nämä güldüň?

- Şalaryň päpkesi ýyrtylypdyr. Men-ä şoňa güldüm.

- Şeýlem-eý, Şalar?

Şalar portfelini şaýat hökmünde eline aldy-da, Töräniň aýdanlaryny tassyklady:

- Hawa, ine, Äşe bilen urşamda ýyrtyldy.

Barybir oglanjyk Töräniň ýakasyndan elini aýyrmady.

- Ýok, sen maňa güldüň. Mollum zawutýaga çümdüripsiň diýende güldüň – diýdi.

- Ýok-how!

- Nämüçin şondan öň gülmediň?

- Nämä?

- Nämüçin jaň bolanda gülmediň Şalaryň päpkesine?

- Aýyr-ow, eliňi. Abda aýdaryn...

Oglanjyk yza tesserli däl di. Onsoň Töre iň soňky emelini ulanmaly boldy. Aglady. Aglap gutularyň öýtdi. Emma oglanjygyňam ony aman galdyrasynyň gelmeýändigini çyn bolup çykdy.

- Aglap syparyň öýtm-eý!

Bir minuda ýeter-ýetmez wagtda Töräniň ýüzi köýneginden beter, köýnegi ýüzünden beter pars-ala boldy...

Diňe şundan soň oglanjyk portfelini goltugyna aldy-da:

- Meň oturgyjymda biriňiz oturaýsaňyz bar-a, edil bar-a... – dýip, klasdakylara haýbat atdy. Howlukdy. Klasa girmäge jaň bolaýmanka çykyp gitdi. Jaň bolsa, hä diýdirmän, Senem mugallyma geljekdi.

Oglanjyk klasdan wagtynda çykyp gaýdanlygyna monça boldy. Oturgyjynyň ýeke galanyňa bolsa gyýyldy.

* * *

Onuň bir pökgüsi-de bar. Pökgi alagaýyş bolup, ol depip oýnamak üçin diýseň amatly. Kemmän agsagyň

ortanjy ogly Nökeriň obanyň çetindäki ýurt ýerinde oýnamak üçin ýörite ýasalan ýaly. Aslyýetinde-hä pökgi oýnamak üçin mekdebiň stadionyndan gowy ýer ýok. Ol ýer ýykylaýanyňda-da bijaý ýeriňi agyrtmaýar. Şonda-da oglanjyga pökgi oýnamak üçin Nökeriň ýurt yerinden arzyly ýer ýok. Çünki ol ýere uly oganlar barmaýarlar. Olar pökgüni diňe stadionda oýnaýarlar. Onsoňam bu ýurt ýer uruşmak üçin oňat. Näçe uruşsaň, urşubermeli. Hiç kim päsgel bermeýär.

Bu ýeňil pökgüni edinmek oglanjyga biçak gymmat düşdi. Baş bahasyny töläp almaga taýyndygyny aýdyp, ol pökgüniň ozalky eýesi Amaşy zordan yrды. Pul tapmak meselesinde hem nijembir külpetleri başyndan geçirmeli boldy. Ilki ejesiniň gapjygyna, soňam kakasynyň jübüsüne girip çykdy. Kakasy-ha muny bilibem durmady. Ejesiniň welin, bu samsyk söwda üçin mazaly şarpyklaryndan datmaly boldy. Şonuň üçinem oglanjyk pökgüsini uçursyz eý görýär. “In gowy görýän zadyň näme?” diýip, birdenkä beriläýmegi ähtimal sowalyň jogabyny ol baryp-ha şu pökgüni satyn alan günü taýynlap goýupdy: “Birinj-ä pökgim, ikinjem oturgyjym”.

...Oglanjyk mekdepden gelşine pökgüsine ýapyşdy. Ýapyşdy welin, birinji klasa gatnap ýören halyna henizem “r” sesini “ýý” diýip aýdýan jigisi Paşsy hem edil häzir görýän ýaly, pökgä hyrydar çykdy.

- Goý-ow, meň pökgümi!
- Sürsen-aý bar, seň nä pökgiň bamy?!
- Kitaplaňňy ýyýtaýyn...
- Elläp bir gör!
- Getiý-ow, meň pökgümi... Eje-e... Pökgim...

Goltugy pökgüli oglanjyk Paşşynyň gözünüň önünde
bir pursat saklandy-da, sumat boldy.

* * *

Nökeriň ýurt ýerine oglanjyklary çagyryp getirmeli
däl. Özleri gelyäler. Häzir welin bu ýerde hiç kim ýok.
Deň-duşlarynyň mekdepdedigine oglanjyk münkürlük
etmedi. Umuman mekdep oňuşmazça ýer däl. Olam
edil Nökeriň ýurt ýeri ýaly, köpünň üýşýän ýeri.
Göwnüňe ýaramadyga yrsarap bolýar. Urup bolýar.
Ýöne ol ýerde oturylýarmy, göçürilýärmä, garaz, pökg-
ä oýnalmaýar. Mekdepde mugallym diýibem bir
okuwçylara gelen ganyň bar. Şolar bolmasa dagyn
mekdep Nökeriň ýurt ýerinden münň esse gowy boljak.
Çünki bu ýerde-de oglanjyklaryň ýagysy ýok däl.
Kemman agsak diýip sakgally-sarmykly bir bela bar
welin, urşup duranlara zat diýenok ol, pökgi oýnap
ýöreniňi görse, edil ýöne atasy öläýýär. Jyrraldyp
kowalap başlanda eline düşen özüň bolma. Gaty myrtar
urýar. Mekdep mugallymsyz bolýan bolsady, oglanjyk,
ähtimal o ýerden gaýtmazdy.

Oglanjygyň ýüregi gysdy. Ýöne ýurt ýeri-de taşlap
gidesi gelmedi. Pökgüsini gapdalda goýdy-da,
oturýerini meýdançanyň gyra çetinde ýatan beton daşa
berdi. Bu daş pökgi oýnalýan wagty derwezäniň bir
sütüniň ornuny tutýardy. Elbetde, daşyň üstünde
oturandan pökgüniň üsti ýakymlydy. Oglanjyk muny
bilýärdi. Emma ätiýajy bardy. Ýeli içine sygman, pökgi
ýarylaýsa, nätjek?! Üstünde arkaýyn gaýşaryp
oturyberer ýaly, ol ýumşak oturguç däl-ä!

Oglanjygyň ýeňsesinde hasyrdy gopdy. Ara salym düşmäňkä-de onuň gulak düýbüne bir şarpyk degdi. Ol ýöne-möne şarpyk däl di. Güýçlidi, çeyedi. Şundan misil tutup, oglanjyk: “Kemman agsakdyr” diýip çak urdy.

- Näçe aýtdym men size, peläket! – diýen ses çaklamany aňryýany bilen tassyklady.

“Şol. Edil özi.”

Oglanjyk ýeňsesine gaňrylyp seretmäge-de ýetişmedi. Atagzy ýaly barmaklar onuň gulagyny zabun towlady. Tasdan-da goparypdy. Oglanjyk bir ebeteýini tapyp sypmadyk bolsa, ahmal, goparardym.

- Hany, şo pökgi? – diýip, Kemman agsak alagaýys pökgä topuldy. Ony garpyz göteren ýaly edip eline aldy. Hol aňyrda duran namut oglanjyga gara çyny bilen hemle urdy:

- Ýene gelginiň şu ýere, bomy?! Häý, peläketiň biri peläket!

- Pökgi oýnamog-a, Kemman kaka! Men-ä ýöne otyrdym.

- Wah, gel, otursana ýene, gelsene bir!

- Pökgimi bersene, Kemman kaka!

- Pökgi gerekmi saňa?! Gel bereýin pökgiňi! Bir golaýragyma gelsene!..

- Indi gelmäýin-ow, Kemman kaka, şu taýyk... Pökgümi bersene, Kemman kaka!

- Ugr-aýt, ataňanälet doňuz diýsänim.

- Beräý-ow...

- Häk, seniňem bir...

Oglanjyk iň soňky okuny atdy:

- Pökgümi ber diýýän-ow saňa, Kemman agsak! E-eý, Kemman agsak!

Ol kowga garaşyp durmady.

* * *

Şu ikarada Paşşy edibilenini edipdir: Oglanjygyň portfelini suwly ýaba zyňypdyr, mekdebe gidende geýýän ýeke-täk jalbaryny bir ýerlere ýitirim edipdir, ýaňy burny açylyp ugran köne botinkasynyň bir taýyny işikdäki o-bi salynýan hütdük bassyrmanyň üstüne, beýleki taýyny bolsa hajathananyň çukuryna oklapdyr.

Ýöne oglanjyk muňa kân bir gyýylybam durmady. Gowulyga ýordy. “Mekdebe gitmesiz borun gaýtam” diýdi. Şeý diýip, özüne göwünlik berdi. Göwünligem bermedi-de, öz-özüne hakykaty aýtdy.

Paşşy bu edenleri bilenem oňmandyr. Uly ili bilen zörledip aglapdyr. Aglapdyram-da, utanman, baryp, kakasyňa arz edipdir.

Öýde oňa gaýyş teletinden ýasalan, demir tokasynda baş burçly ýyldyzyň şekili bolan esger kemeri garaşyp duran ekeni...

Ýagyrnysy awy-zerzaw bolýança oglanjyk gaşynam çytmady. Kemer işini bitirensoňam müzzermedi. Gap dula geçdi-de, ýüzüni dik ýokary tutup, gözleri bilen petigi dörjeleşdirip başlady.

* * *

Şeýdip biraz ýatansoň goňşulary Hojak milise geldi. Gelşine-de oglanjyga habar gatdy:

- Ýer-ow, pälwan, näm boldy? Saňa gelişjek zat däl-le beýdip ýatmak?

Sowala kakasy jogap berdi:

- Gelişmänmi?! Hany, göreli, indiden beýläk. Entek gözi näme görýä... Näm edipdir diýsene!

- Näm edipdir?

- Jigisiniň oýnap oturan pökgüsini elinden alyp, uzakly gün nemedip goýupdyr, gygyrdyp. Çagaň gözleri çym-gyzyl bolupdyr, aglap.

- Päheý-de welinem, oňňaly iş edýän bolsa dagyn hasam gatyрак urmaly ekeniň. Şuňňaly jigisini agladýan oglanlary biziň nädýänimizi bilýänmi? Nemedýäs, garaňky jaýa salagetdin, aç-suwsuz saklaýas. Günde üç-dört gezegem oklaw ýaly irzin bilen, biz oňa dubinka diýýäs, ana şoň bilen it ýenjen ýaly ýençýäs.

- Be-eý, walla, günde üç-dört gezekmi?

- Hawa, üç-dört gezek. Ýöne ol biziň öz elimizdäki zat. Islese, bir günde on gezegem urubilýäs...

- Nätdiň-aý?

- Pah, milise bilen oýun edýänmi sen?!

Olaryň gürrüňleri oglanjygyň ýüregine düşdi. Ol daşaryk yöneldi. Gapydan çykyp barýarka-da kakasynyň:

- Ýene gaýtalasyn şu günki oýnuny. Onsoň görer meň çynym bilen ýenjişimi – diýenini eşitdi. Hojak milisäniň: “Çagadyr, how, entek. Gaty daraşyberme beýle. Birden maýyp edäýme gül ýaly çagany” diýenini welin eşitmedi. Kakasynyň bolsa oňa jogap hökmünde: “Be-eý, walla, Hojak, dogurdanam-aý, meň şu oglum ýaman birhil-aý. Ýaňy, ine, şu kemer bilen näçe

saýgylaýanam welin, dur-da gözünü mölerdip. Kemteresinden dişinem gysanok-da, aglamag-a beýlede dursun... Ana, ol Paşşymmyz gaty izzik. Sähel ýüzüni aýytsaňam zörledip aglap dur. Munymyz welin... Men-ä haýran şuna, kime çekip, beýle bolup ýör bi. Ejeler-ä özüň bilýän, ýumruga gezek gelende gaty namart. Dogrusy, şu kemer-ä özümem çydaryn öýdemok. Nädip çydajak? Sered-ä myňa!” diýen ýaly howsala gatyşkly sözleri hem oglanjygyň gulagyna ýetmän galdy. Ol köçä çykypdy. Ýüzi Gündogara tarapdy.

* * *

Ýaňy günorta boldy. Entek giç agşama çenli isledigiňçe ýenjilip ýetişmäge salym bar.

Oglanjyk tomaşa küýsedi. Ol eýýam köne jara tarap barýar. Ol ýerde uly oglanlar suwa girip, top bilen balyk tutýarlar. Oglanjygyň balyk iýesi gelse-de, balyk tutmak höwesi ýok. Höwesi bolanda-da, ol başarjak däl. Şonda-da köne jara barýar. Balyk tutýanlary we tutulýan balyklary görmäge barýar. Diňe onuň üçin hem däl, ol Begjigiň kakasy Gelenden, Töräniň agasy Abdydan, Kemman agsagyň ortanjy ogly Nökerden şarpyk hakyny almaga barýar. Ol aýakýalaňaç gezyňligi sebäpli, haýsydyr bir bihepbäniň döwen çüýşesiniň gyýçagyna aýagyny kesdirmäne barýar. Ol ertiriň, birigüniň hem ondan-da aňyrda ýatan surnukduryjy günleriň ejir-ezyetlerine özüni taýynlamaga barýar. Aglamaga, gözýaş dökmäge baranok.

* * *

Gijäniň bir wagtlary Aý ilerik agansoň Hojak milisäniň işiginde duran ýeňil maşynyň tigirleri haşşyldap, ýelini goýberdi. Ýaryldy! Ýaryldymy, ýardylarmy, belli däl. Onuň kän bir hajaty hem ýok. Bu ýerde başga zat bar. Hojak milisäniň maşyny beýleki maşynlardan sähel tapawutly. 0-da maşynyň reňki garamtyl mele bolup, böwründen sary zolak geçýär. Şol zolagyň içinde bolsa bir ýazgy bar. Ýazgy onçakly uly däl. Alty-ýedi harpdan ybarat. Oglanjyk ol ýazgyny hiç mahalam soňuna çenli okamandy. Okajakdy. Yöne okap bilenokdy. Onuň heniz bilmeýän harplary-da kändi.

Ol barypýatan ikilikçidi.

Dekabr, 1992. Aşgabat.

ADAMYŇ YKBALY

Hekäýa

Ine, maňlaýlaryna dürli-dürli mazmundaky hatlar ýazylan adamlaryň giden bir toplumyny alyp, ýolagçy otlusy öňe okdurylyp barýar. Küpeleriň birinde iki sany erkek kişi otyrdy. Olaryň biri ýüzünde hilegärligiň hem kezzapçylygyň hiç hili alamatlary bolmadyk ýigitdi. Ol oňat geýnüwli di. Üst-başyndan atyryň ysy kükäp durdy. Beýlekisi bolsa, arryk gojady. Gojanyň gara-ört

ýüzüne çilimiň tüssesi siňip gidipdir. Ýañaklaryndan, aýratyn-da, maňlaýyndan kanal kysmy zolaklaryň ençemesi geçipdir. Gözleriniň bolsa bireýýäm mähri gaçypdyr. Onuň egninde bu zamanlarda suw garasyny görmedik köne gara penjegi bardy. Penjegiň daşky döş jübüsinden bir sarymtyl kagyzyň ujy görnüp durdy. Ol kagyž seredäýeniňde gözüňi egläýmäge amatly nokatdy.

Goja gaýnadylan et bilen “Rus aragyndan” içýärdi. Arasynda ýygy-ýygydan çilim otlanýardy, tüssä boglup oturyşyna dyngysyz gürleýärdi. Oglan ony ünsli diňläp: “Ýeri, onsoň nähili boldy?” diýen ýaly biderek sowallary bermeyärdi.

– Ýañky aýdyşym ýaly, dört sany direnip duran agam bar – diýip, goja kişi öňden gelýän gürrüňini dowam etdirdi. – Dördüsinem öýli-işikli etdik. Indiki gezegem meňki. Menem mekdebi gutardym–da, “Gel–aý, bir okuwa synanşayyn” diýdim. Ine, şunda ejem bir nysak tapdy oturuberdi, “Senem öýerip dynaýyn” diýip. Menem kes–kelläm garşy çykdy. “Okuwa gitjek” diýdim. Kakam meni goldady. “Azarsyz–bizarsyz okabilseň, okaber” diýdi. Şeýdip, dokumentlerimi alyp, söwda tehnikumyna bardym. Tanyş–beýleki bolmansoň o ýyl giribilmedim. Soňkysy ýyl ýene bardym. O gezek welin ýüregim suwluja boldy. Ap–aňsatja okuwa girdim oturyberdim. Elbetde, bir tanyş tapyndym. Aslynda ol bir tanyşam däl. Bu nähili bolşy diýsene?! Bir gezek men giriş ekzaminleriniň öň ýanynda içip, erbet serhoş boldum. Özümi bilmän, Hudaý bilsin, bir ýerlerde ýykylyp galypdyryn. Ýykylyan ýerimdenem meni ýygnapdyrlar.

Eltibem hüşagetirijä dykypdyrlar. Şol ýerde özüme geldim. Görsem, o ýerde diňe men däl ekenim, başga-da biri bar. Özem galstukly–zatly, intelligentsypat, daýaw bir pyýada. Huşagýetirijiden çykjak bolsaň, jerimäni tölemeli–dä. Meňem şo wagt mazalyja pulum bardy. Ýöne ýaňky galstukly pyýadanyň welin bir köpügi–de ýok ekeni. Onsoň ol menden: “Puluň köpmi?” diýip sorady. “Köp” diýdim. Olam “Onda şo puluňdan maňa ber” diýdi. Menem: “Berjek däl” diýdim. “Ber, how, aňyrsy iki sagatdan berjek şo puluňy. Häzir şundan çykyp öýe gideli, iki esse edip bereýin” diýip olam ýalbardy. “Tanamaýan adamyma henize çenli-hä pul berip göremok, indem beribilmen” diýip menem geregimi artdyrdym. Onsoň ol “Tanamasaň, tanap goý” diýip tanyşdyrdy. Al, saňa gerek bolsa! Asyl ol söwda tehnikumynyň mugallymy bolsa nätjek! Ine, şu ýerde welin, meniň gurdum gündiz uwlady. Öz gezegimde menem özümi tanyşdyrdym-da: “Ýoldaş mugallym, gel ikimiz şertleşeli – diýdim. – Men-ä seni şu ýerden alyp çykaýyn, senem meni tehnikuma ýerleşdir” diýdim. Soňundanam eger birden okuwa giräýsem, “ýuwjakdygymy” aýtdym. Onsoň ol Allanyň adyndan ant içip, meni okuwa ýerleşdirjekdigine söz berdi. Sözünde-de tapyldy. Şeýdibem tehnikuma burnumy sokdum. Bir girenimden soň soňuny alyp çykjakdygym öz-özündenem düşnüklidir. Alyp çykdymam. Ýatdan çykyp barýar, arasynda gulluga-da gidip geldim, how. Tehnikumyň diplomyny goltugyma gysdyrybam oba dolandym. Hakyň permany bilen bir gün bir gyza-da öýlendim. Bu-da ugruna boldy. Ejem goňşy obadan bir gowy

maşgala tapypdyr. Halal iýýän bir garybyň gyzy ekeni. Kän galyňam hantama bolmadylar. Şeýdibem köp düýäm köprüden geçdi. Indi işe ýerleşmelidi. Menem söwda tehnikumyny gutaryp gelen ýaş oglan. Hünärim – satyjylyk. Ýöne bir zatlar emlemeseň, hany, iş barmy? Meň diýýan wagtyň häzirki ýaly hususy magazinler düýşüňe-de girenokdy. Ähli magazinler Döwlete degişlidi. Şoň üçinem näm bolsa şo bolsun-a salyp, şäherdäki arak satylýan magazinleriň birine bardym. Göni müdiriniň ýanyna girdim-de: “Näme alsaň al-da, meni şu magaziniň satyjysy edip işe al – diýdim. Şeý diýibem diplomy öňüne okladym. Meň ýüregimdäki dilimde-dä. Gep aýlamam ýok. Gönümel aýdyp göýberýän. Hawa şeýdip gönüledim. O-da gepe düşýän zaňňar ekeni. “Gürrüňi bolmaz” diýdi. Şeýlelikde iki müň manada gepleşdik. O döwürler iki müň manat gaty uly puldy. Puluň doňzuň güýji ýaly güýji bardy. Men oňa puly işe başlanymdan soň tapyp bermegi wada berdim. Ahyry işe-de başladym. Iki gün işländirin, magaziniň müdiri tarpa-taýyn öldi oturyberdi. Çykdaýy etmän, para bermän magazine satyjy bolup geçýän ýokdur. Bolaýsa-da gaty seýrekdir. Ine, meniňki welin, görşüň ýaly, şo gezegem şowuna boldy. Göräýmäge hemme zat hezillik ýaly, emma onçakly beýle-de däl ekeni. Günlerde bir gün özümden kiçi inimi öýerdik-de, maňa ejem bilen kakamdan rysgalymy aýyrmak gerek boldy. Oň üçinem ilki-hä mellek ýer almalydy, soňundanam jaý salmak zerurdy. Mellek ýer-ä aldym. Emma jaý salmak üçin özüň bilýän, lomaýja pul gerek, satyjy bolaňda nä, eliň egri bolmasa, pul nireden bolsun. Mende-de pul ýok.

Jaý gurmak bolsa örän zerur. Dogry, direnip duran dört sany agam bar. Emma olar maňa şifer öndürip berip bilmezler-ä. Öz günlerini zordan aýlaýarlar. Şoň üçinem karz-kowal alyp, derrew bir jaý dikeltdim. Ep-esli bergi-de etdim. Onça bergini bir adamyň aýlygy bilen üzüp bolmajakdygy görünip duran zat. Algydarlarymam meni gyssaýarlar: “Pul gerek, bergiň bardy, üzlüşeli”. Günde-günaşa şeýle. Ine, bu aladanyň astyndanam bir gün ap-aňsatlyk bilen çykaýdym. O nähili boldy diýsene? Günlerde bir gün birinji klasa gatnaýan oglum magazinden sakgyç almakçy bolupdyr-da, dükançyňam gaýtargysy bolman, oňa otuz köpüklik lotoreýa biletlerniň birini berip goýberipdir. Şol döwürler lotoreýalar oýnalardy. Ine, şol lotoreýa bileti on müň manatlyk utuşa düşdi oturyberdi. Gör, adamyňky çuwse nähili bolýan ekeni. Ýogsam, ömrümde şol lotoreýa biletini oýnap gören adamam däl men. Hiç ynanamokdym-da. Emma maňlaý işlese welin seň ynamyňa-beýlekiňe seretmeýär ekeni. Umuman meňki ugryna boldy-la.

Goja kişi çüýşäniň düýbündäki aragy käsesine sarkyrdy-da, boşan çüýşäni küpäniň ýarymaçyk äpişgesinden daşaryk zyňyp göýberdi. Käsedäkini bir owurtda bogazyndan geçirdi-de, oglana ýüzlendi:

- Eýsem, şular bolup biläýjek zatlarmy, akyla sygjak zatlarmy?

Oglaň uzak oýurganybam durman:

- Hawa-la, elbetde – diýdi.

Goja kişi birmeýdan oturyp:

- Belki, şeýledirem – diýdi. – Emma bularyň bary toslama ahyryn. Toslama!

Oglaň nägile gatyşykly geňirgenme bilen gojanyň gara ört hem rehimsiz görünýän ýüzüne mölerilip seretdi.

Goja kişi sesini has-da gataldyp, gygyryp ugrady:

- Toslama! Ýalan zatlar. Kezzaplyk. Birem dogry däl. Hemmesi-de tersine boldy. Tersine!

Derrewem ýumşady:

- Eje bolmasa, kaka bolmasa, aga-ini bolmasa, öz göbegimi özüm kesmeli bolýan. Onam edibilmedim. Jaýymam ýok, işlämogam. Üstesine turmede-de oturyp geldim. Aý, onuň taryhy uly. Çaga-çuga barmy diýjeksiň, heleýi bolmadygyň çagasy nireden bolsun? Emma ýaňkylaň bary toslama. Ine, muňa, biler bolsaň, adamyň ykbaly diýilýär. Sen welin menden göwün etme! Dymyp oturandan, ýalan sözleseňem bir zatlar gürläniň ýagşy. Häki wagt geçirmek diýen ýaly bir zat-da bi. Aldady diýip, gaty görýän däl-siň-ä?

Oglaň biparh äheň bilen:

- Ýok-la, gaty görüp bolmaz-a – diýdi.

Soň goja kişi oturyp-oturyp, şeý diýdi:

- Mende bir çüýşä ýeterlik pul bar. Gel, oturyp, arak içeli.

Otly bolsa ykballaryň giden bir toplumyny alyp, henizem öňe okdyrylyp barýar.

Mart, 1992. Aşgabat.

AR ALYŞ

Hekäýa

Köçe tarapky otagyň penjiresi şakyrdaý açylanda Gaýyp oýa ýatyrdy. “Şirmyrat gelendir” diýip, ol ýatan yerinden çak urdy. Durşy bilen gulaga öwrülip, goňşy otaga diň saldy. Birazdan aýalynyň ýarym pyşyrdy bilen gepleýän sesi eşidildi.

- Ýuwaşrak. Gaýyp ýatyr-a. Oýanaýmasyn.

- Oýananda näme?!

Gaýyp ýalňyşmandyr. Pejiň turbasyndan çykýan ýaly güňleç ses penjireden geleniň Şirmyratdygyny tassyk etdi.

- Şonda-da gowy däl-dä... Men beýleki äpişgäni açyp goýdum ahyryn. Şakyrdadyp ýörmän, şondan giräýmeli ekeniň... Köwşüňi nirede goýduň? - diýip, Gaýybyň aýaly gepleýärdi. Onsoň hiç zat eşidilmedi.

Gaýybyň aýaly Zylyha myhman-mediwan gelende bolaýmasa, köplenç başga otaga geçip, äriden aýra ýatardy. Telim gün bári bolsa mekdebiň bedenterbiýe mugallymy Şirmyrat giçden soň penjireden girip, Zylyhanyň ýanyna gelýär. Bigäne erkek kişiniň il ýatansoň bukdaklap, kesekiniň nikaly aýalynyň ýanyna näme iş bilen gelýändigine Gaýybyň akyly kesýär. Birki gije ýatman, ukyny harama çykaryp, olaryň gürrüni-de diňledi. Oýnaş bilen ograşyň arasynda, elbetde, döwletli gürrüň bolup bilmez. Şirmyrat bilen Zylyhanyň ukudan galyp diňläniňe degmeýän gürrüňlerini Gaýyp halamady.

Eýsem, indi Gayýp nätmeli? Dogrusy, ol aýaly bilen Şirmyradyň bu bolup ýörüşlerini oňlanok. Ýöne seniň öz ýanyňdan oňlap-oňlamazlygyň, bu başyna gidenlere jinnek ýaly kär etmese nä. “Şulaň şu bolup ýörüşleri bolanok. Men şony oňlamak” diýeniň bilen ýagdaý üýtgänok. Nätmeli?

Gaýybyň kellesine bir pikir geldi. Äpişgelere gözenek goýdurmary! Ynha, erte-birigün aýlyk berilýär. Zylyha aýtman, bazar çykaga-da demir gözenek satyn alsaň! Aý, ýok, ol bolmaýar. Zylyha ony etdirmeyär. “Gözenekleri sat-da, aýlygyňy elime getirip ber” diýip galmagal eder. Eýdip-beýdip, gözenek goýaýaňda hem “Penjire bolmasa, gapy bar-a” diýip, Şirmyrat işikden giriberse nätjek. Bar, işigem içinden kiltläp ýatdyň-da, heleýiňi nädip saklajak? Ýok, başga bir ýol tapmaly.

Edil häzir üstlerine giribem Gaýybyň utjak zady ýok. “Halypa, heleýyiň özi göwneýä” diýip, Şirmyrat hakykaty wazladyp, ýüzüne basaýsa, nädersiň?! Zylyha-da onuňka galat diýmese, gaýta “Hawa, özüm göwneýän. Edibiljek zadyň barmy?” diýäýse, heý, boldugymy? Garaz, ýatanyň üstüne turan giren halaty gowulyk bolmaýar.

Zylyhanyň talagyny bermek baradaky pikir hem dürs däl. Sebäbi otuz ýaşap, aýaly bilen aýrylyşsa, Gaýybyň il içinde galanja abraýy-da döküljek.

Bir oňatja maşgala tapyp, ikinji gezek öýlenmek baradaky gury hyýaldan hem daş durmaly. Ýogsa, iki aşdan galan bolarsyň. Çünki, senden çaga ýüzi düşmejegini bilse, kim saňa heleý bolsun?! “Aslynda

saňa heleý nämä gerek? Seň özüň heleý-ä. Erkek eşigini geýen heleý!” diýip, Gaýyp özüni günärtledi.

Şirmyrat bilen bolsa bellisini edip boljak däl. Çola ýerde pyçakly-paltaly topulsaň, bu günüňi özüňe köp gördügiň bor. Meselem, aýagyňy sallap, türmä gidersiň! Pyçakly-paltaly topulmaga sende gaýrat bir barmy, Gaýyp?

Gaýyp ýerden ýeke çykan däl. Agalaryna, inilerine duýduraýmaly. Şeýtse emele gelen ýagdaý azda-kände oňyn çözüljek. Emma sen ertir ilň-güňüň ýüzüne nädip seredersiň? Belanyň körügi seniň özüňde ahyryn.

Eýse, nätjek, ä? Gara başyňy alyp, ümdüziňe gaçyp gitjekmi? Ýa utanman, hökümede ýüz tutjakmy? Gowusy, hol bassyrmanyň agajyndan asylyp, öl!

“Ýataýyn. Ertirem daň bilen işe gitmelidirin” diýip, Gaýyp pallady. Birazdan uka gitdi.

* * *

Zylyhanyň pikirçe, zenan gözelligini duýmak erkek kişiniň borjy. Erkek kişi aýalynyň göwnüni tapmalydyr, oňa hoş söz aýtmalydyr, mylakatly garamalydyr. Şeýtse, aýal ondan mährini gysganmaz. Gerek bolsa, nogta saçlaryny sübse edip, äriň ýörejek ýollaryny sübselär. Şunlukda är-aýal söýenişer-de, dünýäniň ähli zadyny ýeňip bilýän ägirt güýje öwrüler. Niçikmi, äriň aýal diýlen jynsyň dünýesine düşünmeýärmí, sen dünýäň bar eşretinden mahrum. Aýal mährini bilmeýän erkek kişi nadandyr.

Ynha, meselem, Gaýyp! Heý, şuňa erkek diýip bormy? Zenan görende ýüregi gobsunmasa, ol-a Zylyha ekeni, peri-peýker bolaňda nä peýda!

Gelin bolup gelen mahallary Zylyha muňa kän yhlas etdi. Zylyhanyň maslahaty bilen Gaýybyň özem lukmana telim gatnady. Tebibe-de bardy. Em aldy. Ýöne Gaýybyň aýala bolan garaýyşy üýtgemedi. Bu ýagdaý Zylyhany örtese-de, Gaýybyň göwni bir ýaly, dünđerilip ýor. Ir bilen işine gidýär. Agşamlyk gelýär. Nahar edinip ýatýar. Ertesi ýene işe gidýär. Onuň şäheriň haýsy edarasynda näme iş edýänini Zylyha, dogrusy, bilenok.

Bir gün Zylyha onuň göni bäbenegine seredip: “Sen erkek däl!” diýibem gördi. Gaýyp nätsin? Ýüzüni sallap otyr. Mahal-mahal Zylyha oňa paýyş sözler bilen sögýär. Gaýyp sesini çykaranok. Başyny aşak salyp, dymýar. Şonda ol Zylyhanyň gözüne nähak şarpyk iýen neresse çaga bolup görünýär.

Gaýyp gaty gahary gelende: “Boldy et, how indi! Masgara etdiň” diýip gaýtargy berýär. Şol wagt Zylyha onuň gözlerinde ärine mahsus bolmadyk dogum görýär.

Zylyha bireýýäm Gaýyp bilen aýrylyşjakdy. Başga äre gitjekdi. Ýöne o diýeni hiç ugruna bolmazdy. Çünki ikisiniň ejesi dogandy. Aýrylyp gitjek ýeriň nire?! Aýrylyp gidäýeniňde kime barjak? Boý oglan-a tapdyрмаýa. Tapdyraýanda-da onuň başyny aýlamaga Zylyhanyň güýji ýetmez. Hany indi öňki Zylyha barmy? Hawa, telpegagan kändir. Ýöne seniň maňlaýyňdan kim çykjak? Ana, şo näbelli.

Barybir perzent küýsegi Zylyhany biparh goýanok. Eýsem-de, dünýeden zürýatsyz ötmek duýgusy Gaýyba eýet bermeýärmí? Bir gezek ol Zylyhanyň ýanynda şu hakda agzady. Hossarlarynyň birinden ogullyk perzent almak pikiriniň bardygyny, beýleki önelgesiz adamlaryň-da şeýdýändigini ýaňzytdy. Zylyha göwnemedi. “Gurt çagasyndan ekdi bolmaz” diýdi.

Gaýybyň, bilýäňizmi, nämä güýji ýetýär? Diline. Onuň keýpine adamlary aldamakdan, ýalan sözlemekden, kezzapçylyk etmekden başga oňarýan zady ýok. Ýalan sözlemäge-de bijaý ökde. Sepini bildirenok. Özem aldanan adamlaryň bolşundan keýp alýar. Işi tükenen wagty o deýýus Zylyhany-da it oýnan ýaly oýnap ýör. Ýogsa, kän gezekler uçugyny hem aldy.

Ine, Gaýyp şeýle adam!

* * *

“Şularyň şu bolup ýörüşleri hiç bir kowahata syganok” diýip, Gaýyp öz ýanyndan Zylyha bilen Şirmyrady ýazgarýardy. “Zylyha-ha arli heleý. Şirmyradam heleýli-zatly. Birgidenem çagasy bar. Bular şagal, ýaly uzak gije ýatman beýdişip ýörseler, men bilmediksirän bolup gezsemem, bu gün bolmasa, ertir üsti açylar. Daban ussanyň heleýi Miwe ýaly oň etegini dişläp, gep gözläp ýöreniň biri görse-hä bar onsoň, şo gijäň özünde ymmata bellentgi borsuň. Şeýdibem ikarada men biabraý, masgara bolaryn. Onsoň öňýetenem giçden soň it örüzip, köçe tarapky

äpişgäni kakar durar. Aý, ýok, mundan-a mydar bolmaz. Näme-de bolsa, bir zat etmeli!”

Öýünde dörän adatdan daşary ýagdaý, ynha, indi telim gün bäri Gaýyba ynjalyk berenok. “Bulara al-hile salyp, emel bilen kâr edip bolmazmyka?” diýip, ol pikirlenýärdi. Gaýybyň ýanynda ýalan söz gyt däl. “Ejeň ýaranok diýdiler. Iki gün bäri ýüregini tutup ýatyrmyş. Git-de, sorap gel” diýäge-de, Zylyhany aldap, atasy öýüne iberäýmeli. Ýöne munuň soňy puç. Zylyha irden gider-de, günortana yzyna geler. “Nä oýnatgyň barmy, ýerçeken?” diýip, galmagal eder.

Onda Şirmyrada bir emel etmeli. Meselem, Şirmyrat işde wagty göni aýalynyň ýanyna baryp, “Äriň gijesine nirä gidýänini, näme edýänini bilýänmi?” diýmeli. “Pylanylarda üýşüp, kart oýnaýarlar” diýip, bir kartkeşiň adyny tutaýmaly. “Ähli ýygnanjaňy bir gün karta goýar. Jaýyňyzam utdyr” diýibem gorkuzmaly. Ýa-da Şirmyrat her gün gije tirýek çekýä. Ynha, bir gün tutulyp, işden kowular. İşden kowulany bilen sypmaz. Çagalaryny döküp, türmä-de gider. Ahmal bolma!” diýmeli. Göwnüne güman gitmez ýaly “Tirýekilerdir, kartkeşleri çemine garap, tutup, türmä dykyp ýören birki sany tanşym bar. Ana, hol pylany bilen pylanyny gümgidene ýollanam şolar. Eýýämden ugruna çykyp, Şirmyrat dagynam gözastyna alypdyrlar. Biziňk-ä bir duýdurmak” diýäýmeli. Onsoň Şirmyrat kim aýtdy diýip aýalyny gyssar. Aýalam Gaýyp aýtdy diýer. Onsoň Şirmyrat öňküsi ýaly penjireden gelmez. Göni işikden girer. Gaýyba-da “Halypa, men-ä seň heleýiň ýanyna geldim. Senem meň heleýimiň ýanyna baryp, “Şirmyra-da meň heýelim bilen ýatyr” diý-de

aýdaý” diýer. “Kart oýnaýa, tirýek çekýä diýip töhmet atypsyň. Meň günümi bulajak bolupsyň. Şuň üçin seni türmede çüýrederin” diýip haýbat atar. Türmä basdyrmakdanam gaýtmaz. Gaýyp pylança ýyl alyp, türmä gidiberse, Şirmyrat üçinem kem bolmaz. Belki, Zylyha-da şony isleýändir. Gaýyp öýde wagty ymmata sygmaýak wejeralyga baş goşup ýören Zylyha bilen Şirmyratdan her zat çykar.

Gaýyp hopugyp, zöwwe ýerinden galdy.

Näme etmeli?

* * *

Agşam Gaýyp ýatmady. Köçe tarapky otagyň gapysyna gulagyny goýup, Zylyha bilen Şirmyradyň gürrüňini diňledi.

- Çaga galsa, aýyrtmaly borsuň - diýip, Şirmyrat maslahat berýärdi.

- O nämüçin aýyrtmaly borun. Aýyrtmaryn - diýip, Zylyha ters gürrüň edýärdi.

- Beh, beh, aýyrtman, nä, eýsem, şu ýaşdan soň doguraýjakmy? - diýip, Şirmyrat geň galýardy.

Zylyha torsarylyp:

- Hawa dogurjak. Nämä şu ýaşdan soň diýen bolup... Entek otuzam ýaşamok - diýýärdi.

- Men saňa neme diýjek bolamok, garrapsyň diýjek bolamok. Ýöne şunça ýyl arli halyňa dogurman, indem çagalap-beyleki edip ýörseň, birhili bolmazmy?.

- Nămesi birhili bolsun? Maňa nä çaga dogurmak gadaganmy? Ýa gysyr sygyr ýaly, topugyma gan

degirmän, müjerret ötmelimi? Menem goltugyma çaga alyp, perzent söýmeli ahyryn.

“Hudaýyň bermedik zadyny alyp bilmersiň” diýip, gapy diňläp duran Gaýyp öz ýanyndan akyl satdy.

- Sen meni söý. Ine, men bar-a - diýip, Şirmyrat çyn gatyşykly degişdi.

- Seň öz ýeriň bar, çagaň öz ýeri bar.

Onsoň birsellem ikisindenem ses çykmady.

- Beh, seň çynyňm-aý? - diýip, ahyry Şirmyrat dillendi.

- Hä, saňa çaga dogurjak diýip, oýun etsem gowumy?

- Aý, şu gürrüňi, how, oýun edibem aýtma. Birhili çyna meňzäp barýa.

- Hm... Sen henizem maňa oýun edýändir öýdýänmi?

- Gepiň gysgasy, Zylyha, sen menden çaga dogurmarsyň!

- Dogyraryn!

- Dogurmarsyň!

- Şirmyrat bular ýaly hökümlü gepiňi git-de, öz heleýiň ýanynda aýt.

“Hä-ä, häý, berekella! Söğüşäýbilsediler” diýip Gaýyp begendi.

- Goýaly-la şu gürrüňi, Zylyha! - diýip, Şirmyrat Zylyhany öz ugruna kowdy. - Men-ä seň, ýanyňa ukudan galyp, dync almaga gelýän. Sen bolsaň...

- Dogdu-da. Kâşgä öz adyňa geçiren heleýiň bolan bolsam...

- Men seni nädip öz adyma geçireýin? Men heleýim bar.

- Men sana heleýiňi kowup, meni al diýemok.
- Onda näme?
- Şirmyrat, men çaga dogurjak!
- Bäh, nähili heleý eken-aý bi?!
- Sen diňe öz işiň biterini bilýäň.
- O-how, adam, sen boljak zadyň gürrüňini edeňog-

a.

- Bolar. Näme bolman?!
- Bolarmy, hä? Eýse, nädip bolsun? Şu wagt sen çaga dogursaň, ilin näme diýjegini bilýäňmi?
- Ah, ildir-dä diýer-goýar. Asla il näme diýsin? Meň ärim bar, zadym bar. Iliň nä işi?
- Il seň äriňi bilýän däl-dir-ow.
- Hawa, bilýän däl-dir. Çagasy bolman-bolman bolýanam bar-a.
- A sen öz äriňi nämetjek?
- O nähili nämetjek?
- Sen häzir çaga dogursaň, Gaýyp biler-ä, o çagaň özüniňki dældigini.
- Bilmez.
- Bilmezm-aý, bilmezmi? Heriňiz bir jaýda ýatyp, o nähili bilmez?
- Men oň boýnuna goýaryn. Sen o tarapdan arkaýyn bol.

“Men-ä boýnuma alman. Hany, etmedik zadymy boýnuma goýubilşiňden goý-da, göreýin” diýip, öz ýanyndan Gaýyp gaharlanjak boldy.

- Onsoň birden seň ol är diýip saklap ýören zadyň boýnuna almasa nätjek? “Men seň bilen ýatamogam welin, bi çaga nireden geldi? Kimden aldyň muny?” diýäýse, näme jogap berjek?

“Geple, näme jogap berjek?” dýiip, Gaýyp öz ýanyndan Şirmyrat bilen deň gopdy.

- Hm... Aý, ol oňňaly zady sorabam durasy ýok. Onsoňam aş saýlap ugramda men oň ýanynda ýataryn. Çaga galypdyr diýibem aýdaryn.

- Birden soraýsa nätjek? Kimden diýäýse näme diýjek?

- Men oňa senden başga ärim barmy diýerin. Eňek bermen. Ynandyryn.

“A men ynanman. Şonda nädersiň? Hm...” edip, Gaýyp içinden haýbat atdy.

- Haý, näbileýin-dä, Zylyha?!

- O zatlaň hasabyny özüm tarapyn - diýip Zylyha arkaýyn gürledi.

Ýene birsalym dymansoňlar, Şirmyrat:

- Heý, Zylyha, şu pikiriňi taşla - diýdi. - Gaýyp öz aýbyny bilýändir. Bolmajak zady edip, birden nemedäýme...

- Nämedäýme?

- Bulaşýma.

- Bulaşman.

- Ony oňünden bilip-bilmersiň.

- Bulaşsamam, saňa azarym ýetmez.

- Wah, şü maňa azaryň yetermikä diýip gorkýan-da. Soň ikimizem birden masgara bolup...

- Masgara borusmy? Äre çykmaryk halyna ejesiniň öýünde çaga dogrup ýörenler masgara bolsun.

- Onsoň birden o doguran zadyň maňa meňzäberse nätjek? - diýip, Şirmyrat iňkisli sorag berdi.

- Meňzemez!

- Birden meňzedi-dä, nätjek?

- Diňe saňa meňzemez-ä. Maňa-da meňzemeli bor-a. Onsoňam saňa meňzäýende-de, kim şüý-ä Şirmyradyň dogmasy öýdýän diýip yzarlap ýörsün - diýip Zylyha parahat jogap berdi.

- Aý, bor-da, gör özüň. Erteki gün meni nemetmeseň bolýa - diýip, Şirmyrat ahyry ylalaşdy.

- Men ony saňa aýtmanam dogrubilýän. Şonda-da edibiljek zadyň bolmaz. Ýöne seňem pikiriňi bileýin diýip aýdaýan - diýip, Zylyha şondan soňam bu gürrüňi goýmady. Onsoň Şirmyrat:

- Sen birhili soňky döwürde semreýäňmi, nämemi... Hany, gel meň ýanyma - diýensoň, ikisindenem ses çykmady. Birazdan Zylyha:

- Heleýiň ýanynda-da şular ýaly ölüp-öçüp barýaňmy? - diýip sorady.

- Üstünde ölüp-öçüp barar ýaly heleýim bolsa, seň ýanyňda nä körüm bar?! - diýip Şirmyrat jogap berdi.

“Bular-aý, walla, utananoklaram-aý. Şoňňaly suwjaryşyp-süýjeşer ýaly näme barka?” diýip, Gaýyp öz ýanyndan geň galdy. Pallady. Ýatmalydy. Ertir ir bilen turup, işe gitmelidi.

Ýatyş düşegine geçse-de, mahaly bilen Gaýybyň gözüne uky gelmedi.

* * *

Ertesi Gaýyp ir bilen işe diýip çykan-da bolsa, şähre gitmedi.

Şirmyradyň duldegşir goňsusy Annaguly jalaýyň öýüne bardy. Annaguly jalaýyň aýaly Aknabat ärini

işe, çagalaryny hem mekdebe ugradyp, ertirlik çaýyny ýaňy öňüne alan eken. Gaýyp bärden baranda ol:

- Annaguly-ha şuwatjyk işe gitdi - diýip, heniz soralmadyk zada jogap berdi.

Gaýyp tasdan “Wiý, şeýlemi? Aý, jany sag bolsa bor-la. Birki günlükde “Annagulyň çep tarapyndan paraliç urup, öýünde düşekli zatly ýatyrmyş” diýip eşitdim-de, soramaga gaýdyberdim” diýipdi. Ýöne aljyrady. Tas yzyna-da dönüpdü. Ony Aknabat saklady:

- Annaguly bolmasa, ynha, men bar-a. Aýdyber näme habaryň bar bolsa!

- Habar bolup, üýtgeşik bir neme ýok-la. Ýöne özüni göräýjekdim - diýip, Gaýyp anyk bir zat aýtmady.

- Keýpinemi özi?

- Keýpine adam soralyňan döwürden oba göçdi, ýeňňe.

- Onda nä?

- Aý, bir zerura düşdüm-de, birazrak karz pul soraýjakdym.

- Karz pul? Heh-he, pul üçin-ä Annagulyny görüp oturmagyň peýdasy ýok.

Aknabat Gaýybyň soragly garaýşyna anyk jogap berdi:

- Ýok-da. Ýok zady Annaguly nädip bersin?! Öýde hojaýyn bolmasamam şon-a bilýän. Huruşlyk et almaga-da pul ýok. Unumyzam tükenip barýa. Bir aýlyga dikginip otyrys. Oňam müň sany deşigi bar. Haýsy birini ýapjak...

- Ýa-heý, at oýnatmasana, ýeňňe - diýip, Gaýyp Aknabadyň ýatsa-tursa ömürylla ýadyna düşmejek

gürrüñini tapdy. – Hökümet mugt göçürip goýberesi ýog-a. Berer-ä kömek pul diýdi, ýene gör diýdi.

- O nähili? Nāme ol? Nāmāñ kömek puly?

- Göçýän adama hökümet kömek puly bermeli bor-a. Ýa indi bir daban ýer berip, wüş, göçüň diýäýämikä?

- Kim göçmeli, nirä göçmeli, düşnükliäk geple! - diýip, Aknabat aljyrap ugrady.

- Ýa entek size aýdanoklarammy? Wi-iy, siz Şirmyratlar bilen gatnaşygy kesensiñiz-ow. Ýadyma-da düşenok. Men birhili şum habar getiren ýalam bolýan.

Iki aý mundan öň Şirmyrat çilim çekýänligi üçin mekdepde Aknabadyň oglunyň mazaly gulagyny towlapdy. Şu sebäpli, aýalynyň ýel bermegi bilen Annaguly jalaý çisip-çişip, bardy-da, Şirmyradyň ýanynda ýaryldy. Oňa ite diýmezini diýdi. “Çaga meñki. Gelip maňa aýt. Ol-a çilim eken, tirýek çekse-de, çaga barmagyňy batyrmaga hakyň ýokdur. Şuny ýaman gowy bilgin” diýip haýbat atdy. Şeýdibem tersleşdiler.

... Aknabat ör-gökden geldi.

- Nāmāni aýtmaly? Kim goçmeli? Nirä, nämüçin?

- Niräligin-ä bilemok. Aý, o “Doňuzbatanyň” töwereklerinden täze mellek bererler-dä. Nämüçinliginem ertir ýa birigün hökümediň adamlary mellegiñizi ölçeşdirip-zat edip, aýdarlar.

Aknabat birhowa doňup oturdy. Ol häzir Gaýybyň gürrüñleriniň çyndygyna ýa-da ýalandygyna şühbelenmeýärdi, ony parahat oturan adama duýdansyz abanan howpuň nämälim gorkusy basypdy.

- Şirmyradyň-a mellegini düýn ölçäpdirlerem - diýip, Gaýyp mojukdan-mojuk gürrüň tapdy.

Aknabat aljyrap ugrady.

- Nämüçin ölçeyärler? Nämetjek bolýarlar? Nämüçin ala-böle biz? Sen kimden eşitdiň şuny?

- Men-ä biljegem däldim, welin, düýn işden gelýäkäm Şirmyratlardan üç-dört sany galstukly adamyň çykyp barýanyny göräýdim. Bular kim diýdim. Guýymyň suwuny barlan adamlar diýdi. Mellegimi ölçäp gördüler diýdi. Gepiň gysgasy neme bolupdyr. Şirmyradyň guýusy barmy?

Şirmyradyň melleginiň ortarasynda guýusy bardy. Ol bu guýyny öňräk ýörite ussa tutup, mallaryny suwa ýakmak üçin gazdyrypdy.

- Ana, şo guýyň suwy beýleki suwlardan üýtgeşik diýýä. Pylan keseliň dermanymyş. Indi hökümediň niýeti - Şirmyradyň, mellegini kurort etmek. Bu gün-erte ýokardan has güýçli alymlar geljekmiş. Şolaram barlansoň, işe başlabermeli diýýä.

Aknabat gudrat görýän dek aňalyp oturyşyna:

- Onsoň? - diýdi.

- Onsoňy şol. Şirmyratlar bilen siz göçersiňiz. Biziň şu duran ýerimizem, nesip bolsa, anyrsy bir aýdan kurort bor - diýip, Gaýyp parahat gepledi.

Aknabat oturan yerinden ot alyberdi.

- Kurord-a bolmaz şo. Hymm, hany bolubilse bolsun. Ölini direldýänem bolsa şu taýdan-a kurort etdirmeris. Oturan adamy göçüräýmek beýle aňsat diýýä. Maslygymy göçüräýmeseler men-ä göçmen.

- Göçersiň! Näme göçmän?! Hökümediň keji ne gitme! Hökümet zordur.

Hökümediň zordugyna şühbesi bolmansoň, Aknabat başga sowal berdi:

- O nämüçin diňe biz göçmeli?

- Sebäbi häzir siziňem mellegiňizi gazyp görseň, soňňaly üýtgeşik suw çykar.

Aknabadyň muňa ynanasy gelmedi.

- Çykmaz - diýdi. - Artyp galan ekin-ä bitenok şu mellekde.

- Onçasyny biljek däl. Ýöne düýnki alymlar Şirmyrada şu iki mellegi kurort etmeli diýipdirler. Şirmyradyň öz aýdyşyndan ol-a eýýäm şu guruljak kurortdan bir işem sorapdyr. Bor, boş goýmarys diýipdirler. Sizem iň bolmanda garawulçylygyny bir alyň. Kurort boljak bolsa gelim-gidimi köp bor.

“Doňuzbatanyň” oýunda, täze berlen mellekden salnan jaýy göz önüne getirip gören bolsa gerek, Aknabat gözünü süzüp, birhowa dymdy. Onsoň birden dikeldi-de:

- Guýusy başyny iýmişin guýusyny başyna ýumraýaryn men. Birki bedre duz guýasam, nädäýersiň, beýleki guýulaň pohuça-da bolmasa, hymm - diýip, Gaýybyň hälinden bäre diýdirjek bolup duran sözlerini aýdyp goýberdi. Özem muny Gaýyba bakyp däl-de, göni Şirmyratlaryň işigine seredip, gaty-gaty gygyryp aýtdy.

Onsoň Gaýyp:

- Aý, bi mellegiňden göçesiň gelmeýän bolsa, bilmedim-dä, men näme diýeýin?! - diýip, haňk-huňk etdi-de, maslahat berýän äheňde şuny diýdi. – Ýöne näme etjek bolsaň, hiç kime görünmänjik edewer! Biri, göräýse, sen hökümede zyýan eden adam borsuň.

- Men oňa zeýkeşiň suwuny guýmaga-da ýaltanman. Onsoň alymlaň atasy gelende nä. Hökümet bize zyýan etjek bolsa, bizem hökümede zyýan ederis, dek ýatmarys.

Gaýyp gaýtmak bilen boldy.

- Gaharyňa maňa bir gargyş edäýme, ýeňňe. Men bir gideýin.

- Gyýw, dur entek - diýip, Aknabat ony saklajak boldy.

- Aý, barybir pul bolmajak bolsa, näme işim, bar?! Men zerur pul tapmal-a. Gybat edip oturmaly däl-ä - diýip, Gaýyp ol ýerden zut gitdi.

- Men ýene-de bir zad-a sorajakdym, gyz... Gyýw, dur-a! Gitdi-dä kellejigi kesilen - diýip, Aknabat onuň yzyndan gygyryp galdy.

* * *

Aknabadyň ýanyndan gaýdyşyna Gaýyp tamynyň kölegesinde orak dişäp oturan Daban ussanyňka sowuldy. Sowulmady-da, ony ussanyň özi çagyrdy.

- Ýer-ow, Akyň ogly! Käte bir gümür-ýamyra gel-ä - diýip, ussa oňa oturara ýer görkezdi.

- Meň-ä, Daban aga, dogrusy, gümür-ýamyra-da elim degenok. “Kel gyza är gaýgy” diýen ýaly biziňem öz aladamyz. Şu wagt Şirmyratlara baryp gaýtdym. Birki ýyllykda oňa biraz pul karz beripdim. Aydylyan gürrüňler çyn bolup, aýagyny sallap gidiberse, kim bilýä, soň ol haçan boşap geljek, haçan bergi berjek?! - diýip, Gaýyp ur-tut ýalan sözläp başlady.

- Weý-weý, Akyň ogly, bi nähili gep boldy? Kim ol aýagyny sallap gitmeli? Şirmyratmy? - diýip, Daban ussa allaniçigsi boldy.

- Ýa,walla, Daban aga,senem, indi menden gep aljak bolýañmy?

- Öwlüýä kessin, habarym ýok.

- Goýsana, how, Daban aga, sen goňsusy bolup bilmedik bolýañ. Biz ony obañ o çetinde oturyp eşidýäs.

- Ant iç diýseň, ynha, nan iýyän sannalymdan ant içeýin. Ynha, senden eşidip durşum.

- Eşitmedik bolsaň, indi eşitdigiň bor-da.

- A-how, ol öňňin öýlänem-ä şu seň oturan ýeriňde oturyp, çay içip gitdi.

- Şol wagt üns berdiňmi, saçy syrylgymydy?

- Hawa, syrylgydy. Hä, näme?

Şirmyrat baş-altý günlükde “Ýaz çykdy. Kellämi şemalladaýyn” diýip, dellege saçyny aldyrypdy.

- Saçy syrylan bolsa boldugy bor-da. Türmäň serteraşy saçyňy syransoň, arkaýyn gezermiň?!

- Mundan çyk-ow bi. Asyl soňky gezek gelende birhili keýpsiz gördüm-le şony.

- Keýpi bolmaz. Çagalaryny döküp, türmä gitjek adamda keýp nireden bolsun?!

- Bäh, dogry şo... Türmä basylar ýaly näme iş etdikä o işgaýdan?

- Kim bilýä? Şu wagt güýçli derňew-ä gidýämiş. Entek üsti açylsa, sizem sorag etmekleri mümkin.

- Bizi sorag edip näme, biz oň eden işine şarik däl-ä - diýip, Daban ussa öňünden gaçyp ugrady.

- Aý, indi şaýat hökmünde sorag etmekleri mümkindä.

- Biz-ä şaýat bolmarys. Biz oň näme goparanyny näbileli. Öz eden günäsini özi çeker-le.

- Hawa-la, özi çeker-le.

- Baý, dek gezmegem ýaman kyn-ow. Ýeri, näme etdikä bi basylar ýaly?

- Be-eý, Daban aga, algymy nädip alsamkam indi ondan?

- Türmä şaýlanyp oturan adamdan algyňy hantama bolýan bolsaň, inim, seňem kelläň gaty düzüw däl.

- Ozalynda karz bermeli däl ekenim. Ýeri, beýle işleň boljagyny men doňuz bolup, düşýürgäp bileýinmi?

- Güýçli derňew gidýän bolsa, tirýek satyp bulaşandyr bi. Şeýledir, ine, gör-de duruber, meň diýenim dogry çykar. Äl-aýt, goňsusy bolup, şu çaka çenli zatdan habarsyz oturypdyrys... Öňküje gününi özüne köp görendir o. Ýaňy özüni tutup, mesirgäp ugrapdy-da. Bulaň injigi mesligi götermeýä. Mesligi goýun götärmiş, goýnuň garasy, garaň garrysy, garryň hürüsü diýýä - diýip. Daban ussa ýene birginden zatlar samyrdady.

- Sen, how, Daban aga, birden Şirmyradyň ýanynda şu zatlary aýdaýma. Bilmedik bol - diýip, Gaýyp ýene bir emel etdi. - Meň aýdanymy aýdaýsaň, maňa ýaman uly zyýan edersiş. Men bir sag-aman algymy alaýyn. Onsoň näçe aýtsaň aýdyber.

-A-how, Akyň ogly, seň aýdan gepiňi baryp, oňa ýelmär ýaly, meni nä heleýdir öýdýäňmi? - diýip, ussa gatyrgandy.

Şondan soň Gaýyp Daban ussanyň ýanynda kän eglenmedi. Ondan-mundan gürrüň edip, tiz öýüne gaýtdy.

* * *

- Ýaňy şäherde ejeňi gördüm. Şähre çykan jigiň bar, Aýsenemmi şol, ana şolara barýan eken. Şu gün agşam bize-de geljek diýdi. Özem ýatymlyk. Gep salgydan seň bilen bir gürrüňjigem bar ýaly soň - diýip, Gaýyp gelşine ýüzüniň ugruna Zylyhany-da aldady.

- Bize-de baýramçylyga diýip iki günlük rugsat berdiler - diýibem sözüniň üstüni ýetirdi.

Nesip bolsa, bu gün Zylyha Şirmyrada garaşmaz, ejesine garaşar. Şirmyrada-da gelmesin diýip, kimden iberýänem bolsa habar iberer. Büý-ä şeýle. Şirmyradyň guýusy bu wagta eýýäm zäk atylan ýaly bolandyr. Daban ussanyň aýaly Miwe ärinden gep alyp bilse-hä birki günläp Şirmyrada şo-da iş bor. Daban ussanyň bolsa içinde hiç mahal gep ýatmaz.

Bu gün-ä, ynha, şeýdip geçer. Ertirem, garaz, bir alaç tapylar. Meselem “Ejeň düýn gelibilen dälidir. Aýsenemlerde ýatandyr. Şu gün hökman geler” diýip, Zylyhany-ha ertirem boş gürrüňe daňaýmaly. Şirmyradyň, juda bolmasa, malynyň daşyna geçmeli bor-da. Jumadurdy ýaly tüýs ogurlyk üçin dörän, ömürboýy kişiniň malyna göz dikip ýören zannýýaman ogrularyň ýanynda Şirmyradyň agyl doly dowaryndan söz açyp, ebeteýini tapaga-da, sepini bildirmän, gep-gürrüň bilen bir emel edip bolsa... Ha-ha! Nädäýersiň Şirmyradyň ýadyna Zylyha düşmän, ogry-jümrüler

bilen tut-da-bas bolup ýörse!.. Umuman söwesi şu hörpde alyp gitseň bolmazmy?

Taňryň güni darydan köp bolsa, goý, bolubersin! Esasy zat dek ýatmaly däl. Hereketde bolmaly. Soňun saýan batyr bolmaz!

Gaýyp soňuny saýmaýardy.

Sentýabr, 1998. Mary.

ÇILIM

Hekaýa

Ynha, saňa uly bir şäher.

Ine-de, adam ýaly gi-iň köçe.

Daňyň alagaraňkysy guýrugyny görkezdi. Howa-da sergin. Bu erde hiç bir zadyň, çilimiňem tüssesi ýok.

Ýaňky gi-iň diýýän köçäm edil häzir ýap-ýagty. Ýokarda bir-birine pitjiň atýan gara-gara baglaryň üstünden süýtreňk Aý äňediýämi, ýa agaç ýaraklarynyň arasynda süýtşöhle çyralar bukulyp otyrmy, garaz, bir zadyň ýalkymyny-ha görýä şu köçe.

Munuň üçin çen edip, çak urup oturmagyň geregi hem ýok. Ony egni horoşoja penjekli, aýagy dyzlary çykyşyp duran balakly hem uly, agyr, köne köwüşli, başy sary giden gulakjynly, hortaň, o bolşuna-da keltejik, küýki goja başyny ýokary göterse ýüzüniň ugruna aýdyp biljek. Aýdyp biljek welin, eddil şu wagt gojanynam gözünü ýerden sowmaga eli degenok. Eli degäýende-de, gojanyň ony bilesi gelip baranok. Ol häzir çilim gözleýär. Çilim diýip ulaldan bolaýýan,

çilimiň galyndysyny gözleýär ol. Süzgüjine adam erni degmedik çilim tapybilse, goja heziller edinjek. Ýöne munuň hyýalatdygyny, nega-da bir hakykata öwürläýmese, hyýalatlygyna galjakdygyny goja senden-menden gowy bilýär. Häzir ol çekilen çilimiň galyndysyny tapsa-da, oňjak. Tapmasyna-ha, dogrusy, goja süzgüçli çilim galyndylarynyň dördüsini dagyn tapypdy. Ýöne olaryň diňe ady çilim galyndysy. Dördüsi-de süzgüjine çenli çekilipdir. Çilim çekýänleriň husytlygyndan goja ýüregi bilen zeýrendi.

Günbatar tarapdan ok ýaly atylyp gelen badamjan reňkli ýeňil maşyn “jy-ýy-yk” edip köçäniň aňry ýüzünde saklandy.

Goja başyny galdyrdy.

Maşyndan erni çilimli, uzyn boýly bir gyz çykdy.

Maşyn gelşi ýaly, “jy-ýy-yk” edip, gündogara tarap süýndi.

Gyz köçäniň ýakasyndaky baglaryň üstüne abanyp oturan köp mertebeli jaýa ýöneldi. Ernindäki çilimden yzly-yzyna iki gezek sordy. Ýöne içine dartmady. Ajy tüssäni agzyndan bölüp-bölüp çykardy. Girelgä ýetmänem ýaryragyna çenli çekilen çilimini belent ökjeli, ýalpyldawuk, gara köwşüniň burny bilen ere oýkap-oýkap mynjyratdy. Soň jaýa girip gitdi.

Goja boýnuny burup diýen ýaly, gyzyň yzyndan garap galdy. Onsoň çilimiň mäjum edilen ýerine seretdi. Onuň çöňňelen gözleri hiç zat saýgarmady.

Ýeri, ýaňky çilimi mynjyrytmaga, onda-da köwşiň burny bilen ýere oýkap-oýkap mynjyratmaga näme zerurlyk bar?! Ýa şeýtmeseň, şu çilimden dünýe ot aljak bolup durmy?! Senden başga-da çilim çekýän

kän-ä. Çilimsiz janyna jaý tapman ýörenem bar. Meselem, şu köne penjekli goja şo çilimi aljak, çekjek, hezil edinjek. Rast, çekesiň gelmedimi, nämetjek mynjyradyp, taşla-da, gidiber.

Onsoň gojanyň: “Çilimiň gytalandygyny heleýlerden görýän men. Şular çekip başlaly bäre gytaldy şu. Özlerem ýaman bisarpa tutýalar. Birki gezek sorup öçürip göýberýärler nebir çilimi. Hakyky çilim zaýasy şu heleýler. Çagalaram şeýle” diýip, kimdir biriniň ýanynda derdinesi geldi. Ýöne bu derdinmelerden, bu janykmalardan bir dartuw çilim bolmajakdygy kellesine gelip, ol ýene-de gabagyny ýere berdi.

Köçäniň ýakasynda çilim galyndysy-ha däl, diş synçgara-da çöp ýokdy.

Goja heňe gelmejek bir pikire ynanyp, içinden öz-özüne şýý diýdi: “Çilim deregine eneň bir zadyny taparsyň. Ähli çilimi köçe süpürýän heleýler sen turmankaň syryp-süpürüp, äkidendirler”.

Gapdaldan, bir ýerden yraň atyp, iki sany ýigdekçe çykdy.

Goja umyt etdi, göwnüne teselli berdi: “Bular jomartdyr. Sebäp çilimiň gadyryny bilenoklar”.

Ýigdekçelerde çilimiň bardygy anyk. Olaryň çepiksijesiniň elindäki otluçöpünden, onsoňam ap-ak köýneginiň jübüsiniň dörtburçlak tümmerip durşundan çen tutaýmaly. Oglanlar golaýrak gelip, gabadyndan geçip gidiberjek bolanlarynda, goja bogazyny arçap, naýynjar sypata-da girip, bir zarynjy äheňde:

- Köşekler, çilimiňiz ýokmudy? – diýip.

- Haýsy çilim? Nähiliräk? – diýip, çepiksiňe oglan sesiniň burnuna salyp, myňňyldy bilen gojanyň özüne sowal berdi.

Goja: “Tapawudy ýok. Nähili bolsa-da bolýar” diýermen boldy. Diýjekdem. Ýöne ýigdekçeleriň beýlekisi uzyn gägirip, ýoknasyz bir hapa sözi diýip göýberdi. Gojanyň bütin durky, aýratynam eňegi saňňyl-saňňyl edip başlady. Baş deşigi bir ýere ýygandy. Gözlerem agyp-dönüp bir erbet boldy. Onuň näme-de bolsa bir zat diýmelidigine akly çatdy. Ýöne näme diýjegini bilmän kösendi.

Oglanlar gaty sesde wahahaýlaşyp, ýeriň ýarygyna gülýärdiler.

- Nämä gülýäňiz?... Näm boldy?... Näm bar?... – diýip, goja dişlerini şakyrdatdy. Soň bir elini köne penjeginiň jübüsine sokup, daş-töweregine seredişdirdi. Gowy görýän naýýş sözleriniň birini gözledi.

Çepiksizje ýigdekçe üç sany süzgüçli bitin çilimi goja uzatdy:

- Geregiň çilim bolsun-daraý, ýaşuly! Beň soramasaň bolýa-daraý şumat.

- O çilimleňni äkit-de, gowuz ýeriňe dykaý! – Goja oglanyň elindäki çilimlere ümläp, sesini sandyradyp, gazap bilen şeý diýdi. Onsoň ýüzüni Günüň dogýan tarapyna tutup ýöräberdi. Çepiksije oglanyň:

- E-eý, ýaşuly häzir özüňkä dykaýmaýyn-eý şu çilimi – diýenini eşitse-de, hiç zat bolmadyk ýaly, äwmän gidiberdi.

Yzdan çylkasyz oglan gülkileri durman gelyärdi.

“Ýeri, samsyklyga saly-yp, alaňda näm bolýa ýaňky çilimleri?! Özüňem ýörite soň üçin çykdyň köçä... Gez-

de, ýör indi şeýt-de. Häk, özem üç sany dagyn bardy. Üçüsem otlamadyk, bitin” diýip, goja gidip barşyna özüni kötekledi.

Soň ol birdenkä awtobus duralgasynyň golaýjygynda, bir ýerden iki sany – biri ýaryna çenli çekilen, beýlekisi düýbünde çuňňur üç-dört dartuwlyk galan-çilim galyndysyny tapdy. Ilki muňa monça bolup, bu tapyndylaryny oturyp, tüssä öwürmek hyýalynda-da bir mündi. Ýöne şol wagt bu eýýamlarda suw garasyny görmedik ganawyň içinde bir süzgüçli, aňyrrakda bolsa bir süzgüçsiz çilim galyndysynyň ýatandygyny göräýdi. Olaram jübüsine salansoň, ätiýaçdan hapadanyň içine-de garady. Garady-da, gözlerini tegeledi. Tegelejek bolup tegelemedi, özi şeýle boldy. Gözüň tegelenmezçe-de däl, ol ýerde giden bir emläk ýatyrdy. Hapadanyň düýbi durşuna diýen ýaly çilim galyndysy. “Döwletlije ýer ekeni” diýip, goja bu duralganyň töwereklerine öz ýanyndan baha kesdi. Soň: “Tapylys-a, tapylaýaram-ay” diýip çilim galyndylarynyň derdine ýaraýjaklaryny penjeginiň jübüsine salyşdyryp ugrady. “Sizem çilimleriňizi alyň-da, gowuz ýeriňize dykaýyň” diýip, ýaňky ýigdekçelere gara çyny bilen gaýybana haýbatam atdy.

Yzdan çelegi doly, uly, sary maşyn haýal ýöräp, köçäni çyglap gelyärdi. Goja bilen arada kesek atyşybermeli yzaklyk galanda maşynyň sürüjisi “dü-dü-üýt” etdirip, goh baryny turzup ugrady. Hapadanyň içinde saýlap alara çilim galyndysy entek bardy.

Olar goja ýarym gün çekmäge ýetjekdi.

Goja hapadandan alty-ýedi ädim çemesi çete çekildi-de, maşyna seretmäge dyrdy.

Maşyn gojanyň gabadyna gelip saklandy. Ýaş sürüji goja änedip:

- Näm-ow, sen, ýaşuly, daň bilen... – diýdi.

Goja-da oňa kineli bakyp:

- Saglyk-mow, geçiber-dä – diýdi.

Sürüji boýnuny süýndürip, gözleri bilen hapadanyň içini dörjeledi:

– Bir zad-a etjek bolýaň özi sen. – Şeý diýip, ol ýene goja seretdi. Goja-da oňa.

– Çilimjik gözleýän diýsene. – Sürüji sermenip, maşynyň içinden täzeräk açylan owadan gaply, süzgüçli çilim tapdy. – Daň bilen dagyn nädip çekibilýäňiz-aý şuny. Öýkeniňize berekella siziň! – Soň bir däne çilim sogrup aldy-da, ony gulagyna gysdyryp goýdy. – Ätiýaçdan birini alyp goýaýyn. Azarlan biri duşaysa... Bu-da bir sogapmyka diýýän men-ä. Me, gap!

Goja ony gapybilmedi. Çilim gojanyň iki ädim önüne düşdi.

Maşyn ýerinden gözgandy.

Gojanyň kellesine ilki gelen pikir şu boldy: “Özi çekmeýänem ekeni peläkediň”.

...Soň goja otyrýerini betona berip, aýaklarynam ganawa salyp, ýaňky sürüjiniň goýup giden çiliminden birini ernine ysdyrdy. Birdenem hapadana gözi düşdi-de, çilimini yzyna saldy. Ýerinden turup, hapadanyň ýanyna bardy. Çilim galyndylaryny ýekän-ýekän saýlaşdyryp aldy. Olary penjeginiň jübisine atdy. “Bilýän, soňrak bulara-da zat bolaryn. Soň üçin...”

diýip, içinden öz-özüne aýtdy. Onsoň gaýtadan ýaňky ýere geçip oturdy. Penjeginiň goltuk jübülerine elini sokup, otluçöp çykardy. Çilim otlandy. Tüssäni çuňňur-çuňňur içine sorup: “piltirsiz bolsa hasam gowy boldy” diýip oýlandy. “Tapylys-a tapylaýaram” diýip, biraz wagt mundan öň özüne aýdan sözlerini ýene bir gezek tassyklady...

Eddil häzir goja dünýäniň dokuzyny düzüw gördi.

Şuş-şu wagt Jahan mazaly ýagtylypdy. Ýöne Gün dogmandy.

Entek ýumşak ýerde ýatyp, düşýş görýän kändi. Uklap ýatan-a baýaky.

18-nji oktyabr, 1993-nji ýyl. Aşgabat.

DEŇZIŇ KENARYNA BARDYLAR

Hekaýa

Kimde kim ykbalyň emrine boýun sunup, bu ýerlere gelip gören bolsa bilýändir: çyrypynyp ýatan şu gök deňziň ýakasyna ýygnanýan mähelle hiç bir zada pisint etmeýär. Sen munda çyp-ýalaňaç bolaga-da, iki ýana at sal-da göräý, pitiwa berjek adam ýokdur. Çünki ähli beýleki plýažlardaky ýaly, bu ýerde-de her kim deňziň haýsydyr bir nokadyna gözünü dikip, gör, nämäniňdir pikirni edýär, melul bolýar, irkiljireýär. Şeýle halatlarda adamlaryň nazaryna ilmek üçin has ulurak hokgalary çykarmaly bolýar.

Benet plýaža ýeke gelmändi. Ýanynda Hati atly zenan maşgala bardy. Olar ýüzlerini günbatara – adaja ösýän şemala tutup, Günüň ýiti çoguna ýanyp ýatan adamlaryň deňinden gözilginçsizlik bilen geçip gaýdanlarynda günorta golaýlapdy. Şol ýöräp baryşlaryna märekäniň o çetinde – her niçik-de bolsa, plýažyň beýleki ýerlerine garanyňda birneme çolarak ýerde sägindiler.

Plýaža degişli edilen çäklerde märekeli ýerlere mahsus bolmadyk şowhunsyzlyk derdeseri hojaýynlyk satýardy. Tolkunlarynyň güwwüldisi diýäýmeseň, deňizde-de galmagal ýokdy. Göräýmäge içgysgynç ýaly. Emma bu ýere gelenleriň ýüzüne-gözüne seredip, özlerini alyp baryşlaryny synlanyňda dünýede ýürekgysdyryjylyk diýen ýaly duýgularyň bardygyny hem kimdir biriniň nirededir bir ýerde şeýle duýgulardan ezýet çekýändigini unudýarsyň. Çünki birinjiden-ä, plýaža gelenler tebigatyň edil neşe ýaly özüne bendi ediji bir jadysyna aldanýarlar, şonuň gyzygy bilen dem alýarlar. Ikinjiden bolsa, seniň hut özüňem şol güýjüň girdabyna düşýärsiňde, beýleki ýarym-ýalaňaç adamlar ýaly, adaty kişileriň birine öwürlip gidiberyärsiň. Onsoň dünýe, onuň gurluşy, adamlar, dost-ýarlar, geçmiş... barada pikir edip başlaýarsyň. Pikir bolsa ýumak kysmy bir zat. Seni kör iden ýaly, yzyna düşürip, öz-özi çözenip gidip barýar. Pikir ýumagyny çözmekden ýaňa adam lejjip bilmez. Pikir dälilik kaddyna ýetirýär, ýadadýar, emma irizmeýär.

- Seň hemişe-de şu bolşuňmy? – diýip, Hati elindäki kiçeňräk sumkany ýerde dikeldip goýmak üçin egilip durka sorady.

Benet biparhdy. Onuň elinde ýapraklary selçeň bir agajyň entek gurap ýetişmedik tikenli çybygy bardy. Bir metr çemesi uzynlykdaky bu öl çybygy Benet çep elinde saklap durdy, ony birsyhly oýnadýardy. Özi-de, hamana, deňziň o kenaryny görmekçi bolan ýaly, sag elini bykynyna tutup, Hatiniň ters tarapyna bakyp durdy.

Hati aýagyndaky ýeňiljek gaýyş köwşüni çykardy-da, bökjekläp, Benetiň ýanyna geldi. Wawwasy bar ýaly, elini onuň bilinden geçirdi-de, henizem heýkel kimin sarsman duran erkek kişiniň egnine kellesini goýdy. Soň assyrynlyk bilen Benetiň ýüzüne, esasan-da gözlerine seredip, sowalyny gaýtalady.

Benetden ses-seda çykmady. Ýüzi tutukdy. Dymmalyk onuň zandynda bardy. Çagaka-da beýle bir geplemsek däldi. Has-da häsiýetli tarapy, onuň özüni alyp barşynda şu güne çenli dymmalyk artmasa kemelmedi. Şu dymmalygam ony wagtyndan ir goýaltdy. Hatda bedenine dahylly hereketlere-de haýal-ýagallyk hem agraslyk aralaşdy. Aşa agraslyk köplenç halatda ýowuzlyga alyp barýar. Aşa agraslyk diýmek – ýowuzlyga gönezlik diýmek. Benet babatda-da gürrüňsiz şeýledi. Eýsem, onuň otuz baş ýaşly syratly göwresine ýowuzlykdan başga näme gelşik berip biler?! Ýowuzlyk iri süňkli, daýaw adamlary salyhatlylyga ýakyn goýar.

Benet bilen Hatide bir pursat nazaryny eglän her bir adam olary är-aýaldyr güman etjekdi. Çünki bu ýerlere

oýnaşlardyr ograşlar asla gelmeýärdiler diýen ýalydy. Ýogsam, Hati heniz ýigrimi üç ýaşyny-da doldurmandy. Ikisiniň arasyndaky ýaş tapawut tutuş bir müçedi. Olar är-aýal däldiler. Olar düýbünden biri-birine ýat adamlardylar. Biri-birini tanamag-a däl, düýn agşama çenli, meger, görüşmändiler hem.

Hati ýyl ýarym mundan öň äre çykypdy. Maňlaýyna oňa asylyly är sataşdy. Ärine Gujer diýýärdiler. Ol balykçynyň ogly bolup, ata kesbini ýöredýärdi. Girdejisi-de az däldi. Ogluny öýerenden soň garry balykçy Gujer bilen Hatiniň rysgyny aýrylady. Aýrylady welin, biraz ýaşaşanlaryndan soň, belli bolmadyk sebäbe görä bu ýaş maşgalada dawa turdy. Gujer özüniň erkek jynsyna degişlidigini subut etmek üçin, belki, beýle-de dälidir. Hatiniň owurdyna çekip goýberdi. Şunlukda Hatiniň gözünüň aşagy gögerdimi, nätdimi, ol hut öz ärini kazyýete berdi oturyberdi. Şeýdibem, Gujer ömrüniň on sekiz aýyny zyndanda geçirmeli edildi. Hatä bolsa, eger islese, ärimden aýrylmaga hem-de başga biri bilen durmuş gurmaga ygtyýar berildi. Elbetde, Hati bu babatda berk ikerjiňlenmän biljek däldi. Soňraky durmuş oňa göwün diýen ärini wada bermeýärdi. Umytlaryň hem töwekgelligiň seni nämeleriň üstünden eltjegi näbelli. Öz täleýiňe özüniň bilniksiz gapan gurmagyň tüýs bir heňe geläýjek zat. Ine, ahyrda-da, niçiksi oýlanmalaryň etdireni mälim däl, bu samsyjak zenan çyn ýürekden Gujeri küýsäp ugrady. Soňabaka her edip-hesip edip, ärini zyndandan çykarmagyň gamyny iýip başlady. Şu-da ony, ynha, indi on ýyldyr prokuror bolup işläp ýören Benetiň gaşynda dyzyna çökerdi.

Eýsem, Benet barada nämeleri aýtmak mümkin? Onuň gyzykly okalýan kitaplardaky ýetim ösen gahrymanlaryňky ýaly terjimehaly-ha ýok. Ejesi bilen kakasy entek diri. Özi öýlenen. Iki ogly bar. Gurply ýaşaýar. Ýöne bu onuň häzirki durmuşy. A ol oglanlykdan garrady. Az-kem gallaçlyk, ejesiniň aşa hapysalygy, kakasynyň bolsa başyňy aýlaýan içgilerden çenden köp içip, sandan galmagy, pes adamalaryň kemsitmeleri, mertebesizlik... ony oglanka garratdy. Şeýle günlerde-de Benet birgiden gyzlary söýmäge wagt tapdy. Gyzlar oňa ýüz bermeýärdiler. Benet welin, şol wagtlar maksada okgunlydy, gaýduwsyzdy. Soň günler, aýlar oňa yhlasyňy öňýetene siňdirip ýörmeli dældigini, ýüregiňi bolsa mümkingadar aman saklamalydygyny assa düşündirdi. Kişi maşgalasyna höwes etmek duýgusy onuň zandynda ýokdy. Şeýde-şeýde ol ösdi, ulaldy. Takdyram adama hemişe gamly bakmaýar ekeni. Kähallatlarda şumluk adamyň ykbalynda wagtlaýyn bolýar. Her hili ýagdaý ýüze çykanda-da adam Hudaýdan nägile bolmaly dälidir. Şonda bagt onuň öz elinde bolar. Ine, şu zatlaryň hemmesiniň bir ykbalda jemlenende döredýän ýürekparalaýjylygyna düşünmek gerek!

Benet Hatini düýn örän sowuk garşylady. “Ärsiz kyn bolýan ekenmi? Asla saňa är nämä gerek?” diýen ýaly täsin sowallary berdi. Iň soňunda-da Gujeri zyndandan çykarmak üçin özi bilen Hatiniň plýaža gitmeli boljakdygyny aýtdy. Hati böwrüni diňlemedi. Asylam ol ýaýdanç diýlen zada äsgermezçilikli seredýärdi. Durmuş aladalary çözülen-de çalt karara gelýärdi.

Görnüşi ýaly dymmalyk uzaga çekdi.

- Nă, keýpiň ýok-la? – diýip, Hati ýasama çytyldy.

Benet töwereginde kejikdiriji duýgulary döredip dymýardy.

- Ýa bir aladaň-zadyň barmy?

Ine, ol ahyry uludan demini aldy-da:

- Meň aladam bilen işiň bolmasyn! Bar çykaryn! – diýip, buýruk berýän äheňde aýtdy. Ýöne durkuny üýtgetmedi.

Nämüçinligi belli däl, Hati myssa ýylgyrdy. Soň az salymlyk gaýra tesip, diňe içki geýimde Benetiň ýanyna dolanyp geldi. Gelen dessine-de Benetiň bilinden elini geçirip:

- Sen nä çykarynaňok? – diýdi.

Benet kemteresinden sesini-de çykarmady. Aslynda özüne gönükdirilen sowallaryň ucdantutma ählisine jogap bermezlik onuň ädehedidi.

- Ýa suwa düşjegem dälmi? – diýip, Hati, garaz, anyklamak isledi.

Benet uzakdaky näbelli nokatdan nazaryny sowdy. Çakdanaşa ulumsy garaýyş bilen Hätiniň içki geýimlerine tiňkesini dikip, şeý diýdi:

- Bu zatlaryňam aýyr!

Utançdan Hatiniň ýüzi gyzardy.

- Nämüçin? – diýip, ol birhaýukdan soň sandyrawuk ses bilen sorady.

- Aýyr diýlensoň, gepiňi köpeltmän aýrarlar, keýgim!

Hati ýene esli dymyp, dillendi:

- Utanýan.

- Kimden? Mendenmi?

- Benet!

- Şu zatlaryňy aýyr! – diýip Benet kesgitli gaýtalady.

Hati töwerege göz gezdirdi. Ho-ol, aňyrda, ap-ak ürgün çägäniň üstünde arkanu-ýüzin ýatyp, Günüň ýiti çoguna meýmireýän adamlara seretdi. Soň kükregini dolduryp, uludan demini aldy-da, çete çekildi. Nägilelik hem geňirgenme, utanç hem gorky onuň soňraky hereketleridende adaty däl haýal-ýagallygy göz-görtele etdi. Şonda ýeňsesini tünňerdip, deňze bakyp duran Benet oňa şu sözleri diýdi:

- Sen şu ýere meň sözüm üçin geldiňmi, meňem diýenimi edersiň. Onsoňam äriň hakyndaky pikirlerden özüňi daşlaşdyr. Ras, men söz berdimmi, sözümde tapylaryn.

Soň çyp-ýalaňaç halda uýaljyrap duran Hatä seredip, güňleç ses bilen:

- Meň golaýyma gel! – diýdi.

Hati aýdylandan çykmady.

- Bärde durmaly-la! Ýör beýläk!.. Senem çykaryn, Benet!.. Men-ä suwa girjek - diýip, ol megerem utanjynyň üstüni örtmek üçin aýtdy.

Ine, şu ýerde Benet elindäki ýapraklary selçeň bir agajyň entek gurap ýetişmedik tikenli çybygy bilen Hatiniň Güne lowurdap duran ýalaňaç ýagyrynysyny saýgylap goýberdi. Şol bir wagtyň özünde-de:

- Ylga! Gaç! – diýen sözleri bilen Hatiniň eýýam haçan “Waý-ý!” diýip gygyrmaga ýetişen çirkin sesini basdy. A Hati ylgaman, gaçman biljek dälde. Ol, hamana, Benetiň geýimlidigini unudan ýaly özüni suwa uraýman, kenaryň boýy bilen günbatara garşy aýagaldygyna ýüwürýärdi. Aşaky dodagyny dişläp, Hatiniň ökjesini sydyrdyp barýan Benetiň elindäki

çybyk bolsa, kä daýym yzyna garap, ala-zenzele bolup
ylgaýan bu bedibagt zenanyň ýagymysyny hem başga
ýerlerini awy-zerzaw etmek üçin birsydyrgyn howada
şuwlaýardy. Ahyrynda-da bu görnüş çyrypynyp ýatan şu
gök deňziň iň bir parahat, iň bir ýuka ýerine düşýärdi-
de, ony perişan hem gülkünç edip görkezýärdi.

Noýabr, 1994. Aşgabat

GARLY HEM GUSSALY ÝEKŞENBE

Hekäýa

Orta mekdebi gutaryp, şäherdäki hünär öwredýän
ýörite mekdepleriň birinde okaýan Baýsähet ir düşen
gyşyň nobatdaky aýazly hem garly ýekşenbesinde diň-
gögüne garap, kän ýatdy.

Öýlänler uly agasy Nursähet geldi.

- E-eý!

- Ho-ow!

- Bu nä boluş!

- Aý, hiç!

- Garamyratlara gidip geldiňmi?

- Hüm.

- Aýtdyňmy?

- Hawa.

- Näme diýdi?

- Hiç zat.

- Näm bolýar, how, saňa?

- ?!.
- Has atdyňmy?
- Juk.
- Agzyňda suw barmy?
- Juk.
- Onda näme?
- Hiç zat, how. Hiç zat.
- Beh-beh! – Nursähet dagy näme diýerini bilmedi.

Biraz oturyp:

- Aý, bolýa – diýip, çykyp gitdi.
 Şol gün şamlyk nahardan soň Baýsähät uly
 yeňňesiniň bolýan otagyna bardy.

- Nursähet ýokmy, gelneje?
- Ýok. Gitdi.
- Nirä gitdikä?
- Garamyratlara diýäýdi öýdýän şol. Hä, näme?
- Aý, hiç
- Gel, otyp, çäýnekde çäý-a bar.

Baýsähät geçip oturdy.

El işine güýmenip oturan Arzy gelneje oňa çäý
 guýup berdi.

- Bular näme eýýäm ýatypdyrlar, irgözin... – diýip,
 Baýsähät Nursähediň gap dulda serlişip ýatan
 çagalaryna ümledi.

- Äý, oýnap-oýnap, ýadandyrlar-da.

Baýsähät şirp-şirp edip çäý içdi.

Arzy gelneje:

- Baýsähät jan, aňyrky äpişgä seredip goýbersene! –
 diýdi. – Sowuk gelyä welin, gowy ýapylmandyr
 öýdýän. Hazan almyş...

Baýsähät seredip gördi.

- Aý, ýok, äpişgäňiz-ä oňat ýapylypdyr.
- Şeýlemi?
- Daşary sowuk. Şondan bolaýmasa.
- Şondandyr onda. Howa-da, gurbany gitdigim, maýlar ýaly däl. Gün-günden bujyrygy artýa gaýtam... Şuwadam ýagýamy?
- Hawa.
- Ýagawersin!..
- Baýsähet çay şirpildedip, ene biraz oturansoň:
- Gelneje! – diýdi.
- Hä?
- Gelneje bir zat diýsem edermiň?
- Arzy gelneje ýüzüni birhili edip:
- Näm ol? – diýdi. – Hany, aýt!
- Ilki söz ber, gelneje!
- Waý, nämä?
- Şo meň aýtjak zadymý etjek diýip söz ber.
- Men näbileýin seň nämä aýtjagyňý, Baýsähet jan?
- Ilki bir aýt ahryr!
- Kyn zat däl, how, gelneje!
- Ana, söz berdim, Baýsähet jan! Aýt indi!
- Baýsähet ýaýdandy.
- Ýeňňesi gylaw aldy.
- Aýt-da indi!
- Neme-däraý, gelneje!
- Nämä?
- Ertir bar-a?
- Hawa ?
- Men bar-a?
- Hawa?
- Okuwa gidemsoň bar-a?

- Hawa?
- Ejeme bar-a?
- Hawa?
- Neme diýsene!..
- Năme diýeýin?

Baýsăhet çayly kăsesine seredip ýaýdandy.
 Ýeňňesiniň özüne öňkülerinden has dykgatly
 seredýänini aňyb-a gyzardam.

Arzy gelneje gyssandy:

- Năme diýeýin. Baýsăhet jan?

Baýsăhet aýdyp göýberdi:

- Gudaçylyga gidiň diý!
- Hă?

Arzy gelnejăniň gözleri ýanyp gitdi.

Baýsăhet iki egninden dem aldi.

- Çynyňmy, Baýsăhet jan?

Ýüwürjisiniň asla henek etmeýändigini gözi bilen
 görüp oturan Arzy gelnejăniň kebzesine kümüş
 çayyldy.

Baýsăhet ýuwaş-ýuwaşdan başyny galdyryp,
 ýeňňesiniň ýüzüne seretdi. Arzy gelneje indi hut öliň
 soragyny ýagdyryp ugrady.

- Kimlere barmaly, Baýsăhet jan?
- Bu obadan dăl ol.
- Onda nirden?
- Gökjeden.
- Gökjede kimlerden?
- Seyit milisýelerden.
- Ady năme?
- Adyny nămetjeg-aý?

- Waý, gudaçylyga gitmeli bolsa, adyny bilmesen, nähili bor, gyz, o?!.

- Bägül.

- Hm-m, Bägül, diýsene. Oňatja ad-a bar eken. Onsoň nememi, gulmy, igmi, näm ol?

- Aý, men näbileýin-aý?!

- Soramaly ekeniň.

- Sorap bom-aý onam bir?!

- Suratyny getir, men tanap bereýin.

- Mende suraty ýok.

- Samsyk! Suratyny almaly ekeniň.

- Suratyny başyňa ýapjak-maý, gelneje?!

- Ejeň görjek diýse, näme etjek?

- Diýmez.

- Şonda-da bileje surata düşmeli ekeniňiz.

Baýsähet jabjyndy:

- Aý, näm bolanda nämäý?

- Dur entek, Baýsähet jan, nememi ol, kursdaşyň zadyňmy?

- Hawa.

- Hä-ä, dogry-y. Onsoň ulymy ol senden, ýa kiçimi?

- O zatlary nämetjeg-aý, gelneje?

- Dursana, gyýw, bilmeli bor-a.

- Ýaşyt meň bilen.

- Ýaşyt diýsene!.. Dogry!.. Men-ä begenýän, Baýsähet jan! Onsoň nememi o gyzyň özünden uly çykmaryk ýa öýlenmedik dogany ýokdur-a?

Baýsähet gözüni tegeläp, ýeňňesine seretdi. Iki sekuntndan soň gysgajyk:

- Ýok – diýdi.

Arzy gelneje dowam edip.

- Ýa iň ulusymy şo?
 - Hawa.
 - Hä-ä, onsoň, Baýsähet jan, sen oňa hat berdiňmi?
- Ýa birine aýtdyrdyňmy? Nätdiň?
- Oýun etmesene, how, gelneje!
 - Çynym, gyýw!
 - Nädemde nä?
 - Aý, ýok, sen hat-a bermeli дәl. Sen göni baryp, özüne aýdansyň. Seni halaýan diýensiň. Şeýlemi? Ä?
- Baýsähet gyzardy.
- Oyun edýäň-aý, gelneje!
- Arzy gelneje dymyp, birsalymdan:
- Häý, ejeň göwnemäýmese – diýdi.
- Baýsähet özünü raslady.
- Göwnär. Oňaryp aýdybilseň, göwnär.
 - Ol-a saňa Äşäni alyp berjek diýip ýör.
 - Kim ol Äşe?
 - Bilmedik bolan bolma. Müň sany Äşe bamy?!
- Hany, o nemäň...
- Men-ä öýlenmen şoňa.
 - Wiý, nämüçün?
 - Bilemok, how, bilemok.
- Arzy gelneje “hm-m” edip, esli oturansoň başga bir gürrüň tapdy:
- Özleri gul bolsa, kän galyň-a diýmezler.
 - Onçasyny biljek дәl.
 - Soramaly ekeniň.
 - Nämäni?
 - Şony? Galyňny?
 - Men indi şoň galyňny sorarynm-aý?!
 - Kakasam milisiýe bolsa...

- Hã, nãme?
- Kakaň unamazmyka diýýän.
- Nãmüçün ?
- Eşideňokmy, Hojaga günde on gezeg-ä sögý-ä, iliň jübüsine gözünü dikip ýör diýip.
- Kakam ony Hojaga diýýär.
- Kakaň hemme milisýä-de diýýär. Milise bolup işleýän bolsa, şo gyzyň kakasyna-da diýer.
- Diýmez.
- Diýer.
- Hemme milise Hojak ýaly däl, how.
- Ah-heý, özi milise bor-da, abat bormy?
- Bilmän bir zat diýme, gelneje!
- Baý–baý–baý! Ýigid-ä eýýämden gaýnatasynyň ýüzünü ýuwup ugrad-ow.
- Oň üçin däl-ow.
- “Jy-ýy-yk” edip, gapy açyldy. Baýsähediň kiçi yeňňesi Nabat geldi.
- Öw–he–eý, sowukdygyny. Üşäňzokmy, gyz?
- Arzy gelneje onuň bu sözlerine pisint etmedi. Gözlerini güldürip:
- Bir zat aýdaýynmy? – diýdi.
- Baýsähet:
- Aýtma! – diýdi.
- Aýtjak. Nabat öýkeläýse nätjek birden!
- Nãme, gyz, ol? – diýip, Baýsähediň kiçi yeňňesi gözlerini elek-çelek edip, bir hezillige garaşdy.
- Ynha, şudur-da, gyz! Öýlenesim gelýä, gudaçylyga gidiň diýip, ertirden bári dyzap otыр.

- Waý, illeňkiň enaýylydygyny! – diýip, Nabat gelneje eltisine ugrybir baş sowal berdi. – Nirä, kimlere, ady näme, okaýamy, işleýämi?

Arzy gelneje aýtdy.

Nabat gelneje ýüzüni ýüwürjisine öwürip:

- Şeýlemi? – diýdi.

Baýsähät gaşyny çytdy. Kesä bakdy.

Nabat gelneje ýene bir sowal berdi:

- Ýaşyň ýetýämi?

Baýsähät ilki düşünmedi.

- Nämä? – diýdi.

- Söýüşmäge ýaşyň ýetýämi diýýän.

Baýsähät saňnyl-saňnyl etdi.

- Halsähät ikiňiz söýşeňizde ýaşyňyz ýetýämidi? Hä?

- Hawa.

- Meňkem ýetýä onda.

Baýsähät jübüsinden çilim çykardy. Otlandy.

- Gyýw, çilimem çekýäňmi? – diýip, Arzy gelneje agzyny öweltdi.

- Söýüşip başlan bolsa, her zat çykar – diýip, Nabat gelneje aýtdy.

Baýsähät sessiz ädim urup, gapa yöneldi. Çykyp barýarka-da, yzyna öwrülip, Arzy gelnejä azgryldy:

- Aýtma diýdim-ä men saňa. Aýtma diýdim-ä.

Daşarda gyýalap, gar ýagýardy.

Baýsähät mellegi deň ikä bölýän darajyk çil bilen ilerligine ýöredi. Baslygyp ýatan ak gar onuň aýaklarynyň aşagynda gütürt-gütürt edip, ses edýardi. Kem-kemden güýjeýän aýaz ýüzüni-gözüni dalaýardy.

Gijelikdi. Ýöne ýerde ýatan gar tümlügi birsyhly
serpikdirip, gözýetimdäki adam garasyny mazaly
saýgarar ýaly ýagtylyk paýlaýardy.

Dekabr, 1993. Aşgabat.

DÜŞNÜKSIZ ADAM

Hekaýa

Annaly aýlyk alyp geldi. Ol öýe girip, heniz
köwşüniň bagjygyny çözmänkä aýaly Bosan ellerini
bykynyna tutup:

- Neme... Aýlygyňy alan bolsaň, öňümizdäki bazar
güni bazara çyk-da, bir goýun alyp gel. Soýup,
huruşlyk edineli. Kellebaşayagynam dograma ederis-
de, ejeňe aýat okadarys - diýdi.

* * *

Daňyň alagaraňkysynda Annalyny ukudan oýaran
aýaly boldy.

- Gyýw, tur indi. Bazara gitmel-ä sen... Çaý içeriň diýseň-ä demläp berjek. Bolmasa-da, çaltrak äw. Ahyrbazara galarsyň.

Annaly turup, geýindi. Aýaly Bossan pully düwünçegi alyp geldi.

Ony lükgeligi bilen äriniň öňüne oklap:

- Al, ana. Puluňy bir galdyryp gidäýme. Özüňem häzirräk bol. Sähel nemetseň, ogurladarsyň. Bazar jüwlüksiz bolmaz – diýdi.

Annaly daşarda köneje “Moskwiç” maşynyny otlap bilmän gara başyna gaý bolup ýörkä aýaly oňa ýene sargyt gatyşykly akyl öwretdi:

- Gyýw, goýun bir tanaýaňmy sen? Goç-soç dagyn alaýyjy bolmagyn. Goçuň eti maňa bolýan dälidir. Arryk goýna-da ýapyşmagyn. Çakyr süňk bolup duran zadyň nämesini huruş edinjek? Beý diýsemem, semizinden semizini gözläp, heläk bolup ýörme... Guýrugy elek ýaly, elli kilelik goýun äkelibilseň-ä, oňa ýetesi zat ýok welin, arzan dälmi kä diýýän-dä.

- Gymmatdyr – diýip, Annaly maşynyň kapotyny ýapdy.

- Şo-da. Gymmatmyka diýýän-dä menem. Nemedäýsene bolmasa, arrygyna-da ýapyşma, semizine-de. Soýup, huruş edinerlik mal tanarsyň -a. Ortatabyrak bir zat. Bäräk-bäräk soraşdyr-da, ylalaşyp, alyp gaýdyber. Wah, jellabyň birine duşsaň-a, ýagyрниşligiňi tüteder welin... Belki, Hudaý... Gyýw, araky telpek alşyň ýaly bolaýmasyn. Eşidýaňmi?

Emma Annaly ony eşitmedi. Ol eýýäm maşynyny otlapdy. Maşynynyň bolsa gep-üýn alyşdyрмаýan erbet sesi bardy.

- Bi bir söwda-da oňaranok iliňki ýaly – diýip, Annaly ugransoň, aýaly Bossan zeýrenip, mellegiň törüne ýöneldi. Ol ýerde sähel eglenip, öýe girdi-de, ýorgangala sümüldi.

* * *

Annaly maşynyny bazaryň sesýetim golaýynda goýdy-da, emelsizlik bilen salnan agyllaryň daşynda köwejekledi. Aýlanyp-aýlanyp, ahyry daňdanyň çigreginden ätiýäç edip: “Ýa, walla, alagaraňkyda-da bir söwda bormy?” diýdi-de, hababaýlap, maşynyň içine girdi. Girdi-de, urdy ukyny.

Bir zamanlar gözünü açyp görse, ýüzünü sakgal-murta basdyran bir kişi maşynyň aýnasyny kakyp dur.

- O-ow, ýaşşuly, waleýkimessalam, kireý edýäňmi?

- Sagat näçe bold-aý? – diýip, Annaly gözünü owkalady.

- Sagad-a dokuzdan işleýä welin, bi Peşanala taşlabilmezmiň? Birki sany goýun aldyk-da...

- E-eý, men goýun almal-a, goýun. Baý-bo-ow, il eýýäm söwdasyny edip bolan ýaly-la.

Annaly alňasady. Pully düwünçegini goltugyna gysdyrды. Aljyrajak boldy. Ylgaşlap, mal bazarynyň bir çetinden girdi. Giren dessine-de köşeşdi.

“Ýa-he-eý, bazar ýaňy başlanypdyr-a. Goýundan kän zat ýok.”

Ol köw-söw edip uzak aýlanmady.

- Haý, janawar-eý. Gör, bulary. Mal dagyn dälir – diýip, goýunly agylyň agzynda duran gaba telpekli ýaşulynyň ýanynda aýak çekdi.

- Ýaşuly, goýun näden?

- Goýunmy? Goýun, inim, şu diýip belli birini görkezmeň, bahasyny aýdyp bolmaz.

Annaly balagyny çermäp, agyla girdi. “Ine, şü. Aýt şuň bahasyny” diýip bir işsegi tutup görkezdi.

Ýaşuly goýnuň bahasyny aýtmaga howlukmady. “Aý, inim, malyň-a gowsuny tutduň. Bolsa-da, tangyr ekeniň. Meň mallaryma tangyrlyk nämä gerek? Besbellidir-le. Elin mal şeýle bolýa-da. Guzulygyndan özüm idetdim muny...” diýen ýaly sözleri aýdyp, Annalyny agylyň içinde birki minut saklady. Iň soňunda-da goýnuň bahasyny aýdyp: “Al eliňi bäräk, inim! Armany galan dälär indi şu söwdaň” diýdi. Annaly iň bolmanda söwdaň hatyrasyna-da çekeleşmezden-zat etmezden oňa elini berdi. Şeýdibem söwda etdiler.

Puluny sanap alanson, ýaşuly bir gulaç çemesi işilen ýüp bilen goýny güýlup berdi-de:

- Al, ana, göter, nesip etsin - diýdi.

Annaly goýny göterip, maşynyna ýöneldi. Ol guş bazarynyň gabadyndan geçip barýarka täsin bir zada nazary kaklyşdy. Adaty däl, kiçijik bir towuk bilen horazy bazara çykarypdyrlar. Olaryň aşa owadanlygy Annalynyň garagyny gapdy. Ol goýnuny elinden düşürmän:

- Bi nähili towug-aý? – diýip sorady.

- Bimi? Aý, biýem towugyň bir görnüşi-dä. Impirtni towuk. Hyýalyň bolsa gel – diýip, towugyň eýesi aýtdy. Ol ýaş oglan eken.

- Näçe diýýän?.. Bahasyny soran bolýan welin, şu wagt-a arta-süýşe pulam ýok.

Towugyň eýesi ýeser eken.

- Eliňdäki goýny näçä aldyň? Juda alarman bolsaň, şo goýnuň bilen çalşyp goýbäris - diýip, ol tüýs Annalyň edäýjek söwdasyny tekliptdi.

- Horazy bilen bilemi?

- Hawa-la.

- Başa-başmy?

- Başa-baş!

- Bäh! – diýip, Annaly kürtdürdi.

Olaryň daşy eýýäm adamdan doludy.

- Ýaman oňat söwda boldy. Ur eli! – diýişip, olar gygyryşdylar.

- Dawaý, ur eli! – diýip, Annaly hem süründi.

Ýaş oglan töwekgel eken.

-“Il oňlasa, atyňy soý” diýipdirler. Al, nesip etsin!

Annaly muňa az begenmedi. Söwdany şowly hasap etdi. ”Be-eý, walla, bi towuklary alsam aldym welin, bylara iými-zady nähili bermelikä? Nämajik çokýaka bular? Ýaňy soramak kellä gelmändir” diýip, ol ýolda gelýärkä iňkise gitdi. Soňam: “Özi towuk bolsa, däne-päne çokýandyr-da. Ýak, walla, menem...” diýip, özüne teselli berdi.

Uzak bir ýerlerden Annalynyň maşynynyň sesi eşdilende iki sany tokarja gyzjagaz ylgaşyp köçä çykdy. Maşyny görenlerindenem:

- Kakam goýun getirýä. Kakga mäge etirýä – diýip, aldygyna gygyryşdylar.

Bossan ärini ýylgyryp garşy aldy. Annaly maşyndan düşen dessine:

- Bossan diýýän-ä, ýak, walla, bu gün-ä ýaman birhili söwda bold-aý. Birhili-birhili boldy-da, men-ä towuk aldym oturyberdim – diýdi.

- O nähili towuk?

- Towuk-da. Horazly towuk. Impirtni, kiçijik, owadanja... Bolmasa goýny indiki aýlykda nemederis-dä.

Annaly maşynynyň багаžnigini açyp, towukdyr horazy aýalyna görkezdi...

Ondan soňky bolan zatlar hemmelere-de düşnüklidir. Annaly-ha gyzlaryny ýanyna alyp, agşama çenli towugyna hem horazyna ketek ýasamak bilen meşgul boldy. Aýaly Bossan bolsa uzakly gününü hüňürdäp hem zeýrenip geçirdi.

Agşam ýatjak bolanlarynda Bossan ärini ýanyndan kowdy.

- Bar şo towuklaň bilen ýatyber. Şolar heleý bolar saňa. Tur, meň ýanymda bir ýatma – diýdi.

Annaly aýalynyň diýenini etmän-de biljekdi. Ýöne ertire çenli iňirdi eşidip ýatmaly bolmagy mümkindi. Ol hopugyp ýerinden turdy. “Bi indi uklaýmasa, ýanyna gelip bolmaz” diýip oýlandy. Gapydan çykyp barýarka aýaly Bossan oňa ýene bir zat diýdi:

- Hamana, meň ejeme aýat okatjak bolýansyň... Utananogam.

Annaly towuk keteginiň ýanyna bardy-da, çommalyp oturdy. Bu jelegaýlarda bular ýaly täsin guşuň başga bir kişide ýokdugy ýadyna düşüp, bu söwdasyndan kanagat tapdy. “Bularyň özi ýumruk ýalyjak. Ýumurtgasy dagyn nähilikä? Jüýjejikler-ä hasam kiçidir. Men munuň ýumurtgasyňy ýygnaýyn-

da, jüýje çykardaýyn, köpeldeýin. Bossan-a göwnemez welin, zeledi ýok” diýip ol pikir etdi. Daşky çyranyň yşygyna çala saýgardýan bu delje towuga hem horaza seredip, ýylgyrdy.

Aýaly Bossan mahaly bilen uklamady. Ol Annala teý düşüniş bilmeýärdi.

Fewral, 1996. Mary.

ITI ATSAŇAM BOR...

Hekaya

- U-u-uwu, o-u-uwu...

Ana, ene uwlady. Özem bu gezekki öňki agşamkyň dagyn çaky däl. Her gezekki uwwuldysyna obaň o çetinde ýaşayanlaryň ini tkenekläp gidýändir. Ile betnam etjek biý-ä.

- Wah, meýitjagaşy ýanmyş, meýitjagaşy ýanan. Çagasyzlygymyzy az görýämikä bi ýerýuwdan? Uwwullyň başyňy iýsin seň!

Gargynjyrap ýatyşyna Amangül ärine ýüzlendi:

- İkimiziň başymyza ýetjek şüdü, ine, görersiň... Gyýw, saňa diýýän ukladyňmy eýýäm?... Ertir ataň tüpeňine ok salyp ber, şu iti özümjik güm edeýin.

Aýalynyň ite tüpeň çenäp durşy göz öňüne geldimi, nämemi, Çerkez pyňkryp göýberdi.

- Näme gülyň? Bówregiň bökýändir seň. Gülüber, gülüber, gözüň nämäni görýär entek.

- İti tüpeňläp, ile gülki boljak-da?

- Bir itiň hötdesinden gelip bilmän ýatyşyňa janym ýanýa.

- O-u-uwu...

Bu gezek Çerkez takat edip bilmedi. Äpişgäni açyp, boýnuny uzatdy-da:

- Boýnak, Boýnak, häk seňem bir... - diýip sögünen boldy.

Çerkez ýorgana sümülen badyna Boýnak ýene uwlady. Bir gysym bolup ýatan Amangul gorsandy.

- Böýnek, Böýnek – diýibem äriň agzyna öýküdi. – Eneň pahyr dogry aýdýan ekeni-le, erkek adam ýok indi. Hakyky erkekler geçen uruşda gyrlyp gutarypdyr.

Elgaraz, şol gijäniň ukysy harama döndi. Ertesi ir bilen Çerkez Boýnagýň boýnuna ýüp salyp durka Şammy kel geldi.

- Goňşy, salawma... Ony nätjek bolýaň? It urşa äkitjekmi?

- Hawa-aýt, häzir guma äkidip, özüň uruşjak şun bilen. Bu töwerekde taý gelýän ýok şuna.

- Ýo-o, dogrudanam, çynym bilen sorayan.

- It uruş bom-aý şumadam bir. Äkidip zyňyp geljek, uwlaýa.

- Durag-eý sen. Uwlatmajak bolsaň, idi-yssywat etmeli myňa. Seň işigiňde it bolsa, şir-peleşem uwar. Ýalagam-a ýok myň öz adyna.

- Äý, how, inim, seňki artykmaç degýä maňa. Şoňňaly nebsiň agyrýan bolsa, alay seň şuny. Zadyň gerekä özem, mugt berjek saňa.

- Aslynda eýgerjek bolsaň, saklamaly-da bi janaweri. Nämetjek beýdip horlap.

- Al diýild-ä, how, saňa. Al, oňarýan bolsaň.

- Bolman näme, alarnam.

Şammy kel Boýnagy süýräp alyp gitdi. Eltibem towuk keteginiň agzynda daňdy. Çagalarynyň günortanky iýmeli naharyny bir jama guýup, oňünde goýdy. Boýnak mundanam ýüz öwürdi. Şammy kel ýüzüni -gözüni gamaşdyrdy.

- Il çagasyna berenok myňňaly nahary... Äý, aýgansoň-a iýersiň-dä - diýibem samyrdady.

Günortanlyk Şammy kel towuk keteginiň agzynda – Boýnagy daňan ýerinde - ýaňy dil biten oglunyň ite berilen nahary iýiň oturandygyny gördi. Gördem:

– Eý, Myrry, nämetýäň o taýda. Tur, görünme gözüme – diýip gygyrdam.

- Çoýba iýýän...

- Hany Boýnak, Boýnak nirde?

- Hä-ä?

- Boýnak nirde diýýän saňa? Çerkeziň Boýnagy? Biziň Boýnagymyz?

- Bilemok...

Şammy kel Çerkezlere baranda işikde Boýnagyň ýatandygyny gördi.

- Çerkez, eý, Çerkez!

- How! - Çerkez äpişgeden kellesini çykardy. – Ýene näme tapdyň?

- Itiňem özüň ýaly durag-eý, sen. “Mal eýesine çekmese, şumluk” diýýä. Men-ä oňa gyzgynjak nahar berýän, täzeje towuk çorba, olam gaçyp gaýdýa.

- Özüň getiren bolaýma, heleýiň bilen oňuşman.

- Hemme kişini özüň bilen deňeme, how. Heleýinden gorkýan ýok bärde.

- Haý, näbileýin, seň o kel kellände pikir kân.

- Getirjek bolsam, ömür äkiderinmi?! Mugt bereýin diýeniňdenem-ä bildim ibaly däldigini.

Çerkez sesini çykaryp bilmedi. Egnini gysdy. Öýlänler Amangülüň iňirdisine çydamanam Boýnagy yzyna düşürip alyp gitdi. Obadan ep-esli uzaklykda, gumuň içinde taşlap gaýtdy. Öýüne gelip dyzyny epeni hem şoldy welin:

- Gyýw, oglan bi ýerýuwdan-a, ine, yzýanyň bilen geldi. Öldürmeseň dymmarsyň myndan – diýip, daşardan Amangül gygyrdy.

Çerkez äpişgeden boýnuny uzatdy.

Dogrudanam gelipdir. Guýrugyny bulan bolup dur. Amangül dogry aýdýa. Öldürmeli, ýogsa, mundan dynma ýok.

Çerkez uzyn ýüp aldy-da, bir ujuny Boýnagyň boýuna saldy, beýleki ujunam welosipediniň yzyna berkitdi. Atasyndan galan köneje ýekenil tüpeňi alybam iňrik mazaly garalansoň, ýeňsesini tüňňerdip obadan çykyp gitdi. Asfalt ýol bilen ep-esli ýöränden soň gumaksy ýola düşdi. Ýol bolup, ýolam däl, ýoda meňzeş bir zat özi. Ýöredi, ýöredi. Kân ýöredi. Ahyry ýoluň bir ýerinde saklandy. Welosipedini ýoluň

gyrasynda goýup, Boýnagy südenekledip ugrady. Garşydaky alaňdan aşyp, iti daňar ýaly agaç-ugaç, çerkez-çeti diýen ýaly bir zat gözledi. Gözüne degerli zat ilmänsoň, ýene iki alaň dagyn aşdy. Pese düşen ýerinde bir garry ak sazak bar ekeni. Boýnagyň boýnundaky ýüpüni şol sazagyň bir goluna mäkäm daňyp:

- Ýa, walla! Çilim galypdyr-a. Uruşdan öň bir çilimlesek kem däl-di-dä. Aý, bor-da – diýdi. Onsoň tüpeňini eline alyp:

- Bir ok bilen aldyrmyka? Aldyrmasa, ýene bir ok bererin, esasy zat, elim sandyramasa bolýa – diýip hümrüdedi. Ynha, indi tüpeňe ok sürüp, atybermeli. Aý-a görmenok, it atmak üçin Aý hökman däl. Boýnagyň suduy görünse bolýar.

- Eý, welsepit tapdym-eý, täzeje özem.

Ýol tarapdan eşidilen oğlan sesi Çerkezi bir sekundlyk doňňara daş edip goýdy. Ol tüpeňini taşlady-da:

- Goý-eý, meň welsepidim ol, goý – diýip ylgady. Oglanlar gelýä-de-gelýä bolşup, şakyrdyklaşyp gaçdylar. Çerkez welosipedini goýan ýerine geldi. Ýok, alyp gidipdirler. Ol oğlanlaryň yzyndan ylgady.

-Goý-eý, welsepidimi. Degjekgä, goý-da gidiber şo taýda... Eý-ý, size diýýän...

Ol köwşüni çykaryp gaýtadan bat aldy. Esli ylgady. Oglanlaryň yzyndan ýetip bilmejegini bilibem:

-Ýeri, haýsy bir ýoldan tapan zadyňy alyp gitjek eýesiz diýip. Nirden çyk-d-aý bular?! Bi gumuň içinde näm işläp ýörler, Alla bilsin!.. Men muny ýöne goýman, ertir ugruna çykarynam, bellisini ederinem...

Häk siziñem bir... - diýip, erbet-erbet sögünip yzyna dolandy. Haşlap gelişine ýolugra köwşüni gözledi. Garaňkyda köwüş ilýämi gözüňe?! Tapmady.

- Ýiten şo köwüş bolsun. Baribir ol könelpdi. Tazesini aljak bolup ýördüm onsuzam. Ol hiç-le. Atam pahyrdan galan ýekenili tapsam bolýar. Onam ýitiräýsem-ä Amangül üçin iğenç obýekti bolýan. Be-e!

Çerkez, ine, şu ýerde ýalňyşlyk goýberdi, şol ýerden gabatlap, guma siňdi. Ol köwşünden geçipdi. Welosipedindenem tamasyny üzüpdi. Indi diňe tüpeňi tapmalydy.

“Şol daýaw ak sazagy tapsam - Boýnagy tapdygym. Boýnagy tapsamam - tüpeňimi. Be-eý, walla!”

Ol içini hümledig ýörşüne daş-töweregine garanjaklaýardy. Barybir gözüne hiç zat ilmeýärdi.

“Ýeri, ala-böle bi gijäň Aýsyzlygy näme diýsene. Hemişeler Aý diýeniň dagyn arabaň tigrçeği ýaly bolar durardy. Häý, dogman geçen!”

Uzaklardan bir ýerlerden möjekleriňmi, şagallaryňmy, kim bilýä, uwlaýan sesi eşidildi. Şundan soň ol gorkup ugrady.

“Şagallara şam bolmakam gideýin bärden. Äý, tüpeňem jähenneme gitsin-laý. Ertir gündizlikde gelip taparyn. Gideýin diýýän welin, uly ýolam-a ýitirdim. Haý, gününe ýanaýynyň Çerkezi”.

Ol hakykatdanam azaşypdy. Diňe azaşmak hem däl, haýsy tarapa nämüçin barýandygyny bilenokdy.

“Häk, şu Boýnagy tapaýsam-a... Uly ýoly taparmyka? Itler ökde bolýa şular ýaly ýerde. Gelen ýoluny derrew tapýarlar”.

Ol gaty sesi bilen itiniň adyny tutup gygyrdy.

- Boýnak, Boýna-ak!

Gaty uzak bolmadyk bir ýerden Boýnagyn uwlama gatşykly çyňsaýan sesi geldi.

“Aý, şü-ýä diýseň-diýmeseň Boýnak. Hä, uwwullyňa döneýin-ä. Ýa, Alla!”

Ol ses çykan tarapa yöneldi. Bir alaňdan aşdy welin, hakyt Boýnak dur. Özem guýrugyny bulaýlap Çerkeze ýalynjaňlyk edýär. Ak sazagam görünýä. Ine-de, ýekenil tüpeň. Ol tüpeňi goltugyna gysdyrды-da, itiniň boýnundaky ýüpüni çözdі. Şoňa mähetdel it Çerkeze gysyldy.

“Gorkandyr biýem. Hmm... Bu gorkunç ýerde galan özüň bolma”.

Boýnak hakykatdan hem gelen ýoluna belet, ol ýüzüni oba tutup senkildäp ugrady. Çerkezem onuň yzyna eýerdi. Asphalt ýola ýetensoňlar garşydan motor sesi eşidildi. Çerkez aýak çekip, tüpeňine söýendi. Az salymdan ýiti çyranyň şöhlesi onuň gözünü gamaşdyrды. Motor hol beýleräkde saklandy.

- He-eý, kim-eý sen? – diýip, motorly gelen gygyryp sorady.

“Şammy kel ýaly-la, how, bi”.

- Eý, Çerkez, senm-eý bi? Şumat tutuş goňşygolam seni gözläp ýör. Heleýiňem aglap otыр öldürendirler diýip.

“Şol, Şammy kel, meni gözläp gelipdir. Nä inňemi men ýitäýer ýaly. Hmm...”

Motoryň çyrasynyň ýagtysyna tüpeňiň nili ýaldyrap gitgi.

- Ýygn-eý, tüpeňiňi, Çerkez!

Çerkez tüpeňe ok sürüp, iki ädim gaýra çekildi.

- Tüpeň bilen oýun etmeý, Çerkez! Tanamadyňmy meni. Men Şam...

- Gümp...

Boýnak sessiz-üýnsüz bagryny ere berdi. “Daňman atsaňam boljak eken” diýip Çerkez pikir etdi.

- Nämetdiň-eý ony? Ýygnasan-aý tüpeňiňi! – diýip, aňyrdan Şammy kel gygyrды.

- Atdym, how, inim, atdym, görmediňmi ýaňy?!

- Nämüçin?

- Amangül ikimiziň ölümimizi dileýä, uwlaýa, düşündiňmi?

Şammy kel düşünmedi.

Aprél, 1991. Aşgabat.

HAJATHANA

Hekäýa

Kemman agsaklaň hajathanasynyň ýerini ütgetmeli! Çünki mellegiň aýagujunda gurlan bu hajathananyň çukuryňyň soňky gezek gazylanyna oýun-oýunluk bilen üç ýyl bolupdyr. Şu üç ýylyn içinde-de munuň çukury tas düzleniberipdir. Düzlenmez ýalam däl, dogrusy. Kemman agsaklar, tüweleme, on bir baş maşgala. Olaryň ikisi üçin gyssanan ýerleri hajathana.

Hajatyny mellegiň aýagujynda bitirýänlerem dokuz. Olaryňam birinden başgasy günde orta hasapdan iki gezek şu hajathananyň gapysyny açyp, ýapýar. Şundan

çen tutsañ-a, ini, uzynlygy, çuňlугy bir gulaç çemesi çukuryň düzlenmegi üçin üç ýyl gaty kän bir möhledem däl. Galyberse-de, hojalyk bi. Myhman bolýa. Mediwan bolýa. Sawçy gelyä, habarçy gidýä. Toý diýdi. Tomgy diýdi. Bi öýe şenbaşa it ýylgyrşyny edip, humarbazarlaryňam gelibermesi bar. Geldiklerem gözleri hajathanada. Ýene-de hajathanany zor görmeli, ysyny çykarsa-da, sesini çykarman otыр.

Hajathananyň ýerini üýtgetmäge bir çen bolandygyny ilki aňşyranam Kemman agsagyň özi. Şundan soň ol bir hepde gowrak dagyn içini hümledigizdi. Ýene bir hepdänem sähetli güne garaşýan ýaly, bu işiň başyna barman geçirdi. Soň bir gün Kemman agsak gara daňdan böküp ýerinden turdy-da, ýalpyldap duran kepjesini eline aldy. Bular ýaly işde iki gulakly, uzyn saply, daýaw piliň däl-de, şular ýaly kiçijik, ýeňil hem ykjam kepjaniň oňalydygyny Kemman agsak senden-menden gowy bilýär. Şu hajathananyň çukuryny oňem telim öwre täzeläninden bolsa-da, ahmal.

Kemman agsak täze çukury hajathananyň göni üç ädim ileri ýüzünden gazyp başlady. Ýer ýumşakdy. Bir gulaç çemesi çuňlугy emgenmän işläninde-de bir sagada ýetirmän gazyp boljakdy. Kemman agsak sähel salymda bir gezlik çukuryň gumuny gyra çykardy.

Tomsuna adamlaryň ukusy gysgalýar. Daşarda, tapçanyň üstünde ýatýanlaryňk-a baýaky.

Kemman agsagyň ortanjy ogly Nöker ir oýandy. Oýanan dessine-de ýerinden galman, başujynda ýatan çilimden birini otlandy. Ejesiniň girende, çykanda geýýän, köne şypbygyny aýagyna gowaldaň ildiribem,

hajathana garşy ugrady. Mellegi deň ikä bölýän çilden haýal ýöräp gelýärkä ol kirpiklerine ýelmeşen çylpyklary aýyrmak üçin gözlerini owkalanda kakasynyň bir işlere mübtela bolup duranyny gördi.

Kemman agsak ondan bihabar.

- Bä-ä, kaka, sen-äraý, deň bilen bir iş-ä goparjak bolýaň-aý... - diýip, ol has golaýa gelensoň, ernindäki çilimini ýogyn-ýogyn sorup, kakasyňa habar gatdy.

Kemman agsak dikelip bir durdy-da, bary-ýogy bir agyz:

- Tuwalet gazýan – diýdi.

Nöker kakasynyň işine seredip, biraz duransoň, gözüni çukuryň guşluk tarapyndaky bir nokadyna dikip, şeý diýdi:

- Maladis-aý! Biziň-ä kellämize-de gelmändir-aý şo.

- Siziňkä gelmese, meňkä geldi - diýip, Kemman agsak çukury bilen boldy.

Nöker howlukmaç hajathana girdi.

Kemman agsak has-has edip, kepjesini işledýärdi.

Soň “jy-ýy-yk” edip, hajathananyň gapysy açyldy. Nöker çykandan soňam açylyşy ýaly, “jy-ýy-yk” edip ýapyldy.

- Hm, tuwalet gazýan diýdiň-ow – diýip, Nöker kakasynyň golaýyragynda çommalyp oturdy.

- Hawwa, tuwalet gazýan – diýip, Kemman agsak gaýtalady.

- Tuwaledem, opçim, gerek zat.

- Ýogsa näme?! Tuwaletsiz bolmaz-a.

- Hawwa. Bolmaz... Bäh, şü gadym türkmenler tuwaletsiz-zatsyz nädip ýaşadylarka? Haýran galaýmaly!

- O döwürler obaň çetine çykar ekenler. Ot-çöpüň arasynda, adam-gara ýok ýerde.

- O-da aňsad-a bolan dälidir, her gezek çete çykjak bolsaň. Donuň syýny basyp, бүkgүлдäp oturmalydyr. Gözüňem töwereginde. Aý, it durmuşy-laý... Şu tuwaledi oýlap tapan adamyň kellesi nähilikä?.. Gaty üýtgeşikdir.

- Ähtimaldyr, bolup biler.

- Suwa düşer ýaly hammam bolmandyr. Ýa o döwürler suwa düşülmedimikä? Türkmen indi-indi adam boljak bolýar.

Nöker süzgüjine çenli çeken çilimini ejesiniň köne şypbygy bilen öçürdi.

- Bäh, Bäh! – diýip, ol biraz dymyp oturansoň, boýnuny süýndürip-süýndürip, esli gummy daşyna oklanan çukuryň içine ýiti-ýiti seretdi. – Urşa gatnaşanyň bildirip dur-aý, kaka!

Kemman agsak düşünmedi. Başyny galdyryp:

- Hä? – diýdi.

- Aý, akop gazan adamyň nemesi-dä.

- Aý, ondan dälidir-le.

- Bildiräýýä, how, kaka!

- Ony diýseň, senem-ä gullukda akop gazyp gören bolmaly.

Nöker mölerildi.

- Ilki baraýan wagtlammyz-a birazajyk gazyp görüpdik. Soň-a gazdyrdyk.

- Birazajyk gazanam bolsaň, bildirmelidir öz-ä.

- Aý, onsoňam-ow, kaka, gullugyň akoby gullugyňky bolaýýa, how.

- Tapawudy näme? Hemmesem bir akopdyr-da. Urşuňkam edil gullugyňky ýaly.

- Urşuňky hakyky-da.

- Uruşda çynyň bilen gazýaň diýjek bolýaňmy?

- Hawwa.

- Hä-ä, ol-a şeýledir – diýip, Kemman agsak tassyklady. – Hakyky akoplar uruşda gazylýa. Gullukdaky häki bir öwrenmek üçin-dä. Ýöne tuwalet gazmak üçin üýtgeşik bir neme gerekgämikä diýýän men-ä.

Nöker kakasynyň soňky diýenlerine pisint etmedi. Ýerinden turdy.

Gerindi. Soň:

- Hany, şo kepjäňi maňa-da ber, kaka! Menem gazyp göreýin – diýip, kakasynyň üstüne abandy.

- Gazyp görseň, gazyp göräý – diýip, Kemman agsak kepjesini Nökeriň eline tutdurdy.

- Kör abraý bolup bilmezmikäk?!

Şuny diýip, Nöker syrtardy.

- Hany, bakaly!

Kemman agsak iki ädim çete çekilip, gyýma balagynyň jübüsinden kädisini çykardy. Düýbüne pitikledi. Nas atdy.

Nöker kepjäň gumhanasyna çenli dolduryp, çukuryň daşyna gum çykarmaga durdy.

Kemman agsak orta boýly adamyň guşaklygyndan aşagy ýalyrak ýerini gazypdy. Emma munuň özi ýeterlik däldi. Kemman agsagyň pikiriçe, ýene bolmanda birki gez aşak çümmelidi. Giňiräk, çuňurak bolmalydy. Garaz, çukury çuňaltmak üçin indi onuň içine girmelidi. Bu bolsa işi görnegin kynlaşdyrýardy.

Nöker jalbarynyň gonjuny çermäp, çukuryň içine girdi.

Kemman agsak kesä bakyp, dodaklaryny münküldedýärdi. Nasyň keýpini görýärdi.

- Häk, Şammyň ekiskywatyry bolaýsa! Göni bir mintda bellisini edýä şuňňaly tuwalediň – diýip, Nöker bolsady ekdi.

Kemman agsak sesini çykarmady.

Dört-baş gezek sessiz-üýnsüz eglip galansoň, Nöker:

- Tuwalet gazýan ýeriň dagyn näteňed-aý, kaka?! – diýdi.

Kemman agsak dodaklaryny berk ýumup oturyşyna gözi bilen ogluna sorag berdi: “Düşünmedim?”

Nöker gaýtalady.

- Tuwalet gazýan ýeriň näteňet diýýäň?!

- Hä? – diýip, Kemman agsak nasyny tüýkürdi. – Näm boldy?

- Aňkap dur-a myň ysy – diýip, Nöker hajathana ümledi.

- Aňkasa nätjek?

- Ho-o towukketegiň ýanyndan gazaýmaly.

- Gaýtyb-a şu taýy oňat.

- Tuwalediň ysyndan durar ýaly däl-ä by taýy.

- Şuwadam bir pille.

- Aý, indi ýerimizi üýtgedip ýörmäli. Ýene bir az gaz! Onsoň-a bolaram-la.

- Özüň ys bilmäňsoň, nemedýän dälşiň.

Ýene biraz eglip-galansoň, Nöker!

- Arasynda dynjyny alaymasaň şüý-ä biliňem uçurjag-ow, kaka! – diýdi.

- Guşagyň yokdur.

- Şo-da. Guşagym ýok-da.

- Guşagyň bolsa, hiç zadam etmez.

- On-a bilýän-le.

Nöker dikeldi, has-has edip demini aldy.

- Băň, gadym türkmenler guýyny nädip gazdylarka?

Pil bilen-ä gazan däldirler. Bir emel eden bolaýmasalar.

O zamanda traktoram-a ýok. Guýyň çuňlugy näçe metr bardyr öýdýäň?.. Ýadadýar-aý, biý-ä. Bolmazm-aý indi?

Kemman agsak gözünüň gytagy bilen ogluny synlady-da:

- Eýýäm ýadadyňmy? – diýdi.

- Eýýäm bom-aý? Diýip goýberiberýäň-aý, kaka! Ýaman çalt ýadadýa, how, bi.

- Ýene bir depik alsaň-a, bolaýmagam mümkin.

Nöker kepjäni işledip ugrady.

- Özem-aý, kaka, myny ýaman giň edipsiň-aý. Howuz ýaly, how, bi - diýip, ol birhaýukdan dikelip, dynjyny alyp durka aýtdy.

- Gowu-da giň bolsa.

- Nämesi gowy?

- Göwnejaý bolýa-da. Hem uzaga gidýä.

- Dar bolsa nä? Göwnejaý dämi?

- Aý, oglum, edeniňe görä giňiräk, ulurak etseň diýýän-dä. Şeýtseň, siňek-piňegem bolmazak bolýa-da.

Nöker sesini çykarmady. Haşlap demini aldy.

- Hany bir göreýin men, bolar ýaly dämi? – diýip, Kemman agsak Nökeriň üstüne abandy. - Öz-ä alyberipsiň... Nöker jan, oglum, o taýyny daraltma, al! Ine, bi ýüzünde.

Kemman agsak çukuryň beýleki tarapyna aýlandy.

- Nöker jan, ana, ho ýerinem al! Neme ýaly bolup durmasyn! – Şuny diýende onuň agsak aýagynyň aşagy opurylyp, esli gum Nökeriň üstüne, ýakasyna döküldi.

Nöker kakasyna ýowuz garap:

- Haýwandan tapawudyň ýog-aý, kaka, nädýäň-aý?! – diýdi.

Kemman agsak ilki sesini çykarmady. Diňe birazdan yza çekilip, şeý diýdi:

- Nöker jan, bar sen ýuwun-da, çaýyňy iç, ogul! Galanyny özüm gazaryn.

- Ýo-o, indi kân zat ýok-laý.

- Hany kepjäni ber. Ikibaşdan özüm girmeli boljak.

Nöker çukurdan çykyp, kepjäni kakasyna uzatdy. Ýüzüni birhili edip çilim otlandy. Ajy tüssäni içine çuňňur-çuňňur sorup, hajathanany synlady. Bokurdagyny arçap:

- Kaka! - diýdi.

- How!

- Tuwalediň özünem-ä täzelemeli bolupdyr, kaka!

- Hä-ä, tuwalediň özünem täzelemeli. Oňat ýatladyň şuny – diýip, Kemman agsak guşagyny çekdirip durka aýtdy.

- Şu gezek nemetseg-ä hasam oňat bordy.

- Hany, men şu çukury bir birýaňalak edeyin. Onsoň görübiris.

- Ähä!

Kemman agsak kepjesini alyp, çukura girdi. Nökerem ýeňsesini gaşap, işige yöneldi.

15-nji dekabır, 1993-nji ýyl, Aşgabat.

KAKAMA GITME DIÝJEK

Hekaya

Men erkek adamyň güňleç sesine ukudan oýandym.

- Saklajak bolup, nähak azara galýaň. Men gitmeli. Bu ýerde galyp biljek däl. Düşünýääm, galyp biljek däl!

Bu kakamyň sesidi. Diýmek, ol gelipdir.

- Nirä gitjek? Nämüçin gitjek? Geleniňem-ä şu wagt – diýip, ejem aglamjyrady.

Kakam öňňin ir bilen öýden çykyp gidipdi. Iki günläp ejem ikimiz daş işige çykyp, onuň ýoluna garadyk. Ynha, indem gelipdir-de, çaky, ýene bir ýere gitjek bolýar.

- Adamyň azarynyň ýetmejek ýerine gitjek. Hemişelik gitjek. İşlejek. Dynç aljak – diýdi-de, kakam äpişgäniň öňüne baryp, perdäni syrды.

Asmanyň ýüzünden galkyjaklap barýan Aýyň şöhesi jaýyň içini, esasanam ejem bilen kakamyň duran ýerini oňat ýagtyltdy. Ejem ýatys köýneginde sary-sadylla bolup durdy. Hortaň eginleriniň, elleriniň, aýaklarynyň, бүтин endamynyň galpyldysy onuň aljyraňňylygyny mese-mälim edýärdi. Kakam, kesesinden seredeninde, biparh görünyän-de bolsa, häzir aladalydy. Hereketleri haýal, garaýşy sowukdy.

Egninde şol öňki gök penjegi bardy. Şu wagt penjegiň tämiz dældigini men açyk görmesem-de, bilýärin.

Ejem burnuny çekip, ýalbarmaga durdy.

- Bārem dynç almazça ýer dāl-ä. Işläber şu taýda. Hiç kimiň azary ýetmez. Men seniň rahatlygyňy goraryn. Eşidýäňmi?

Kakam gödek jogap berdi. Onuň sesinde ýadawlyk, argynlyk bardy.

- Sen ilki özüňi oňar. Men özüme goraga mätäç bolmadyk rahatlyk tapynaryn. Umuman, men bu ýerde galyp biljek dāl, gitjek... Hany, süýş beýläk. Maňa garaňky berme.

Ejem äpişgäniň öňünden aýrylan dessine ol Aýyň ýagtysyna çünkde üýşüp duran kitapdyr kagyzlaryny dörüşdirip ugrady.

Öýde bolýan mahallary kakam uzakly gün başyny galdyrman kitaplaryna seredýärdi, ýapyrylyp bir zatlar ýazýardy. Käteler ýazýan zatlaryny çyzyşdyryp, ýyrtyşdyryp, kellesini tutup oturýardy. Şonda ejem oňa golaý barmazdy. Maňa-da ondan daşrak dur diýerdi. Kakamyň işleri ugruna dāl bolarly. Ol hemişe diýen ýaly keýpsizdi. Ýüzi tutykdy. Maňa hoşamaý bolsa-da, ejem bilen yzgytsyz gürleşerdi. Häzir ol öňki bolşundan az-kem sypaýy, mylaýym, ýumşak.

- Onda bizem özüň bilen alyp git. Sen bolmasaň, biziň bu ýerde nä körümüz bar?! – diýip ejem aýtdy.

Kakam kagyzlaryndan başyny galdyryp:

- Ýok, siz bärde galarsyňyz. Meniň ýanymda işiňiz ýok – diýdi. Soň ejemiň ýüzüne seredip, başardygyndan asuda gepledi. – Men golaýda bir zada akyl ýetirdim. Bu ýagdaýda, bu ýerde hiç zat başa

barmajak eken. Tenha özüm ilden çete çykmasam, hiç hili gala alyp bolmajagyny bildim. Indi ähli zatdan geçmesem, özüme dözmesem, uzak bir näbelli ýere gitmesem bolmady. Men giderin. Ähtimal, bir gün yzyma-da gaýdyp gelerin. Sen haçanam bolsa bir mahal meniň dolanyp gelmegimi dile! Şu sözleri aýtmagyň maňa nähili kyn düşýändigini bilýärmiň?

- Bizi beýdip taşlama. Gowusy, öldürip git!

- Sizi öldürip, nä sizde köýüp ýatan arym barmy?

- Onda nämüçin beýdýäň? Biz saňa näme erbetlik etdik? Bizi taşlap gitme. Biziň bagtymyzy ýatyrma – diýip, ejem çöküne düşüp, aglady.

- Nädeýin? Başga alaç ýok! – diýip, kakam jogap berdi.

- Onda men özümi öldürjek.

- Ol öz işiň – diýip, kakam şol öňki biperwaý äheňi bilen gürlledi. – Ýöne seň ýeriňe men bolsam-a beýtmezdim. Özüňi öldürer ýaly bu ýerde üýtgeşik zat ýok. Men gidýän. Sizem galarsyňyz, mensiz ýaşarsyňyz.

- Sensiz-ä ýaşamarys. Eýsem, nädip ýaşaly, ä? Suw bolmasa, balyk ýaşamaz-a.

Kakam pikirlenmän jogap berdi öýdýän. Kagyzlaryna gümra bolup durşuna bir agyz:

- Ýaşar – diýdi.

- Nädip ýaşar, ä? Düşündir-dä, nädip? – diýip, ejem janyýangynly gepledi.

- Bilýäňmi näme, keýgim, men suw däl, senem balyk däl. Sen adam çagasy. Adam çagasy dowzah odundan başga ähli zada çydam edip biler. Çyda!

- Eýsem, sen bizi nirede goýup gidýändirin öýdýäň?
Dowzahda dälmi?

- Kүpür gepleme, samsyk heleý! Hudaýyň gazabyndan gork – diýip, kakam gaharlanjak boldy.

Onsoň dymdylar. Esli wagtlap kakamnyň kagyzlarynyň şygrydysyndan hem ejemiň sojaýan sesinden başga hiç zat eşdilmedi. Daşarda-da ümsümlikden başga zat ýok bolarly.

Ahyry ejem:

- Ýüregiň daşdan bolmasa, bize rehimiň insin! Biz horlanarys – diýdi.

- Siz horlugy şu gün görmeli däl. Öwrenşersiňiz.

- Gyzyňa haýpyň gelsin! Biz heläk bolarys.

Barybir kakamnyň äheňi üýtgemedi.

- Agzy açyk aç ölmez – diýip ol parahat jogap berdi.

- Ýok, men seni goýbermen. Gitmersiň. Eşidýäňmi, gitmersiň. Gitseň, razy däldirin – diýip, ejem eňräp, kakamnyň dyzyndan berk gujaklady.

Kakam kitapdyr kagyzlaryny saýlaşdyryp boldy-da, olary halta meňzeş bir zadyň içine saldy. Agzyny bogdy. Çak bilen agramyny aljak bolýan deý, ony bir elinde göterip gördi.

- Hany, gyzym bilen hoşlaşmaga maňa maý ber – diýip, ol güýç bilen diýen ýaly ejemiň elinden syppy. Onsoň meniň ýatan ýerime tarap ýöräp gaýtdy. Men jaýyň ýagty düşmeýän garaňky çüňkünde ýatyrdym. Şonda-da oýalygymy bildirmejek bolup, gözümi ýumdum. Ukuda ýatan adamnyň edişi ýaly, birsydyrgyn dem almaga başladym. Kakam sermeläp, meni tapdy. Başymy sypap, maňlaýymdan hem ýañagymdan öpdü. Şonda onuň ösgün sakgal-murty meniň ýüzümi

çokjalady. Görmesem-de, burnuny çekişinden onuň damagynyň dolup, gözýaşa boglup durandygyny bildim.

- Ýeri, bolýar. Men gideýin – diýip, birazdan kakam hoşlaşyk sözlerini aýtmaga durdy. – Sag bol. Özüň horlama. Menem idäp ýörme. Nähak köseneniň galar. Darykma, giň bol. Hudaý bardyr. Hudaýa sygyn!

Ejem sesini çykarmaýardy. Iki eli bilen ýüzüni tutup, hünibirýan aglaýardy. Kakam eglip, ony gujaklady, maňlaýyndan öpdi. Soň göwünlik berdi.

- Ynha, pullansam, size az-owlak harjlyk ibärin. Garaz, bir mydar edersiňiz. Men gitdim. Hoş!

Kakam gitdi. Ejem bolsa öýüň ortasynda çöküne düşüp, sesli aglaýardy. Men ony köşeşdirmek niýeti bilen ýerimden turup, ýanyna bardym. Ol meni gujaklap, öňküsindenem gaty aglamaga durdy. Arasynda-da şu sözleri diýdi:

- Kakaň gitdi, gyzym. Bizi taşlap, hemişelik gitdi. Ol indi gelmez. Özi gelmen diýip gitdi... Biz bir bagtygara bolduk, gyzym... Biz hossarsyz galdyk...

Men ejemiň göwnüni götermäge çalyşdym. Agysyny goýar öýdüp:

- Eje, kakama gel diýip gygyraýynmy? Gitme diýeýinmi, hä? – diýdim.

Ejem köşeşmedi. Kem-kemden güýjeýän agy sesiniň arasy bilen şu sözleri diline getirdi:

- Bar, gyzym, şeýt... Kakaňy dola, gyzym... Gel diý. Gitme diý. Bizi taşlama diý... Gygyr, gyzym!...

Onsoň ejem meni gapa garşy çalaja itip goýberdi.

Men daş işige çykyp, kakamyň giden ýerine seretdim. Anha, ol, ilerik agan Aýyň ýagtysyna

çalasudur ýegşerilip, gidip barýar. Men onuň yzyndan gaty sesim bilen töweregi ýañlandyryp:

- Kaka-a-a! – diýip gygyrdym...

Sentyabr, 1998. Mary.

ŞAHYRYŇ EJESI

Hekaýa

Sadap ejäniň ogly Ilgeldi okuwyny gutaryp, Aşgabatda işe galdy.

Sadap eje muňa az begenmedi. "Illew janam özi aşgabatly boljak" diýip, oturan-turan ýerinde agyz dolduryp gürrüň etdi. Uly-il ýalandan-çyndan: "Tüweleme! Bolubilýä. Nirede bolanda-da hor bolmasa bolýa" diýse-de, goňsusy Ogulsabyr muny kän bir unamady.

— Aşgabatda näm iş edýämiş — diýip, gaýtam ur-tut garşylykly hüjüme geçdi.

— Illew jan şahyr bolup işleýä — diýip, Sadap eje-de dylym-dylym etdi. Goňsusyny haýalçyradaryn öýtdi.

— Bärde nä şahyr bolup bolanokmyşmy?

- Elbetde, bolýan dälidir. Bolsa, galmazdy.

— Goý, gyz, goý! Heýem bir bolmazmy?! Beterem bolýa. Şahyr diýilýän jemendäň bar işi goşgy ýazmakdyr-da?

— Hawa, goşgy ýazmak. Illew janam goşgy ýazýada.

— Goşgusyny bärde ýazanda näm bolýamyş?

— Onçasyn-a biljekgä welin, şu Illew janam bilmänä bir iş etmez. Şonam kellesi ikimiziňkiçeräk işleýändir. Baş ýyllap okansoň...

— Beýdip ýörenden-ä gelsin, mollumçylyk etsin, oglan okutsyn. Ana, Ýanaw dagy işleşip ýörler-ä birenaýy bolşup. Şolaram okap geldiler soň okan ýerinde.

— Wah, öýden örüp ýörse menem ynjaljak-la, ýöne Illew janyň özi üşükli bolansoň men-ä... – diýip, şol gezek Sadap eje özüniňem ýaýdanjynyň ýetkdigini gürrüň arasynda çalarak ýañzytdy. Soňam içindäki şübheli soraglarynyň birini daşyna çykardy. - Gyýw, Illew jan oba gaýtsa, şahyrçylygy kim etsin onsoň?

— Muň alada edýän zadyna sered-ä.

— Meň-ä aladasyny etdigimem däl welin, şahyrçylyk hemme kişiniň oňarýan pişesi bolmaly däl.

— Oňaryp-oňarman, goşgudyr-da, gyz, kim ýazanda gelişmän dur. O zatlara gulak gabartma-da, ogluňy getir ýanyňa. Öýer, tiziräk aýagyňy duşakla. Şahyrpahyr diýip, ýat ilde, ýat ýerde bolgusyz zatlara güýmenip ýörmesin — diýip, Ogulsabyr eje Ilgeldiniň şäherde galmagyny oňlamaýandygyny ýene bir gezek äheňinden syzdyrdy.

- Öýermesine-hä nirde bolanda-da öýereris – diýse-de, Sadap eje barybir goňsusy bilen ylalaşmady. Özem şol gezek Ogulsabyr ejeden biraz göwni galdy. Esasanam “Bolgusyz zatlara güýmenip ýörmesin” diýip, Ilgeldiniň ähli etsem-petsemelerini püçege

çykarýan gürrüňini ýokuş gördi. Içgussalygyny edip, telim gün sust gezdi.

Soň bir gün Sadap ejäni Hojak milise çykgynsyz güne saldy:

— Be-e, asyl ol Illew goşguçy diýsene?! Ýo-o, biz-ä begenýäs. Tuweleme! Berekella! İçimizde şahyrymyzam bolsun-a. Hä-ä, onsoň diýýän-ä, Sadap ýeňňe, näme hakda goşgy ýazýaka ol?

— Illew jan gaty kän zat hakda goşgy ýazýar. — Sadap eje dagy näme diýerini bilmedi.

— Hm-m... Ond-a ol miliseler-zatlar hakynda-da ýazýandyr?

— Hawa-la. Ýazýandyr-la.

— Nememikä onsoň Sadap ýeňňe, men hakda-da ýazarmyka Illew? Öwüp... Şeýdäýse, walla, hakyky şahyr boldugy soň.

— Ýazar, Hojak jan, hökman ýazar. Eýýäm ýazyp goýan bolmagam mümkin Ýazmadyk bolsa-da, özüm ýazdyryn. Ynhalykga, basym özem gezmäge geljekmiş. Şonda ýañzydaýaryn men oňa.

Ýene bir gün Ilgeldiden gürrüň çykanda Sähet garawul pikirlenmän-zat etmän, zoňtar bir zady diýip goýberdi:

— Şahyrçylyga baş goşan bolsa, Illewiňem tüýs däliräp ýörenligi. Şahyrlar däli bolýa-da. Çäşdepeli Öwez däli-dä. Olam şahyr. Goşgy ýazýar. O-da Aşgabada gidip, şeýle bolup geldi. Öň düzüwdi. Mazalyjady.

Şonda Sadap eje onuň merkini berdi:

— Sähet! Diliňe eýelik et. Agzyňa ak gelse-de, gara gelse-de, ýañrap oturmazlar. Ynha, Illew jan gelse,

kimiň dälidigini gözüne görkezer. "Sähet sähne, Sähet däl!" diýip, bir tankytlap goşgy ýazar welin... Asyl ýazmajagam bolsa, şujagaz gepiň üçin özüm ýazdyryn. Bilip goýaýgyn, hä-ä!

Başga bir gün Ýasawul aganyň Aşgabatda, uly okuwlaryň birinde okap ýören ogly Şükür gelip, Ilgeldi tarapdan köp dogaý salam getirdi. Soň:

— Sadap gelneje, Illew neme diýdi, ejemiň diýdi, artygyrak-süýşügräk puly bolsa diýdi, birazajyk ibersin diýdi, kyn görmän diýdi, ýok bolsa hökmanam däl diýýä — diýip habar berdi.

— Illew jana gerek bolsa tapylmajak zat bolmaz. Şükür jan, garaş häzir — diýip, Sadap eje düýpki otaga yöneldi. Sandygyny açyp durka öz-özi bilen gürleşdi. — Pulsuz kösenýändir çagajygym. Olaň işiniň bir zadý keçjeräkmişin. Diňe ýazan zadýňa pul berýäler diýýä-dä. Iýjek nanyňy goşgy ýazyp gazanmalymyş. Hm-m... Bir tarapdan-a erbedem däl ýaly... Şükür jan, me, hany, şuny bir al. Men häzir ýene getireýin. Garaş, Şükür jan. Illew jana gerek bolsa...

Sadap eje ýeňil gopup, Ogulsabyr ejelere garşy ýumlukdy:

— Artyk-süýşük puluň-a ýokdur?

— Kän gerekmi?

— Kyrk manat dagyn bolsa. Pensiýä çenli.

Ogulsabyr eje "Puly nämetjek?" diýip, biderek sorag berip durmady. Şonda-da Sadap eje "Illew jana iberjek" diýip, tas dilinden sydyrypdy. Ýöne goňşusynyň araky edişi ýaly tükezzibana tutduraýmagynyň ähtimaldygy ýadyna düşüp, dilini dişledi.

Pul bilen birlikde Şükürden iki sany çörek, kiçiräk pitide gowurdak, birki goşawuç alma we erik kişdesini, bir jüp ýünden dokalan jorap ugratdy. Birgiden sargyt etdi. Sygry guzlansoň, özüniňem ýörite baryp gaýtjakdygyny aýtdy.

Soň, agşamlyk süýt sagyp otyrka Sadap eje: "Ýok bolsa hökmanam däl diýip, sypaýyçylyk eden bolşuny diýsene çagamyň. Ejeme ýük bolmaýyn diýendir. Bilýän" diýip, oglunyň sözlerinden many çykarmaga oturdy.

Noýabr, 1993. Aşgabat.

KESEKINIŇKIDE KIREÝINE

Hekaýa

Ýanwardy. Sowukdy. Aýaz güýjeýärdi. Daşarda on bir günüň gary baslygyp ýatyrdy. Jaýlaryň üçeklerine juda golaý gelen bulutlaryň bu jelegaýlaryň asmanyny terk eden mahaly ýerde ýatan al-ýaşyl gar ýüzüňi kesim-kesim edip, gözüň ýagyny iýýärdi.

Adamlaryň agşamlyk naharyny edinip, ýatylýança oňa-muňa güýmenäýýän çaglary Nāzik gelin ör turup, äpişgeden daşaryny synlaýardy. Köçe tarapdan çagalaryň jagyl-jugly eşidilip durdy. Olaryň häzir gar zyňşyp oýnaýandyklary tüýs bir heňe geläýjek zatdy.

Ahyry gapy açylyp, Hekim geldi. Ony görüp, Nazik gelniň haýýaty göçdi:

- Gyýw, näm boldy? Waý-ý!...

Hekimiň sag ýany boýdan başa palçykdy. Kä ýerlerinde entek eräp ýetişmedik gar ýokundylary bardy. Ol eginlerini silkişdirip, eli bilen saçyny daraklady-da, ähli zada perwaýsyz garaýan adamyň äheňinde:

- Aý, ýaňy ho taýda çalarak ýykylan boldum-laý – diýdi.

- Üst-başyň-a çalarak adamyňka meňzänok – diýip, Näzik gelin äriňiň daşyna aýlandy.

- Şu gün meni sorap, öýe hiç kim gelmedimi? – diýip, Hekim daşky eşiklerini çykaryşdyryp durşuna başga zadyň gürrüňini etdi.

- Ýok. Hä-ä, gelmelimidi biri?

- Gelmesin-ä gelmelidi welin, aý, zyýany ýok-laý. Pul sorapdym-da birinden...

Hekim agyr penjegini gapyň agzyndaky asawaçdan asdy-da, köwşüni çykaryp, töre çemlendi.

Äriňiň haýal-ýagal hereketlerini sypdyrman synlap duran Näzik gelin oňa gaty kyn sowal berdi:

- Jaý tapybilen dälsiň?

- Ýok – diýip, Hekim gysgajyk jogap berdi.

Ýaşaýan jaýlarynyň kireýini wagtynda tölemeýändikleri (töläp bilmeýändikleri üçin diýseň has dogry bolardy) sebäpli öýüň eýesi düýn gelip, üç günün içinde jaýy boşatmaklaryny Hekimden talap edip gidipdi. Hekimiň bolsa şu gün gara daňdandan kireýine ýaşar ýaly jaýyň idegine çykyp, şu wagt gelip

durşudy. Gep salgysyndan mälim bolşy ýaly, ol netijesiz dolanypdy.

- Indi näderkäk? – diýip, Nāzik gelin howsala düşdi.

Hekim giňlige saldy:

- Ertir bir alajyny ediris-le.

Biraz oturyp, Nazik gelin:

- Sen açmyň? Iýjekmi bir zatlar? – diýip sorady.

- Sen nä?

- Men-ä dok.

- Meňem işdām ýok.

Şunuň bilen bu gürrüňem gutardy.

Hekim pallap başlady.

Nāzik gelin az-kem çekinibräk:

- Hekim! – diýdi.

- How?

- Hekim, men gorkýan.

Hekim geňirgenme gatyşykly bilesigelijilik bilen Nāzik gelne soragly bakdy.

- Nāmeden gorkýaň?

- Biz köçede galarys.

Hekimiň göwnüne bolmasa, onuň ýüregini kimdir biri kân mahallap suwda ýatan posly pyçak bilen dilim-dilim edýän ýaly bolup duýuldy. Ol ýasama açyklyk bilen:

- Aý, seň-ä samsyk ekeniň-aý. Meni masgara etjeg-aý halys. Şu gürrüňiňi dagyn biri eşidäýse, ile çykar ýaly bolmaz – diýdi. Soň agraslandy:

- Biri birki aýlyk wagtlaýyn ýaşamaga jaýym ba diýdi. Juda bolmasa, şonuňkuda nemedäýeris.

- Wagtlaýyn bolsa-da, bolýa-la – diýip, Nāzik gelin birneme ynjaldy.

Hekim diwara ýaplanyp oturan ýerinde uklap ugrady.

- Gyýw, uklajak bolýaňmy? Tur, ýeriňi salyp bereýin – diýip, Näzik gelin gapböwürde eplengi duran düşekleri düşeşdirip ugrady.

- Daş çykyp gelmeli welin ýaman ýaltanýan – diýip, Hekim gözlerini süzdü. Birdenem laňňa yerinden galdy-da:

- Ýaltalykdan oýun bolmaz – diýip sohsurady.

Soň daş çykyp geldi. Ýerine geçip gyşardy. Gyşaran dessine-de:

- Sen ýatjakgäm-ow? – diýip, Näzik gelne habar gatdy.

- Ýatjak – diýen jogaby alansoňam:

- Çyrany özüň öçirsiň-dä onda – diýdi.

Hekim uklady. Näzik gelin şondan soňam esli mahal äpişgäniň önünde söýenip durdy. Soň çyrany öçürdi. Onsoň derrew ýatybermedi-de, Hekimiň ýüzüne seredip oturdy. Horoşaja-da bolsa, hiç kese kireý tölenmeýän, kesekä dahylsyz, hususy bir jaýyň arzuwyny etdi. Bolsady ekdi. Göz önüne getirdi. Biraz gussa çaýylan ýakymly oýa çümdi. Şonda ol dym-dyrslyk bilen ötüp duran pursatlaryň birinde uklap ýatan Hekimiň çala ýylgyrandygyny-da gördi. Gördi-de, Näzik gelniň özem biygtyýar ýylgyryp goýberdi. Aýalynyň şu wagtjyk arzuw edip, göz önüne getiren garypja tünegini Hekim düýşünde görendir. Bosagasyndan ätläp, içeri girendir. Nähilidir bir gudrat bilen ahyry aýratyn, öz adyna jaýly bolandygyna begenendir. Begenjine-de ýylgyrandyr. Şu çaklamanyň dogrulygyna Näzik gelin şübhe etmedi. Galamasynam

ertir ir bilen Hekim ukudan oýanan wagty “Öten agşam düýşünde näme gördüň?” diýip sorap göräýmeli.

Gijelikde Hekimiň ýylgyrandygyny Näzik gelniň nädip görenligi dogruda goşmaça sowal ýüze çykmaz ýaly ýene bir zady aýdaýyn. Daşarda on bir günň gary baslygyp ýatyrdy. Ol garaňky öýe ýiti ýagtylyk berýärdi. Ähli zat ap-aýdyň saýgartmaýan-da bolsa, garaz, ýatan adamyň ýylgyrşyny onuň ýüzüne seredip oturan kişiniň görmegi üçin ýagtylyk ýeterlikdi.

Şujagaz ýagtylyk Näzik gelniň ukusyna päsgel berip bilermi?

Oktýabr, 1994. Aşgabat.

SENDLIŇ AÝDYMY

Hekaýa

Adamyň iň beýik islegi ölmezlik! Ýaşamaga, her niçik-de bolsa, garaz, ýaşamaga ymtylşynyň näderejedeligi onuň ömrüniň manysyny kesgitleýär.

Sendl şu hili akylly sözleri halamaýar. Diňlemegem islänok. Elbetde, şu gün irden boýnuny sallap, köçä çykanynda-da ol adamyň iň beýik islegi ýa-da ömrüň manysyny nämäniň kesgitleýändigini barada birjik-de pikir etmändi. Emma Gün batýança hammalçylyk diýen ýaly bir iş tapyp, öýde mugt akyl satyp oturan maýyp kakasyna hem özüne, zakgunam bolsa, ölmez-ödülik gazanmalydygyny welin bu oglan oňat bilýär.

Şuny bilip durka ömür hakyndaky pelsepeleri diňlemek
oňa derkarmy?

* * *

Sendliň kakasyna Dik Morgan diýýärler. Birwagtlar ol gününü ganymat tigirläp bilýän adamdy. Temmäki kompanýalaryň birinde sortlaýjy bolup işleýärdi. Temmäkiniň başyňy aýlap, aňryňy bäreňe getirýän ysy bardy. Işem agyrdy. Emma Dik armaýardy. Bir gamgyn aýdyma hiňlenip, ses-üýnsiz işlär ýöwerdi. Şeýle günleriň birinde ýurtda çilimkeşlige garşy göreş yglan edildi. Temmäki kompaniýalarynyň işleri çäklendirildi. Iş haklary peseldi. Barybir oňşuk etmezçe däldi. Dik Morgan welin, meger, isleginiň öňünde ejiz adamyň hemişe betbagtlyga golaý durýandygyna akyly kesmän, işden çykdy. Şeýlelikde. Mundan on üç ýyl ozal (şol wagtlar Sendl alty ýaşyndady) ol hakyna tutma goşunda gulluk etmegi ýüregine düwdi. “Samsyk bolma, Dik! Geçmän duran günün ýok. Şu günüňi özüňe köp görmeyän bolsaň, päliňden el çek. Hudaý saklasyn welin, o ýerde her hili zat bolýamyş” diýip, howpdan-hatardan öler ýaly gorkýan adamlar oňa kän aýtdylar. Etmedi. “Soňun saýan batyr bolmaz” diýdi. Diýeninem gögertdi. Şu-da onuň bagtyny ýatyrdy. Goşunda ýörenine iki aýam dolmanka partladyjy madda ýarylyp, Diki iki aýagyndanam dyndardy. Kesdiler. Iki aýagyňyňam dyzyndan aşagyny kesip taşladylar. Üstesine elinde-de şikes ýetdi. Betbagtçylyk onuň hazyna kimin goraglan mertebesiniň gymmatyny gaçyrdy. “Sen indi meni taşlarsyň, Lotti! Men bilýän.

Sen indi meni taşlap, gidersiň. Sebäbi indi men hiç kime gerek däl. Men-maýyp. Men indi gutaran adam. Saňa sagdyn, baý är gerekdir. Şoň üçinem taşlarsyň. Men bilýän. Taşlarsyň, Lotti!” diýip, ol aýaksyz halda öýüne dolanyp gelen günü terse bakyp, geplemän oturan aýalynyň önünde gözýaş dökdü. A Lotti nätdi? Şol gün agşam “Ýañam-a bardy” diýdirip, gaýyp boldy. Gitdi. Nirä gidende nä? Gitdimi? Gitdi. Sopbaş gitdi. Dik üçin ikinji ýetimlik başlandy. Ilki bilen ol öýde bar bolan goşlary satyşdyrdy. Dagy alajy ýokdy. Bokurdakdan bir zat ötürjek bolsaň şeýtmelidi. Soňabaka diňe gara bokurdak üçin edilen bergiler Dik Morganyň başyny çasyryp ugrady. Ol gerek deregi ýykar etdi. Jaýyny satyp, Sendl bilen kireýine ýaşap başlady. Soňam näme, Sendl aga-gara düşünip ugrady. Köçä çykyp, märekelik ýerlerde gazet satdy, hammalçylyk etdi.

Käte-käte ýoňsyz bergi edilýärdi. Algydarlar gelip, herrelerdiler, Dikiň üstüne gygyryp-gygyryp giderdiler, namysyna degerdiler, gaýdyp dagy-duwara karz pul bermejekdiklerine ant içerdiler. Dik dymardy. Hapa bolardy. Agşamlyk bolsa “Bu günem zat ýog-aý, kaka” diýip, Sendl gelerdi. Bu bolsa Dikiň gulagyna perýat bolup eşdilerdi. Şonda ol ýene bir gezek gözünüň ýaşyny sylardy. Açlyk, mätäçlik onuň gününü gök esgä düwmeýärdi. Adamy açlygyň öldürmeýändigini ol göre-göre gelýär ahyryn. Diki agladýan zat başgady. Ol çaganyň öz kakasyny Hudaý hökmünde görýändigine, keseki kemsitmeleriniň bolsa şol Hudaýy isledigiçe pese gaçyryandygyna düşünýärdi. Her niçik, “Eger

Sendl bolmadyk bolsa näderdim?!” diýip, Dik Morgan käteler şükür ederdi.

Mahal-mahal Sendlem kakasyna ajysyny pürkerdi: “Meň gul bolup dogulmagyma sen günäkär. Sen gul bolmadyk bolsaň, menem gul bolmazdym. Sen nämüçin özüň gul bolup, çaga dogurtdyň? Ýa senden dörän çaga ýurt sorar öýtdüňmi? Guldany gul döreýänine düşünmediňmi? Nämе dymýaň? Ýalanmy? Gul! Barypýatan gul, menem gul. Menden döränem gul bolar. Guldany gul döremeli-dä. Hm-m, geple!”

Dik Morganyň jogap hökmünde “Geljege umyt etdim” diýmesine Sendl: “Guluň hiç wagty geljegi bolmaz” diýerdi.

* * *

Sendle bu gün iş tapdyrmady. Soňky umydy porta baryp görmekdi. Ol ýerde köplenç iş bolýardy. Üstesine, hak-heşdegi-de oňatja töleýärdiler. İş welin ýeňil däldi. Emma hammalçy işiň agyryna, ýeňiline bakmaýar.

Sendl porta baryp gördi. Özi ýaly oglanlar uly gämiden bir zatlar düşürýärdiler. Gäminiň eýesi Sendliň çeyе göwresine hem boldumlyja çiginlerine seredip, çalgırt ispan dilinde:

- Biraz garaşyp gör – diýdi. – Şu oglanlaň haýsysy işe çydaman nemetse, ýerine sen sokularsyň.

Sendl: “Belki, Hudaý!” diýip, dileg etdi. Soň töwerekde dähedem-dessemläp ýörşüne:

*Meni munda ýalňyz goýup,
Gitmäge neneň het etdiň? –*

diýip, günorta amerikaly hindileriň halk aýdymalarynyň birine hiňlendi. Birazdan gäminiň ýüküni düşürip gutardylar. Sendl gara işe çydamly ol oglanlaryň ählisine degişli edip, içinden paýyş sögündi.

Gäminiň eýesi ähmiýetini artdyryp, esli dymansoň, Sendle göwünlik beriji äheňde:

- Sen ýene bir hepdeden geläý. Ýöne irräk gel – diýdi.

Gyzar ikindinler ol stadionyň gapdalyndan geçip gelýärkä ýoluň ýakasynda iňläp ýatan bir erkek kişini gördi. Adamlar, maşynlar onuň deňinden böwür berip geçýärdiler. Sendl onuň golaýyna gelip, seretdi. “Kyrk-a ýaşandyr” diýip çak urdy. Bu erkek kişiniň egin-başy sal-saldy. Kellesinden, gulagynyň düýbünden, eňeginiň aşagyndan akan gan doňupdyr. Eliniň bir ýerlerinden bolsa henizem ýyly gan akýardy. Ony geçip barýan maşynlaryň biriniň kakanlygy görnetindi. Sendl “Entek ölüb-ä ýetişmändir” diýip, oýlandy. Onuň jübülerini barlaşdyrdy. Boş çykdy. Sendl ony göterip egnine aldy. Onuň burnuna süýjümtik çakyryň ýiti ysy urdy. “Içipdir. Şeýdibem betbagtlyga uçrapdyr” diýip, Sendl içini gepletli.

Öýde Dik Morgan açlykdan buruljyrap, ogluna garaşýardy.

- Bu günem bitiren goşuň ýokmy? – diýip, ol Sendli görenden öňe-öňe omzady.

Sendl baram diýmedi, ýogam. Egninden durşy bilen iňňildi bolup duran adamy usully düşürip, sypalyň üstünde ýatyrdy. Haşlap, demini aldy.

- Ýeri, bi näme indi? – diýip, Dik Morgan sypalyň üstünde ýatyrylanyň ýüzüne ýiti-ýiti seretdi.

- Biýem sen ýaly Hudaý uranyň biri – diýip, Sendl jogap berdi. Dik Morgan:

- Görüp durun – diýdi. – Nämüçin getirdiň? – Soň ýaňsa aldy. - Garnyň-a dok. Iýere zadyňam köp. Birine iýdirmeseň harama çykjak. Şoň üçin getirensiň. Şeýlemi? – Dik Morgan ýowuzlandy. – Äkit. Ýok et gözümiň öňünden. Tiz bol!

- Äkitjekgäl-eý – diýip, Sendl tarsa ýerinden galdy. – Sen nä meň üstüme gygyran bolýañ-eý? Buýruk berip... Senem öz iýjek nanyňy özüň gazan indiden beýläk. Eliňi gowşuryp oturma. Köwüş ýama. Nä eliňden gelenokmy?

- Ine, aýdaly – diýip, Dik Morgan biraz ýumşady. – Sen şu ýatany dikeldip, adam etdiňem-dä, şundan saňa bir döwüm nan boljakmy?

- Birinjiden-ä, ol indi adam bolmaýa. Ikinjidenem, men eýýäm ony barladym, betbagtlygyndan başga hiç zady ýok – diýip, Sendl aýtdy.

- Onda nämetjeg-eý, sen muny, adam çagasy? – diýip, Dik Morgan janyýangynly gygyrdy.

- Gygyrma, how, gygyrma!

Sendl töwerekde köwejeklemäge başlady.

Garaňky gatlyşanson, getiren adamsyny egnine alyp, gitdi.

Dik Morgan ony nazary bilen ugradyp, dymdy.

Şu golaýda asly amerikaly lukman, üstesine-de sallah mister Jek Çarlz ýaşayardy. Sendl onuňka geldi. Mister Çarlz, ähtimal, ýene karz pul sorar öýdüp gorkan bolsa gerek, ony sowuk garşylady. Her niçik, syr bildirmedi, Sendl öýe goýberdi.

- Adam gerekmi? – diýip, Sendl ur-tut esasy meselä geçdi.

- Nähili adam?

- Adam-da. Saňa kesip, öwrener ýaly.

- Gerek. Dirimi?

- Dirisi gerekmi?

- Öli bolsa has gowusy. Porsamadyk bolsa...

- Sen onda garaş biraz.

- Onsoň nememi, sen ony mugt berjekmi?

- Mugt bermen.

- Nyrhyny aýt.

- Biz bilen algyňy üzlüşip, iýer ýalam bir zatlar berseň...

- Kim ol seň adam diýýäniň?

- Tanamok. Ýaňy ýoldan tapdym. Kim bolanda nä saňa?

- Hiç kim bilenok dāmi?

- Ýok.

- Garrymy ol? Näçe ýaşlarynda?

- Onçakly garry dāl. Kyrk töwerek ýaşan..

- Getir onda. Menem oňa çenli ýerjagaz taýynlaýyn.

Sendl daş çykdy-da, ýatan kişiniň böwrüne depip:

- Hany, onda dünýe bilen hoşlaş – diýdi...

Mister Çarlz jesedi ýörite koýkanyň üstünde ýatyransoň:

- Kellesiniň bu ýerlerin-ä nas edipdirler welin... Häý,
al kakmyş – diýip, çermegini çekdi.

- O bolşy bilen onuň ýaşanyndan ýaşamany gowy.
Ýaşasa, bir-ä ezýet çeker, onsoňam kakam ýaly
ýanyndaka iş bolar ýörer – diýip, Sendl ýolda gelyärkä
öz ýanyndan özüni aklamaga çalyşdy.

*Ýanymda seň ýok mahalyň
Dünyäni terk etse bolar –*

diýip, tanyş aýdymlarynyň birine hiňlendi, şohlandy.

Ýanwar, 1995. Aşgabat.

ÝITIGIŇ TAPYLYŞY

Hekaýa

1.

Enebaý hassa ýatan goňsusy Mähriniň ýanynda kän
eglenmedi. Garrynyň saglygyny sorap, esasy gürrüňe
geçdi.

- Neme-le, Sahydyň enesi, Gökjäň gyzy bolaňsoň,
senden bir zat soraýjakdym... Nagym jan üçin
gudaçylyga çykdyk. Gökjede bir ýeri salgy berdiler...
Meretgeldi Goturlar diýdiler. Tanasaň, tanaýansyň.

- Ýok, ýok gelin, tanamok, bilemok. Seň o diýýäniň soňky ösdürimlerdir. Men olary nirden tanaýyn? Bi çaklarda atam öýüme gitýänmi men?

Enebaý kineli halda turup gaýtdy.

Ikindinara ol syrgynyň o çetine, dört-baş ýyllykda Gökjeden şu oba gelin bolup düşen Ogultäjiň ýanyna gitdi.

- Meretgeldi goturlar-a men ýaman oňat tanaýan – diýip, Ogultäç onuň göwnünden turaýjak jogaby berdi. – Uly gyzy meň bilen ýaşyt. Bileje okadyk. Oba arasyna çykardylar.

Şundan soň Enebaý dyzyny epdi, ornaşdy.

- Sen olaň ortanjy gyzynam tanaýaňmy?

- Waý, hawa tanaýan. Altyndyr-da.

- Hä, hawa, şo Altyn... Ärinden aýyrlyp gelipdir diýip eşitdim.

- Öňräk ejemlere baramda menem eşitdim şony. Aýrylyşypdyr diýdiler. Hä, näme Nagym üçin Altyny sorap bardyňyzmy?

- Sorab-a baran zadymyz ýok entek. Ýone oňatja ýer bolsa... Öňki gelnimizem beýle bolansoň, Nagym janam müjerret ötmesin diýýän. Entek ýaş başy bar. Çaga-çugasy ýök. Ähli görjegem öňünde. Maňa galsa-ha, asyllyja boý gyz gözlejek. Ýöne kakasy göwnänok-da. “Oýunçy utulanyny bilse ýagşy” diýip otyr... Ärinden aýyrlyp gelen agyzdan galan nahar ýaly bir zat bolýa. Gül ýaly çagama agyzdan galan zady beresim gelenok welin, nädeýin. Ady telpegagan-da. Olam, näme, ozalebetde maňlaýynda bardyr.

Ogultäjiň ýanynda edip oturan gürrüňleriniň derdini ýeňledäýmese, gudaçylyga nepiniň degmejekdigini

duýup, Enebaý dymdy. Eýse, ol bu ýere derdini egismäge geldimi?

- Hawa-la, boljagydyr-la. Ýazgytdan çykyp bolmaz – diýip, Ogultaç duýgudaşlyk bildirdi.

- Neme-le, keýgim, onsoň o Altyn çagalap-beýleki eden däl-dir-ä?

- Waý, ýok-la, gyz. Çaga ýasara salym bolmasa näme?! Äri bilen üç aýdan kän ýaşasşmady.

- Öňküsi bilen nämüçin aýrylyşdyka?

- Öňküsi tirýekimiş. Gutaran tirýekkeş diýdiler. Altyn akyl edipdir, mahalynda gaýdypdyr. Gaýtmadyk bolanlygynda bu wagt kim bilýä... Tirýekiniň bir häsiýeti bolýar. Neşesi ýetmän azarlap ugrasa, ilki bilen jyny heleýine düşýär. Heleýiniň hemme zadyny satýar. Kä bir tirýeki beýdenok. Tirýegi ýuwaş-ýuwaşdan heleýine öwredýär...

- Tirýekiden bir daş edewersin-eý! – diýip, Enebaý ýakasyny tutdy. – Öz oňuşygy nähilikä o gyzyň? Ýa äri bilen deň sanaşyp otyrmyka?

- Altynmy, gyz, ony etjek?! Ýer ýaly ýuwaş maşgala. Özem işe ökde. Esasanam geýim bejermäge ökde.

- Gurply ýermi özleri?

- Gurpl-a diýip biljek däl. Ýöne oňat ýerler. Ýamanlykda atlary çykanok. Özünü oňarýan ykjamja hojalyk-da. Sen gurply ýeri näme etjek? Gurply ýeriň çagasy tekepbir bor, kejir bor. Ynha, Meretgeldi goturlar siziň öz deňiňiz. Barsaňyz, ine, ikielläprazy bolarlar. Olaňam gözleýäni siz ýaly ýerler. Her kim öz deňini tapmaly-da.

- Biziňem başga çykyp gören ýerimizem ýok. Ilk-ä Dursun pahyryň ýylyny bereli diýip oturdyk. Soňam hiç baş galdyrmadyk. Onsoň birki günlükde uly gyzym gelip gitdi. Eltimiň jigisi diýdi, şunňaly-şunňaly bir başy boş maşgala bar diýýä diýdi. Sizem beýdip oturman, ugruna çykyň diýdi. Ugruna çykyşymyzam şu. Kim bilýä, boljakmy, boljak dälmi?..

- Alla ugruna etse, asyl müşgüli bolmaz.

- Gadam janyňam deň-duşlary aýagaldygyna öýli-işikli bolşup ýörler. Mundan soň onam gözli-başly etmeli. Jemlenmeli. Oňatja maşgala tapmaly.

- Nika gyssan wagty hemmesem bor. Ana, gaýraky Galkanyň ogly mekdebi gutaran dessine alyp gaçyp öýlen-dä. Nikasy gyssaýa-da.

- Näbileli, jan dogan. Kyn günde galan-a bolduk. Özi gowsuny etsin-dä.

- Galanynam özüňiz oýlanyp görüň. Başga-da tanaýan kändir. Soraň, idäň. Şü mesele, gyz, ýaman kyn özi. Gowy maşgala diýip salgy bereniňe-de kä kişiň göwni ýetenok. Näbileli. “Kim gaýkyny, kim küýküni” diýen ýaly.

- Hawa-la, ýene bir sorap idemesek bolmaz... Hany, men kakasynyňam bir pikirini bileýin – diýip, Enebaý turmak bilen boldy. – Ýöne, gyýw, “Oraz Ýyndamlar ogluny ikinji gezek öýerjek bolýalar. Pylan ýere barypdyrlar, pismidan edipdirler” diýip bir gürrüň edäýmäh. Ýaňky aýdyşym ýaly, ýene bir sorap idemesek, entek neme zat ýok.

Ogultaç çala çytyljak ýaly etse-de, sypaýy gürlledi:

- Yok-la, gürrüň edip biz näme... Arkaýyn bol.

- Onda turdum men-ä.

Enebaý turdy. Bir zady unudan ýaly az salym diňirgenip duranson:

- Wi-iý, ýene bir zady soraýyn-la senden. Nememi onsoň, ol öňki ärsumagy bilen arany doly açdymyka? Höküwmetleşdilermikä? – diýdi.

- Hawa-la. Arany açandyr-la. Geçen tomusdan bäri ejesiniň ýanynda diýdiler-dä. Şu çaka çenli näme etjek bolsalar edendirler.

- Hä-ä, bolýa. Neme-dä, biz-ä ony göwneşip dulumyza geçirsek, öňki ärem gelip, heleýimi beriň diýip dyzap dursa, abraý däl-dä. Toba... Her zada garaşýmaly, gyz.

Enebaý gitdi.

Ogultäjiň ýüzüne dabara gatyşykly ajymtyk ýylgyrys indi. Ähtimal, ol Heleýimi beriň!” diýip, arlap duran, ýumrugy düwülgi, saçlary hüwjük neşebent oglany göz öňüne getirendir.

2.

Bir gün öýlänler Omar gassaplara nätanys aýal geldi. Ol wagt Omar gassabyň özi-hä işde bolup, onuň aýaly Towşan sekiniň üstünde oturyp, noýba sökýärdi.

Gysgajyk saglyk-amanlykdan soň nätanys aýal Towşandan:

- Omar gassaplarmy şü? – diýip sorady.

- Hawa.

- Senem Omar gassabyň aýalymy? Towşanmy sen?

- Hawa.

- He-e, dogry. Gökjede Aknur diýip aýal doganyňam barmy?

- Hawa. Bar.

- Meni şol iberdi. Men Aknurlaň gaýraky goňsusy bolýan. Aýnabat gelip gitdi diýseň hä-ä diýip ýylgyraýar.

- Şeýlemi? Aknurlaram saglykmy? Oňatçylykmy? – diýip, Towşan myhmana oturara ýer görkezdi. – Geçäý bäräk. Al, ine, şü çäýnekde-de demini alan ýahna çay bar.

Myhman sekä çykyp, görkezilen ýerde oturdy. Çäýnegi, käsäni önüne çekdi.

- Özüňizem oňatçylykmy? İç-daş, oğlan-uşak, malgara, hememsi abatmydyr?

- Şükür!

Towşan noýbaly jamyny bir gyra süýşürüp, myhmana mürähet etdi:

- Mürähed-ä däl, iýseň, gyzgynjak etli somsa bar.

- Bereket bersin, gyz, idäm zat alanok şu wagt. Ýnha, birki käse çay içsem, turjak. Kiçiräk bir iş bilen geldim-de...

Aýnabat çay owurtlady. Towşan “O nä iş” diýen manyda myhmana seretdi.

- Şul obadan ortanjy gyzymy sorap, sawçy barýan bar.

- Kim ol?

- Oraz Ýyndamlar diýd-ä.

- Wi-iý, Ýyndamlar-a, ynha, şujagaz ýerde- diýip, Towşan elini ilerligine salgady. – Gadam üçin barýandyrlar?

- Ýok, Gadam kiçilerimiş. Nagym üçin barýarlar.

- Gyýw, Nagym öň nem-ä, öýlenen-ä. Telpegagan-a. Gelni birki ýyllykda ýogaldy – diýip, Ogulnur biraz geňirgendi.

- Hawa, şeý diýdiler – diýip, Aýnabat uludan demini aldy. – Biziňem o tulamyzy boý gyz дәl. Öten tomus әrinden аýrylyp geldi.

- Wah-eý, şeýlemi? Ol-a bolmandyr. Soňky dөwürde аýrylyşyp gelyән ýaman көпeldi.

- Meň çagam hele-mүçүk zat үчин-ә turup gaýtjak çaga дәl. Ýöne bagty pes eken-dә.

- Öňki gudaň tanyş ýerimidi?

- Tanyş nämeişlesin? Halaşypmyşlar. Gatnaşyk açaýsak diýip, ilki baranlarynd-a boş goýberdim. Häli-hәzir gyz çykarmak pikirim yok diýdim. Aý, ýetişen gawuny tänderip goýbärler. Saklama diýdiler. Entek başy yaş diýdim. Soňky gezek baranlarynda-da gyzym аýtdy, eje diýdi, şolaň saçagyny açaýsaň diýdi. Hany, sorap-idәp göreýin diýdim. Görsem, ejesi-kakasy bir oňat adamlar. Özem daban azabyny iýip ýören... Olaň ogly bidөwlet eken. Neşekeş bolup çykdy. Bilmән, allanәme gyzymyzy tirýekә berip oturyberen bolsak nätjek?

- Tirýegem bir kesel boldy.

- Ine, bir gün azarlan wagty gelip, barmagyndaky ýüzүgini alyp gidipdir. Ýüzүgi deger-degmeze satyp, puluny haram keýpe berjek-dә ganyм. Aý, uruş-gykylyk bolmasa bolýa, diýip, ana, nebir gyzyl ýüzүgini berip goýberipdir. Ýer ýaly ýuwaş-da çagam. Soňam günleri bir bolsa, uruşlary iki diýýä. Ilki ýüzүni-gözүni gögerdip, aglap gelende yzyna iberdim. Baran ýeriň bile borlar, gyzym. Oňuşjak bol diýdim. Soky

gelende-de diýdim. Halaşypsyň, taň edipsiň. Beýdip ile gep ýassygy bolup ýörme diýdim. Öldürseňizem şolar-a gitmen diýip otыр. Soň ejesi-kakasy töwella geldi. Gyzym göwnemedi. Indi gitsem diri gelmen diýdi. Ana, şondan bärem otыр. Indem, ynha, bylar at tezegini gurutman, zygyr-zygyr gatnap durlar. Kakasyna sala salsam, şul işe meni goşmaň diýýä. Gyzymam özüň bil diýip otыр. Onsoň sorag-ideg bir edip göreýin diýip çykyşym boldy.

Towşan özüne gezek etenini bilip:

- He-e, oňarypsyň – diýdi. – Guda bolup bilseňiz, Oraz Ýyndamlaram, näme, adam çykmaýan ýerler-ä däl. Ýaňky aýdyşyň ýaly, daban azabyny iýip ýörenler. Kişä azarlary ýetenok. Azarlary ýetmeýşi ýaly, kişiň azaryny-da çekenoklar. Özlerem galjaň. Tüweleme...

- Näçe çagalary bar?

- Çagalarymy? Bäş gyz, iki ogul welin, gyzlarynyň-a birinden öňňesini çykardylar. Ogullarynyňam birini öerdiler. Şol Nagymy. Oňkam bolmady. Sarygaýmak ýaly, allanäme gelni bardy. Keselbendiräk eken-dä pahyr.

- Şeý diýdiler... Hm, onsoň olaň oňşuklary neneň?

- Biz-ä, dogan, şolaň harçaňlaşyp duranyňy göremsok. Gördüm diýene-de gabat gelemsok. Elbetde, hojalykdyr. Ownuk-uşak goh-dawa bolman durmaz welin...

- Hawa-la, hawa-la, şeýledir. Hm... Näme kär edýär onsoň ol?

- Nagymmy? Be-e, Nagymyň näme kär edýänin-ä biljek däl. Şähre gatnab-a işleýä şol. Tirýek-pirýekdenem arassa. Tirýek edýän bolsa Gulmyradyň

ogly bilen tirkeşerdi. Biz-ä toýda-ýasda şol ikisiniň bir ýerde duranyňy göremsok. Dogrusy, çilimden başga näme neşesiniň bardygyny bilemsok.

- Öňküsi bilen nähilidi, ol ýogalan pahyr bilen?

- Edil bal bilen ýag ýalydy. O pahyry yzyna düşürüp, telim sapar tebibe-de gatnady. Çykdaýy baryny edip, güýçli-güýçli dogtorlara-da görkezdi. Aýalyny äsgermeýän biweç bolsa şu zatlary etmezdi.

- Etmezdi – diýip, Aýnabat tassyk etdi. Biraz dymyp, uludan demini aldy.

- Häk, şu gyzymyň bagty pes eken-dä. Ýogsam, düşbüje, meniklige çaga welin... Adama iki barmak maňlaý gerek ekeni – diýip zeýrendi.

Towşan göwünlik berdi:

- Darykma, dogan, giň bol – diýdi. – “Öňüm gelenden soňum gelsin” diýipdirler. Ynha, maňlaýy işläp, bagty açylsa, iki günden döwletli hojalygyň keýwanysy bolar oturybiýr.

- Belki, jan Allam! Agzyňdan Hudaý eşitsin-dä... Onsoň nememi, bylaň bizden öňem baran ýeri barmy ýa birinji barany bizmi?

- Şon-a açyk bilmedim welin, birinji baran ýeri siz bolaýmasaňyz. Sebäbi gelinleriniň ýylyny berenlerine iki aýam bolanok. Ýylyny bermänem olar nirä çyksyn?

- Hawa, özlerem şeý diýdiler. Hm.. Şu gyzymyzy bir sag-aman oňatja ýere ýerleşdirsek! Kyn bolýa ýogsam. Amanat mal saklap ýören ýaly.

- Dogrydyr. Kyndyr.

- Çaky, seň pikirňçe, şo gyzymyzy şu Oraz Ýyndamlara beräýsek boljak-da?

- Hawa-la, bolar-la. Näme bolman?!

- Bularam sygdyrmasa, o-da aglap-eñräp, ýene öýe barybers-ä ýaman keçje bor, ä? Ýa alyşar gidermi? – diýip, Aýnabat gyzynyň indiki ykbaly Towşana bagly ýaly äheňde sorady.

Towşanam hamana ähli jogapkärçilik öz boýnuna düşüp barýan ýaly, juda seresap jogap berdi:

- Alyşar gider-le. Biri-birini sylasalar, düşünişseler... Belki, aglap-eñremeli etmesin-dä!

Aýnabat:

- Heýlemi – diýip dymdy. “Ýene nämeleri sorajakdym-a men” diýýän ýaly bir zatlary ýadyna salýan görnüşde oýa batdy. Towşanam oýa batdy. Ol entek başa barjagy ýa barmajagy näbelli gudaçylygyň soňunyň iki tarap üçinem oňuna çözüljekdigine, tüýs jüpeüne düşjekdigine delil agtarýana meňzeýärdi.

3.

Bir gün giç agşam il ýatansoň, Nagym Altyna garap:

- Eý – diýdi. Altyn oňa hä berdi.

- Ukaldyňmy?

- Hümm.

- Meň-ä ukym tutanok. Nämedenkä?

- Gündiz kän ýatdyň-da. Şondandyr – diýip, Altyn uky gatyşykly ses bilen jogap berdi.

Eýlesine-beýlesine dünđerilip uklabilmänsoň Nagym ýene Altyna habar gatdy:

- Senem ukyňdan açylsana, eý! Gürleşip ýataly-la!

Altyn eýýäm ukydan açylypdy.

- Náme hakda gürleşjek? – diýip ol sorady.

- Öňki äriň hakynda gürrüň beräý.

Altyn:

- Nämesini gürrüň bereýin – diýdi. Soň seresaply gürläp, sözünüň üstüni ýetirdi. – Şoň gürrüňini goýaly-la, Nagym! Meň-ä şony ýatdan çykarasym gelýä...

Başga bir şolar ýaly agşam Altyn Nagymdan sorady:

- Nagym, öňki aýalyňy gowy görýämidiň?

- Ony nämeden soraýaň? – diýip, Nagym garşylyklaýyn sorag berdi.

- Aý, hiç.

Ýene biraz, Altyn:

- Nagym! – diýdi.

- Näme?

- Nagym! Öňki aýalyň barada gürrüň bersene!

Nagym näme diýjegini bilmän, haňk-huňk etdi:

- Aý, bor-la. Ýataly-la... Bireýýäm ýogalyp giden adam... Nämesini gürrüň berjek?! Meň-ä ýaman ukym gelýär...

Şeýdip, täze durmuş başlandy.

Sentýabr, 1998. Mary.

ÇYDAMYŇ ÇÄGI GOLAYDA

Hekaýa

Eňki gaçyp, çym-gyzyl bolan Gün obaň o çetinde ýaşaýan dükançy Alty gyşyklaň içi şulhaly kepbesiniň üstünde asyl-asyl bolup, bir sellem durdy. Soň horaz

ähliniň sesine suw sepip, derýaň tirsek berýän ýerine çümüp gitdi.

Işden gelşine öýe-de girmän, köneje ýük maşynynyň eýlesine-beýlesine seredişdirip çykan Annam ernine bir çilim gysdyryp, jalbarynam dyzyna çenli çermäp, eline-de iki sany düýbi deşilen ýemşik-ýumşuk bedre alyp, aýagyny ýalaňaçlady. Akar salmadan suw çekip, töweregi çyglady.

- Aljag-a bi yssy, edil tamdyryň içi ýaly. Öwüsmezmikä, how, bir zat?!

Şeker gelin her ýerräginden-her ýerräginden syrçasy uçan, uly, sary çanagyň içine garpyz-u-gawun paçaklaryny dogrady. Oňa saman gardy. Üstüne bir goşawuç un sepeledi. Soň sygrynyň önünde goýdy.

- Waý-waý, aňkam aşan ýaly, towuklaň ýumurtgasyny alman gaýdyberipdirin – diýibem ilerligine haýdady.

Öýüň iki ýarym ýaşly öresi Jemşit agaç tapçanyň üstünde üst-başyny şireläp, injir mürepbesini ýalap otyr.

Annam ýuwunýança Şekir gelin çybyndan goranmak üçin, zibil atylýan köne legende guran sygyr tezeklerinden tüsse etdi.

Soň tapçana geçildi. Täze etden atarylan nohutly-noýbaly nahar iýildi. Çay içildi. Annam-a ala burugsy bolup, çilim çekdi. Şeker gelinem el işine güýmendi.

- Towuklaň-a ýene biri kürk boldy.

- Beh! Tüweleme! Basyrдыңmy?

- Hawwa.

- Näçe ýumurtga goýduň?

- Ýedi.

- Ýaman az-la?
- Az dagyn däl. Şony basybilse-de, kaýyl men-ä. Ýumruk ýaly ütülen towuk...
- Jemşit ejesine gysylyp, yňňyl-çyňňyl edip ugrady.
- Näm bolýa, how, saňa? – diýip, Annam gözüni-gaşyny çytdy.
- Jemşit kakasyna mölerilip bakdy.
- Näm bolýa diýýän, how, saňa, izzik?!
- Jemşit dodaklaryny kemşertdi. Birdenem ýaryldy. Aglady.
- Degmäň meň ogluma! Häk, kakasy sen-ä... Goý, oglum, sesiňi goý, hany! Häzir kakaňy äh ederis – diýip, Şeker gelin ogluny göterip, alyp gitdi. Biraz eglenip, içki jaýda ýatyryp geldi.
- Nabadyň oglunam-a sorap gelmeli.
- Hä, oňa näm bolupdyr?
- Körçege diýdiler-ä.
- Beh, haçan bolup ýör-aý ol?
- Düýn günortan alyp gidipdirler.
- Eşitmändiris-aý.
- Maňa-da Meňli aýtdy häli.
- Operassiýa edipmidirler?
- Hawwa.
- Gowy geçipmi?
- Erbet däl ýaly öz-a.
- Oňatja geçen bolsa, bolýa-la.
- Sorap gelmeseg-ä bolmaz şonda-da. Öten ýyl sen balnysa girende iki gezek sorap gaýdandyrlar, ýadyňda bolsa. Nabadam barypdy. Mürze-de.
- Men körçege bolamok, how, onda. Awariýa.
- Balnys balnys bor-da, gyz. Näm bolanda nä?!

- Operassasy oňatja geçen bolsa boldu-da.
- Şonda-da... Ertir dagyn sypynyp bileňokmy?
- Bilmedim-ow, şony. Hany, ertire bir çykyp göreli.

Men-ä ýadawam. Ýataýmasam. Gözüm bürlüp barýa. – Şeý diýip, Annam agzyny giňden açyp, pallady.

Şeker gelin tapçanyň üstündäki zatlary ýygnaşdyrmaga durdy.

Annam aýak ýoluna gitdi.

Soň içki jaýda, Jemşidiň ýatan otagynda düşek ýazyldy. Äpişgeler açyldy. Çyra öçürildi.

- Bäriňe öwrülip ýatsana – diýip, Şeker gelin eýýämhaçan düňderilip, uka çümen Annama oýkanmaga başlady.

- Azar bermesene, how şuwat.
- Saňa nä azar berýän bam-aý?
- Şu bolup ýatyşyň nä azar berdigiň dämi?!
- Gyýw, men-ä saňa bäriňe öwrülip ýat diýýän.
- Öwrüljekgä, how, isleýşim ýaly ýatjak – diýip, Annam gaýra-gaýra süýşdi.

Şeker gelinem tersine düňderilip:

- Äý, nätseň, şeýtsene – diýdi.

Açyk penjireden dury asman görünýär. Ýyldyzlar gözüňe dürtülip dur. Aýam şäher köçeleriniň ýakasyndaky çyralar ýaly. Şöhlesi ýiti. Öýüň içem ýagty. Edil gündizlikdäki ýaly bolmasa-da, garaz, ýagty.

Annamyň-a uklamasy aňsat. Başyny ýassyga goýup, gözünü ýumsa bes, derrew uklaýar.

Şeker gelniňki kyn. Itler sesini sem edýänçä ukusy tutanok. Esli mahal gözünü açyp, oýa ýatýar. Şonda-da

şu öýde ilki gözünü owkalaýan Şeker gelin. Annamyň käte-käte ir bilen çay başynda oňa:

- Sen-ä agşam ýatmadyňam öýdän – diýmesi-de şon üçin.

Şu gije ol Annamy ýatmaga goýjak däl. Eli bilen boýnunyň ýüzlerini, döşlerini sypalaşdyryberse, nädip ýatsyn?!

- Aýyr, how, eliňi. Nädyň-ay?! Ýatmag-a bir goý-a! Men-ä ýadaw. Ukym gelip ölüp barýan.

- Ýadaw bormuň?!

- Aýryl!

- Meni gowy göreňok. Şon üçin şeýdyň. Bilýän.

- Äý, daşarda ýataýyn-la, gowusy. Ýogsam, ýatyrmaýan sen.

Annam dikelip, ýassygyny goltugyna aldy. Şeker gelinem şeýtdi.

- Menem.

- Näme?

- Daşarda ýatjak.

- Bar, ýatyber.

- Sen ýatsaň, ýatjak.

- Ýatmarsyň.

- Onda senem bärde ýat.

- Onda senem azar berme maňa.

- Saňa azar berýän ýok, jan dogan!

- Gürrüň gutardy. Ýatana ýylanam degmändir.

- Şüýem özüne erkek diýip ýör-dä.

Şeý diýip, Şeker gelin uludan demini aldy.

- Hany, hüňürdemän ýat, how. Däli ýaly ýeke özüň samyrdap... Ýogsam tapçana geçerin – diýip, Annam aňyrsyna öwrülip ýatyşyna haýbat atdy.

Gezek dymyşlyga ýetdi.

Annam uka gitdi. Düýşünde ol täzeje ýük maşynyny sürýän bolsa-da, ahmal.

Şeker gelin bir eýlesine, birem beýlesine agdarylyp-dünđerilip ýatyşyna wagty bilen uklabilmedi. Ýerinden turup, ýüň ýorgan bilen Jemşidiň üstüni basyrdy. Ýene ýerine geçdi. Äriniňem üstüne ýorgan çekdi. Penjireden görünýän ýyldyzlaryň hememsini sanap çykdy. Bir zatlaryň pikirini etdi. Onuň pikirleri assa-ýuwaş düýşe ýazdy. Nämäniň pikiridigini, nämäniňem düýşdigini teý saýgarar ýaly bolmady. Şeker gelin ony saýgarjagam bolmaýardy. Ol ukudady.

Aý diýeniňem hemişe bir duran ýerinde durmaýar. Ol eýýäm süýnüp-sarkyp, obaň o çetinde ýaşaýan dükançy Alty gysyklaň içi şulhaly kepbesine tarap süýşüp barýar. Onuň ol ýerde ýüpden asylan ýaly, sallam-sajak bolup durjakdygy hakykat. Ir-u-giç derýaň tirsek berýän ýerine çümüp horaz ählini örüzjekdigi hem çyn. Horazlar örensoňam, belli, adamlara ýatuw ýok.

Ir bilen Annam Şeker gelniň hüňürdisine oýandy.

- Iş-piş diýen bolup, şäherli heleýler bilen gezyň sen. Bilýän. Dek gezmeýäniň belli.

Annam ýatan ýerinden gözünü açman:

- Sen öňem kän aýtdyň-eý şuny – diýdi.

- Dogry zady aýdýandyryn men. Höwünem bir heleýi mündüripsiň maşynyňa.

- Kimden eşitdiň? – diýip, Annam ýalpa gözünü açdy.

- Kimden eşidemde näme?! Görenler ba.

- Kim görüpdür?

- Kim görende nä?!
- Meni heleý başyna ýapsyn-maý?!
- Onda näme?
- Hiç zat.
- Onda daň bilen goh etme. Ýüzüňem birazajyk aç.

Edil pata-töwire baranyň ýüzi ýaly...

- Adama at dakyp, akyl sat diýseň...

Şeker gelin tasanjyrap, çykyp gitdi.

“Şäherli heleý diýibem bir gürrüň tapdy. Kim bilýä, nirden kellesine gelip ýör. Ýa biri gep içirräýýämikä?” diýip, Annam pikir edäýmeli zady nämüçindir daşyndan aýtdy. Soň gözlerini süzdi, pallady. Başyny galdyryp, Jemşidiň başujynda duran, ýüz görülýän dik aýnanyň önündäki jaňly sagada seretdi. Ýediden işäp dur. Diýmek, Günem dogandyr. Barybir Annama ýatmaga entek salym bar. Ol başyny ýassyga goýdy. Edil uklamazynyň öň ýany “Şü heleýlerem edil köne maşyn ýaly bir zat öýdýän. Bir görseň-ä gül ýaly, dili-zadam süýji. Nirede oturtjagyny bilmez. Bir görseňem gepi-sözi üýtgäp, gygy ajap durandyr. Niresinden barjagyňy biler ýaly däl. Iliň heleýem şeýlemikä? Ýa gabanan bolşumyka şü?” diýip ünji gatyşykly oýa batdy.

Şol wagt daşardan Şeker gelniň: “Küç, küç, ýerýuwdan” diýen sesi eşidildi. Onuň yzýanyndan it çyňsady. Soň bedre şakyrdaydy. “Sygyr sagjak bolýandyr” diýip, Annam ýatan yerinden çak urdy. Derrewem uka gitdi.

1993. Aşgabat.

NOÝABR GIJESI

Hekaýa

Ýene on günden, gaty gitse on bir günden adamlar noýabryň aýagyny görjekdiler. Howa diňe şoň üçin sowady. Ýagyşam diňe şoň üçin ýagyrdy. Ümüriň uzyn-uzyn gijeleň başyny alyp durmasy-da diňe şoň üçindi. Ýene kân-kân zatlara, meselem, köne, posly peçleriň gübür-gübür gyzarmasyna, şäheriň ileri çetindäki göz-gülben külbelerden girip-çykyp ýören aýal-ebtatyň dil birikdirip: “Gaz çekip beriň! Byl adamlar nä gyşda sowuga daňlyp ölmelimi? Özüňiz ýyly ýerden öreňizsoň bileňzok-da. Bir günjök şu taýda ýaşap görüň! Hm-m...” edişip, köçä çykmasyna sebäp bolanam şu. Başga hiç zadam däl.

Hekim işden giç öýlänler çykdy. Çykyşyna-da, dükana-beýlekä sowulman, beýikli-pesli, egrem-bugram, darajyk, batgaly köçejiklerden seresaply ýöräp, şäheriň dag eteginde ýerleşýän bir otagly, öňi eýwanly öýüne /dogrusy, ol bu öýde kireýine ýaşady/ dolandy. Öýde bir ýyl gowrak wagt bäri Hekim bilen bir ýassyga baş goýup ýören Näzik gelniň bir özi.

- Geldiňmi?
- Geläýen ýaly özüm-ä.
- Öýde-de buz öwüsýä.
- Daşardan-a ýyly.

- Aralykdaky işigi açyp, gazy ýakaýsag-a, ýylaram welin, ballonam tükenip barýa, gyran degen. Gaz paýlaýanlaram gara berenok. Puldan doýan ýaly.

- Oň üçin ballony tükedip oturmays, odun döwäýeris.

- Häzir döwjekmi?

- Be-eý, bilmedim-ow şony.

- Ýa ilki nahar iýip, bir käse çay içjekmi?

- Nahar getiribilseň-ä, iýmäň gürrüňi yok. Çayam...

- Eşikleňni çalşyr onda... Balagyňam o taýyny ylaý edipsiň. Hany, beýläňe öwrül!.. Bu-uw-w, görer ýaly däl onyň-a.

- Maňa diýme, how, köwşe diý!

- Hiý, beýle-de bir ylaý etmek bomy?!

- Ertir çotgalap berersiň-dä.

Hekim öý geýmine girýänçä, Näzik gelin ýalpak tabaga salyp, gowrulan kartoşka getirdi. Soň çayyň ugruna çykdy.

- Sen iýjekgäm-ow?

- Men ýaňy iýdim.

- Ýene iý!

- Hany entek sen bir iý!

Hekim taýýar nahary gaty basym sümürdi. Soň boş okara ümläp:

- Mynyň-a eýýäm gutardy – diýdi.

- Ýene iýjekmi? – diýip, Näzik gelin başam barmagyny dişledi.

- “Sorap berenden, urup ber” diýen nakyly eşitdiňmi?

Näzik gelin ýaýdandy. Ärine ätiýaçly bakyp, şeý diýdi:

- Wah, kartoşka-da gutardy-da. Birazyrak un-a ba. Bolmasa şondan bir zat edäýeýin?

- Şeýlemi?... Aý, ýok-la. Oňaryn-la. Hany, çaýyňy bir demle!

- Jürnuginiň çykaýan ýerinden moý açan, uly jäç çäýnegi orta alyp, çaý içdiler.

Näzik gelin aladaly gözlerini gyrpyljyradyp, Hekime gep gatdy:

- Hojaýyna geçen aýyň puluny berensiň-ä?

- Hawa.

- Byl aýyňkynam-a bermeli.

- Byl aýyňkynam bermeli – diýip, Hekim gaýtalady.

– Aýlygy alamsoň nämedirin-dä. Şun aýyň näçesi? On dokuzymy? Tä-äk, aýlyga çenli ýene näçe gün ba? Byl aýdan-a on bir, dekabrdanam üç. On dört gün bolaýamy? Iki hepde. Hm...

- Gyýw, seň ýazýan zatlaňňa pul berlenokmy?

- Berilmeli öz-ä.

- Haçan?

- Şon-a özümem bilemok.

- Idärler! Ýogsam, biri alar.

- Hiç kimem alybilmez.

- Şonda-da...

- Be-e, kartoşka-da gutardy diýsene! Hany, ertir bazara çykyp göreýin men. Birki kilejik kartoşka alaýmasak, myndan-a ýagdaý bolmaz.

- Ýagam gözünde bolsun!

- Bor... Çöreg-ä badyr-la entek?

- Çörek ba welin, ertire ýetmeýä.

- Birki buhanka alaýmaly bor-da.

- Gyýw, alaýaryn diýip, otyrsyň welin puluň bir ýetjekmi?

- Ýetmese-de, ýetirmeli bor-da.

- Olam-a şeýledir.

Gezegi dymyşlyga berip, esli oturdylar.

- Hany, onda odun döwmeli bolsa, men döweýin – diýip, Hekim birdenkä laňňa ýerinden galdy. Äpişgeden daşaryny synlady.

- Bah, garaňky düşüp gidipdir-ow.

Hekim daş çykdy.

- Ýene ýagjak bi-ýä – diýip, Nāzik gelinem onuň yzy bilen çykdy.

Howa has-da sowapdy. Günüň dogýan tarapyndan çygly şemal öwüsýärdi. Gara-gara bulutlar ýere juda golaý gelipdiler. Ýagyş ýagjak-ýagjagyň üstündedi.

- Daglaň nämüçin görünmeýändigini bilýämiň şumat? – diýip, Hekim ilerligine seredip, Nāzik gelne sowal berdi.

- Hawwa.

- Nämüçin?

- Garaňky-da. Şondan.

- Ýok, bilmediň.

- Onda nämeden?

- Şuwat önüne bulut çökdi. Şondan. Ýagyş ýagjak bolýar.

- Bol onda, döwjek bolsaň, döw odunňy ýagyş başlamaka!

- Sen, how, beýdip, digdenekläp durma-da, bar, öýe gir! Özüm döwerin.

Nāzik gelin öýe girdi.

Hekim öçügsi çyranyň aşagynda kütelişen palta bilen ullakan erik töňňesini maýdalamaga durdy. Ýagyş astynda galyp, bu töňňe mazaly çyg çekipdi. Ony bölek-büçek edip taşlaýmak Hekime hupbat baryny görkezdi. Ýarym sagada ýeter-ýetmez wagta aýalaryny, esasanam, çep eliniň (Bu Hekimiň ruçka tutýan eli) aýasyny gan-gabarçak edip taşlady.

Soň çoyun peçde ot ýakdylar. Çyg çeken erik töňňesiniň bölekleri wagty bilen tutuşmady. Ýöne Hekim tok kesilende gadyry gowy bilinýän onluk çyraň nepýagyndan biraz damdyrды welin, peç gübürdeý-gübürdeý gyzmak bilen boldy. Hekim Näzik gelne, Näzik gelinem Hekime seredip, ikisi bir wagtda, birenäýy ýylgyryşdylar.

- Biziň pejimiziň bir zady oňat – diýip, Hekim aýagyndan jorabyny çykardy.

- Nämesi?

- Çoyun-da. Bir gyzsa, aňsat sowanok.

- Hawa...

- Häk, şuwat kömrüň gerek ýeri-dä.

- Gymmatdyr, hazan almyş!

- Gymmadam bolsa, bahasyna degýä.

- Salýarka diýsene! Ana, gowy zat.

- Salýarka tapmak aňsatdyr öýdýämiň şuwagt?

- Aňsad-a däl-dir-le...

- Şo çäýnekde çay galdymy?

- Hawwa. Häzir.

Hekim sowap ugran çaydan bir käse içdi. Näzik gelin:

- Oba-da gidip gelmeli – diýdi.

- Işden sypynsak nämederis-dä.

- Işden-ä sypma ýokdur.

- Aý, hany, biraz elimiz giňesin, onsoň göreris-dä.

Hekim gözlerini süzüp, agzyny giňden açyp, pallady. Pejiň ýylysy meýmiredip, ony halys kese ýykyp barýardy.

- Ýatmaly öýdýän.

- Gyýw, ir dāmi entek? Dokuzam-a bolmandyr.

- Ir ýatsak kemem dāl. Ertirem iş.

Nāzik gelin burçda rejeli eplenip goýlan düşegi ýazdy. Ýassyk oklady. Ýorgan atdy.

Hekim peje iki bölek odun saldy.

Soň çyra söndürildi.

- Bilim owum-döwüm bolup gelýä. Uzakly gün kir ýuwaýdym-da – diýip, Nāzik gelin ýorganyň içinde gorsandy.

- Meňkem şeýle – diýip, Hekimem gorsandy. – Ýogsam, kirem ýuwamok men-ä.

Ýene biraz gorsanyp, Nāzik gelin şeý diýdi:

- Hekim! Şüýl gys ir düşdi, hä?

Hekim:

- Hawa – diýip, gysgajyk jogap berdi.

Nāzik gelin uka gitdi. Hekim onuň endigan dem alşyny diňläp ýatyşyna, gözlerini berk ýumyp uklajak boldy. Bolmady. Onsoň turup, çyrany ýakdy. Aýaguçdaky saçakdan el ýaly çöregi bölüp aldy. Ony sowan çay bilen iýdi.

Soň Hekim bir ýerden kagyz, ýene bir ýerden ruçka tapdy. Çepbekeýläp, kagyzyň ýüzüne iki setir goşgy ýazdy:

*“Bu zatlaryň bary maňa aýandyr.
Bary geçer, soň ýatlanar düýş ýaly”.*

Ol üçünji setiri ýazjak bolup kän oturdy. Dördünji setir üçin kapyýa tapyp goýdy: üýşýäni! “Üýşýäni... Üýşýäni... Ýada düşer garynjalaň üýşýäni... Garynja nireden geld-aý bu ýere?” Bolmady. Ýazybilmedi. Öňündäki kagyzy mynçgalady, tokgalady, pejiň içine atdy. Çyrany öçürip, ýerine geçdi.

Daşardan ýakasy gaýyşly dekabryň “ähem-ühem” edip, ardynjyraýan sesi eşdilýärdi. Öýde, pejiň içinde bolsa, çyg çeken erik töňňesiniň bölekleri şatyr-şatyr edýärdi, ýanýardy, öýi ýyladýardy. Hekim ony duýup ýatyrdy.

1993. Aşgabat.

GOWULYK

Hekaja

Tomsuň güni köýnek-balagymy derden ýaňa öl-myžžyk edip, argyn halda zordan özümi öýe atdym.

- Dul galasyň gelmeýän bolsa, äriňe çay ber tiziräk - diýip, gelşime-de aýalymy gyssadym.

Olam bir hum çäýnegi öňümde goýup:

- Röwşen jan, bar, ballym, kakaňa bir käsejik getirip ber - diýdi.

Şu ýyl birinji klasa gatnap başlamaly oglum dünk-dünk edip, aşhana ýumlukdy. Dünk-dünk edibem yzyna gaýtdy. Gelyärkä-de tekiz ýerde бүдүрәп, elindäki käseleriň ikisini külpagyş etdi.

- E-eý, nädäýdiň nebir käseleri?! - diýip, men onuň sag gulagynyň düýbüne bir şarpygy gondurdym.

- Men saňa iki käse alyp gel diýdimmi? - diýip, öz gezeginde ejesem oglumyň sag gulagynyň düýbünü tozatdy.

Obadan ýöriteläp gezmäge gelen ejem:

- Degmäň çaga! Döwülse, döwülipdir-dä. Jäç döwülse, gowulyk bor gaýtyp... Tur, Röwşen jan, ýeriňden, tur, guzym! - diýdi.

Ertesi aýalym bir jäç tarelka bilen aýna süýjüdany göz-görtele çym-pytrak etdi-de:

- Jäç döwülse, gowy bor - diýip, ejemiň diýenlerini gaýtalady.

Menem:

- Dogry aýdýaň, keywany! Jäç döwülse, hökman gowulyk bolaýmaly - diýdim-de, böwri gülli, ullakan hum çäýnegi asylygy duran ete hyýal edýän pişikden aýlap saldym.

Röwşen jan-a meniň içip boşadan çüýşelerimi bireýýäm gyýçaga öwürüp taşlady. Ol indi tomatdan, mürepbeden, kompotdan boşan bankalary nyşana alyp ugrady. Ýagşydan-ýamandan sesini çykarmasa-da, onuň ýüregini men bilip durun. Gowulyk isleýär!

Soň bir gün işden geldim welin, aýalym gargynjyrap, çyralarymyzy döwüşdirip ýör:

- Barybir şu artyplar öçügsi. Bolanyndan bolmany gowy.

Näçe gargyş etse-de, onuň päli düzüw. Gowulyk küýseýär!

Onsoň menem "boş oturmaýyn-la" diýip, owadan jäch küldanymy paltañ astyna aldym. Balyk konserwasynam küldan edindim. Gowulyk tamakinçiligi bilen şeytdim, elbetde.

Başga bir gün oglum Rõwşen jan ýanyma geldi-de:

- Agaç döwseňem gowulyk bolýamy, kaka, agaç çemçeleri döwseň? - diýip sorady.

- Be-eý, bilmedim-ow, oglum şony - diýdim.

- Onda äpişgelerimiziň aýnalaryny döwäýjek men-ä - diýdi olam.

- Döwseň, döwäý - diýdim.

Az salym geçensoň, bir eýlämden, bir beýlämden pagşyldy gopup ugrady...

Ine, şeydip, ýaşap ýörüs. Ejem-ä gara berenok. Gowulyk bolsa, onuň geljegi belli. Gowulyk welin ýok! Ýogsa, jächden ýasalan zatlarymyz gutaryp barýar. Şonda-da gezip ýörün. Garaşýan. Umyt edýän.

Meniň durmuşymda köp mahallap gowulyk bolmandy.

1993. Aşgabat

MINIATÝURALAR

ÜMMÜLMEZ

Çagajyksyň. Köwşüň bagjygynam ejeň daňyp berýändir. Şo bolşuňa-da hemme zady bilesiň gelip durandyr. Stoluň üstünde duran sagat näme, şoňam jukguldap işläp durşy saňa teý ynjalyk bermez. Hökman elläp göresiň geler. Elläbem görersiň. Onsoň ähli ýerine birlaý seredişdirip çykarsyň. Näçe seretseň-de, sagadyň adam ömrüni sekuntlara, minutlara bölüp ölçeýji bir abzaldygy barada dagy pikirem etmersiň. Şoň üçinem eýlesini-beýlesini towlaşdyryp ugrarsyň. Şeýdibem seň eliňe düşen sagadyň peýkamlary gyzar ikindinlerem on ikini görkezip durandyr, ertir ir bilenem. Munam ilki bilen ejeň biler. Bilerem-de:

— Sagady näme üçin oýnadyň? Seň oýunjagyňmy şü? Ýumruk ýaly halyňa ähli zada burnuňy sokýaň — diýip, şarpyk hakyňy berer.

Zörledip aglap ugrarsyň. Bir ýerdenem kakaň çykar:

— Goý, how, goý sesiňi, ullakan oglanam bir aglarmy, goý.

Düşünmersiň eger-eger...

GÖWÜN

Dünýäniň galmagalyna galmaral goşup, horazsüýji satan gelyär.

Daşyndan göräýmäge allanäme öýleriň birinden bir oglanjyk ylgap köçä çykdy.

— Dur-eý, menem aljak häzir.

Ol gelşi ýaly ylgap, yzyna ýelk ýasady. Az salymdan öýden oglanjyk däl-de, uly bir gykylyk çykdy. Yzy bilenem ýañagyndan goşa ýoda ýasap gaýdan gözýaşyny süpürip, horazsüýjä derek şarpyk dadan oglanjyk geldi.

Horazsüýji satan ýagdaýy bada-bat aňdy.

— Hiç aglamazlar, oglum muň üçin. Me, al, şaýy kem bir apbasyň gitmeýän ýeri barmy, me!

Çelpekgöwün oglanjyk göwünjeňlik bilen özüne uzadylan horazsüýjini aldy. Agysynam goýdy. Horazsüýji satan hem hoşniýetli ýylgyryp ýoluna gitdi.

Şeýlelikde, jahanda ýene göwünleriň ikisine bilniksiz tukatlyk aralaşdy.

KEMIS

Ejesi oglanjygyň bolşundan gorkýardy. Gorkmazça däl-di. Gepi-gürrüni deň-duşlarynyňka meňzemeýärdi. Häsiýetinde çaga mahsus zatlar azdy. Özünü alyp barşy müçesine görä däl-di. Çaganyň aklynyň kemis bolmagy mümkin diýen karara gelip, ony lukmana görkezmegi zerur hasapladylar.

Şäher keselhanasyna barýan ýoluň gyrasynda bir goja kişi süýnüp ýatyrdy. Onuň daşynda mähelle gowur berýärdi.

Ejesi kime gönükdirilendigi belli bolmadyk äheňde:

— Bir-ä ölüpdür öýdýän, toba-toba — diýdi.

Oglangjygam bir süýnüp ýatan goja kişi, birem ejesiniň aladaly gözlerine seretdi-de:

— Hemme adamlaram ölmelimi — diýip, gepiň gerdişine görä sorady.

Şundan soň oglanjyk sabryna suw sepip, hawa diýen jogaba garaşdy. Çünki onuň ýene-de iki sany taýyn sowaly bardy: “Onda menem ölmelimi? Haçan?”

Ejesi oňa diýýämiňem diýmedi.

MERDIWAN

Goja basym ölmelidi. Ol muny aňýardy. Şol sebäpli-de tama söýelgi köne agaç merdiwanyň aşakdan birinji mertebesinde oturyp pikir edýärdi: Eýsem, indi ölübermelimi? Tutuş barlygy taşlap gidibermelimi? Eýýäm wagt bolaýdymyka?

— Ata — Bäs ýaşlaryndaky oglanjyk gojanyň ýazzy maňlaynda durdy. — Öli ýüklenýän merdiwan bar-a...

— Öli ýüklenýän merdiwan? Sen ony haçan görüp ýörsün?

— Şo merdiwanam şunňaly merdiwanmy?

Eý, toba! Ýeri, muňa näme diýjek? Gulagynyň düýbüne bir şarpyk berjekmi?

Gojanyň jogaby nagtdy. "Bi merdiwan ýokaryk çykmak üçin gerek. Oli ýüklenýän merdiwan bolsa,

aşak düşmek üçin gerek" diýäýmelidi. Başga söz gerek dälidi.

Goja sowaly jogapsyz galdyrmak üçin oglanjyga:

— Bar, aňyrrakda oýna, bar, bar! — diýdi.

Atasy ölenden soň ony şu merdiwana ýükläp äkitmelimi ýa başga merdiwana ýüklenermi? Ine, bu-da oglanjygyň jogap tapyp bilmeýän sowallarynyň biri.

JEZA

Ýeňiş güni uruş döwrüniň gaçgagy goja ýatlamasyz ýatlamalaryň bilniksiz hasratyny çekýärdi.

— Ata, sende orden ýokmy?

— O nämäň ordeni?

— Orden-dä. Urşuň ordeni.

— Ýeri, o nämüçin gerek boldy?

— Şu gün mekdebe Kemman aga dagy dakynyp barypdyr weli...

— Wah, ýok-da, ogul, men urşa gatnaşmadym-da.

— Gatnaşmaly ýekenň-dä. Iller-ä gatnaşypdyr.

— Wah, meni urşa almadylar-da, ogul.

— O nämüçin? Iller-ä gatnaşypdyr.

— Men o döwürler keseldim.

— Kesel bolmadyk bolsaň urşa alardylar, ata, hä?

— Hawa-la, alardylar-la.

Oglanjyk, megerem, ilkinji gezek kesellere nälet okaýardy. Onuň aglasam gelyärdi.

NÄTANYŞ

Bir gezek şähere gidenlerinde şeýle waka boldy. Nätanyş bir adam oglanjygyň kakasynyň gabat öňüne geçip durdy-da:

— Sen haramzada ekeniň-ow — diýdi. Kakasy onuň üstüne süründi:

— Eý, diliňe bek bel!

— O nä pylan zady pylan etjek diýip aldadyň, doňuz?

Ine, şunda kakasy nätanyşyň gulagynyň düýbüne agyr bir ýumrugy gondurdy. Soňam aýak astyna aldy. Depgiledi. Sögündi. Tüýkürindi. Oglanjygyň elinden tutubam nirädir bir ýerlere ýöräp ugrady.

Nätanyş entirekläp ýerinden turdy. Ýerinden turdy-da, üsti başynyň kirşenini-de kakman, eliniň tersi bilen agzyny-burnuny süpürip, olaryň ters tarapyna keýtikläp ugrady.

Oglanjyk ilki-hä kakasynyň ýüzüne seretdi. Soňundanam gorka-gorka gaňrylyp, yzyna garady. Ýegşerilip barýan nätanyşy görübem ýüregi awady. Keseki-de bolsa, oňa nähilidir bir hoşamaýlyk edesi geldi. Şol sebäpli nätanyş oglanjygyň ýadynda ömürlik galdy.

Şol sebäpli oglanjygyň ýüreginde kakasy barada ýakymly bolmadyk bilniksiz duýgy döredi.

ARAK

Bir gezek oba çüýşe ýygnaýançy geldi. Ol iki çüýşä bir sakgyç çalyşýardy. Oglanjygyň bolsa bary-ýogy bir çüýşesi bardy. Onuňam düýp sebäbi kakasy arak içenokdy.

- Kaka, sen nämüçin arak içeňog-aý? – diýip, oglanjyk kakasyndan sorabam gördi.

Şonda kakasy:

- Sebäp arak erbet zat-da, oglum. Senem ulalsaň, men ýaly bolgun, içmegin! - diýip, oglanjygyň ejesine tarap gözünüň gytagyňy aýlady.

Ara esli dymyşlygy salyp oglanjyk:

- Arak içseň-ä oňat bordy, kaka! - diýdi.

- O nämüçin? – diýip, kakasy geň galdy.

- Arakdan boşan çüýşelere sakgyç alnardym - diýip oglanjyk ýüregindäkijäni diline getirdi.

- Häk, sen-ä, han ogul! - diýip, şo gezek kakasy käýinipdi.

Ejesi bolsa oglanjygyň gulagyny dözümlü towlap:

-Nirden öwrenýäň şular ýaly bolgusyz zady – diýipdi.

Oglanjyk kakasynyň arak içse oňat boljakdygyny barybir öz-özüne aýtdy.

ÄÝNEK

Hemişeler oglanjygyň dyrnagyny ejesi alyp bererdi. Bir gün atasy äýnegini dakynyp, öz dyrnagyny özi aldy welin, oglanjygyňam äýnek dakynyp, dyrnagyny özbaşdak alasy geldi. Ýöne, hany, äýnegi barmy onuň?

Oglanjyk atasynyň gaşynda boýnuny burdy:
— Ata, äýnegiňi bersene!
— Äýnegi natjek?
— Dyrnagymy aljak.
— Ä?
— Äýnegiňi dakynyp dyrnagymy aljak diýýän.
— Häý, sen-ä, peläket...

Barybir oglanjyk diýenini gögertdi. Süýrgünortanlar atasynyň äýnegini wagtlaýynça ogurlady-da, işikdäki tamkepbä tarap dünk ýasady. Onsoň bir emelini tapyp, äýnegi dakyndy. Dakyndy welin, özünden başga zatlar onuň daşynda döwre gurap aýlanmaga başlady. Gözleri agyrdy. Ýaşardy. Şonda-da äýnegi gözünden aýyrmady. Kinniwanja gaýçyny ebeteýsiz tutup, barmaklarynyň maýasyny agyrdyp-agyrdyp, dyrnaklaryny almaga oturdy. Şeýdip oturmakdan gaýry ol hiç zat islemedi. Bolany.

KÜLDAN

Şol gün dükanda küldan satyldy.
Şol gün oglanjyk dükandan sakgyç almakçy boldy. Görse, ine, tekjede ýaşylymtyl reňkli, owadan, jäch küldan görkezilgi dur. Oglanjyk oňa seredip kän durdy.

Dükançy oňa:

-Täze, üýtgeşik kemput geldi. Aljakmy? – diýdi.

-Juk. Küldan aljak.

Soň elini jübüsine sokup, bir gysym ownuk pul çykardy. Çykardy-da, ejesiniň gapjygyna girip, kakasynyň kisesine sümülip, uly töwekgellige baş urup,

nijembir külpetleri başdan geçirip ýygnanja şol pullaryny bir küldana çalyşdy.

Hiç kim oňa: “Küldany nämetjek?” diýmedi. Diýseler, oglanjyk: “Kakama gerek” diýip jogap berjekdi.

Oglanjygyň kakasy çilimi köp çekýärdi.

ARABA

Oglanjygyň özünden uly agasynyň aýaklaryny ysmaz keseli halys göýdük edip taşlapdy. Günlerle bir gün kakasy oglanjygyň maýyp agasyna el bilen tigirlenýän araba getirip berdi. Arabada gezim edip görmek höwesi oglanjygy bada-bat eýerläp mündi.

- Arabaňa münüp göräýeýin - diýip, ol agasynyň önünde boýnuny burdy.

- Münüp görme! – diýip, agasy kejrlik etdi. - Senem özüňe araba aldyryber.

Oglanjyk kakasyna arz etdi:

- Maňa-da araba alyp ber!

Kakasy ogluna ýowuz garap:

- Nämäňe gerek oňňaly araba? Sen nä maýyp-müjripmi? - diýdi.

Ine, şunda oglanjyk olar ýaly arabalaryň maýyp çagalar üçin ýörite ýasalanlygyna düşündi. Düşündi-de, ýürekden arzuw etdi: "Meňem aýagym agamyňky ýaly... "

Mazmuny

Owadan gyzyň maňlaýy	4
Gyz jigi	26
Derdeser	45
Döreýiş	70
Adamyň ykbaly	85
Ar alyş	91
Çilim	110
Deňziň kenaryna bardylar	116
Garly hem gussaly ýekşenbe	123
Düşnüksiz adam	131
Iti atsaňam bor	137
Hajathana	144
Kakama gitme diýjek	151
Şahyryň ejesi	156
Kesekiniňkide kireýine	161
Sendliň aýdymy	165
Ýitigiň tapylyşy	172
Çydamyň çägi golaýda	182
Noýabr gijesi	188
Gowulyk	195
Miniatýuralar	198